

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГРЕПІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає
Українська Видавнича Спілка

A REFEREED

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

ISSN: 0042-9422

№ 5 (422), May, 1983, Vol. XXXVI

Редагує Колегія

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів

Заступник Відповідального Редактора — М. В. Поврозник

Члени Редакційної Колегії:

проф. д-р Г. Васькович, проф. д-р С. Галамай, Ю. Заблоцький,
проф. д-р М. Кушнір, інж. В. Олеськів, ред. Л. Полтава,
проф. Б. Романенчук, д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий.

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1983-й РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Чвертьрічна передплата	Окреме число
Австралія	30 дол.	15 дол.	8 дол.	3 дол.
Австрія	500 шіл.	260 шіл.	150 шіл.	55 шіл.
Аргентина	250.000 пез.	125.000 пез.	70.000 пез.	25.000 пез.
Бельгія	1,200 бфр.	650 бфр.	400 бфр.	150 бфр.
В. Британія	15 ф.	8 ф.	4.50 ф.	1.50 ф.
Канада	40 дол.	22 дол.	12 дол.	4 дол.
США	35 дол.	20 дол.	12 дол.	3.50 дол.
Німеччина	70 н.м.	40 н.м.	25 н.м.	8 н.м.
Франція	150 фр.	80 фр.	50 фр.	20 фр.
Швеція	150 кор.	80 кор.	50 кор.	20 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу
Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам ви-
ідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГУМАНІТАРНО-ПОЛІТИЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 5 (422)

ТРАВЕНЬ, 1983

Річник XXXVI

Зміст V-ої книжки

У свято героїв

Василь Бородач: ДВІ ТРАГІЧНІ ДАТИ ТРАВНЯ	515
Зорян: ДОРОГИМ НЕЗАБУТНІМ ТІНЯМ (Звіт зі Свята Героїв 24.5.1946)	520
Роман Зварич: МІТ ТРЬОХ ЛІТЕР	523

Церковно-релігійні справи

— ПРИВІТ ПАПИ ІВАНА П СИНОДОВІ ПОМІСНОЇ УКЦ	528
— ПОСЛАННЯ ПАТРІЯРХА ІОСИФА з приводу 20-ліття Його звільнення	531

В 50-ліття великого голоду

— АРХИПАСТІРСЬКЕ ПОСЛАННЯ СОВОРУ ЄПІСКОПІВ УАПЦ	535
— ПОСЛАННЯ СВЯЩЕННОГО СОВОРУ ЄПІСКОПІВ УПЦ в КАНАДІ	536
П. Пилипенко: В 50-річчя НАЙПЕКЕЛЬНІШОГО ІЗ ТРЬОХ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ГОЛОДОМОРУ 1933 РОКУ	538

Матеріали VI ВЗ ОУН

— ЗАСАДИ І ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ	545
— В ОБОРОНІ ЧЕСТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ (Відповідь ОУНм)	553

На актуальні теми

Я. Гайвас: ЗА ОЗДОРОВЛЕННЯ ОСНОВ (Закінчення, 2)	559
--	-----

В імперії тиранів

— АРЕШТИ, ЗАСУДИ І РОЗСТРІЛИ В УКРАЇНІ	567
--	-----

На міжнародні теми

В. Кульчицький-Гут: У ВИЧІКУВАННІ НА ДВНАДЦЯТУ	573
--	-----

До 2000-річчя постанови Києва та 1600-річчя української державности

Леонід Полтава: КИЇВ — Мала Антологія (Закінчення, 9)	582
З галерії творчости наших поетів	

М. Горішній: НА ДЕНЬ СВЯТА ГЕРОЇВ — 521; Б. Лепкий: НАПИС НА СТІЛЕЦЬКИХ ГРОБАХ — 521; М. Матіів: СКАЖІТЬ!... — 522; Я. Васильюк: ЛАЗАР — 530; П. Гетьманець: БОЛЬШЕВИКАМ — 537; Ф. Невестюк: СТІЛЬБИ — 566; В. Янів: Із циклу СВІТЛА ДОРОГИ — 593.

З творчости молодих

Петро Кобза (вірш): СИН УКРАЇНИ	594
---------------------------------------	-----

Наука і досліди

Василь Чапленко: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ КОМПЛЕКС НАЗОВ «Дін», «Дунай», «Дніпро», «Дністер»	595
Б. Стебельський: КВІТИ УКРАЇНСЬКОГО ЧОРНОЗЕМУ (Виставка картин)	602
О. Дразньовський: СКІТИ (Гети-Готи, Анти і Слов'яни, і ми не ми). Допов.	608
Інж. А. Куцинський: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОБСТАВИНИ ПРАЦІ ЛІСОВИХ РОБІТНИКІВ НА ЗАКАРПАТСЬКІЙ ГУЦУЛЬЩИНІ	610

ІКА: НЕЗАБУТНІЙ ІРИНІ КОСТІВ	618
------------------------------------	-----

Огляди, рецензії

Оксана Керч: ЗУСТРІЧ З ПОЕЗІЄЮ (III)	622
К., М. і С. Чорній: З Хроніки мистців в Австралії (про М. Кміта)	629
С. Близнюк: ДУН ЯК ВИЯВ ПРАВИЛЬНОЇ ПОСТАВИ	633
Володимир Жила: ВАЖЛИВА І КОРИСНА ПРАЦЯ	635
— ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»	639

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА»
ЛОНДОН

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос воскрес! — воскресне правда Христос воскрес! — хоч ще недавно
На стид і сором всім катом; На смерть ганебну мусів йти;
Не буде ж вічно в нас неправда, Воскресне правда ясно, славно,
Засвітить сонце правди й нам! Хоч стережуть її кати...

М. МАГИР

Василь БОРОДАЧ

ДВІ ТРАГІЧНІ ДАТИ ТРАВНЯ

(Роковини смерті сл. п. С. Петлюри й сл. п. Є. Коновальця)

Коли в травні, найкращому місяці року, природа в повноті своєї краси й незрівняної величі встає до життя, тоді український народ обходить дві жалобні дати трагічної загибелі двох своїх вождів.

Цього року минає вже 58 літ з того часу, коли то дня 25-го травня 1926 року на французькому бульварі міста Парижу — Сан Мішель, від куль большевицького агента Шльоми Шварцбардта згинув Головний отаман українських військ — *Симон Петлюра*.

»Стратегія національної боротьби, як і боротьби військової, вимагає: бити в першу чергу по головному ворогові... У своїй діяльності я керувався тією думкою, що таким ворогом була, є і буде Московщина«.

Симон ПЕТЛЮРА

Немов би у протигагу насильної смерті й трагічної події, на брукках французької столиці — життя в природі пульсувало тоді незмінною музикою вічного символу зелені української сили, нашої історичної вічності та людської надії.

Вбиваючи прапороносця й символ української визвольної революції — *Симона Петлюру*, большевицька Москва намагалася вибити провідний прапор революційної України з рук передового сина нашої землі. І прапор цей похилився тоді до землі від надміру горя. Дошкульним боєм зойкнула тоді вся Україна. У серцях українців по всьому світі зайтрилася болюча, ще до сьогодні незагоєна рана.

Тому, що життя не знає ані довгих перерв, ані тривожної пустки, революційні знамена українського народу мовчки підхопив сорат-

ник Симона Петлюри, той, який під час наших Визвольних Змагань ніколи не відступав від нього — полковник Євген Коновалець. Він відчув тоді, що без організації, яка могла б взяти на себе весь тягар боротьби з нашими ворогами, організації, яка могла б успішно протидіяти нищівному наступові Москви на свідомість українського народу й його духову незайманість — годі обійтися.

Саме тому полк. Євген Коновалець, окарбовуючи ідеї сл. п. Симона Петлюри, творить Українську Військову Організацію (УВО) яка, прийнявши згодом виразні й всебічні ідеологічні уточнення, залишилася по сьогодні під назвою Організації Українських Націоналістів (ОУН). Полковник Євген Коновалець сам стає у її провіді. З того часу в Україні виростає могутня ідейна остоя нашого народу та пружиться великанська формуюча сила нашої землі.

»Волі українського народу до самостійного життя не знищать ні ворожі тюрми, ні заслання, бо Україна є нездобутим bastіоном героїв і борців«.

полк. Євген КОНОВАЛЕЦЬ

Програмові заложення ОУН виразно й чітко визначили історичний хід української людини. Ці заложення зобов'язують кожного з нас до сьогодні. На нашому особистому життєвому шляху й на історичному маршруті України замаяоріли виразні й ясні семафори основної життєвої ідеї нашої нації. В той час окільчилася та прийняла точно усталені форми — людська й загальнонаціональна мета України. Теж в той же час сформулювалося виразно як сонце українське вірую, що за нього так по-геройськи й з бравурою вмирало на полях воєнних баталій наше попереднє покоління.

Цієї координуючої сили України — Москва смертельно боялася

в минулому, вона боїться її теж і сьогодні. Саме з тої причини дванадцять літ після трагічної смерти сл. п. Отамана *Симона Петлюри*, в місті Роттердамі більшовицький агент Кіндрат Полуведько організує замах на полк. Євгена Коновальця, під час якого другий агент НКВД Яненко підкладає в течці призначеній для Коновальця нищівну бомбу, від якої гине 23-го травня 1938 р. сл. п. Євген Коновалець, голова Проводу Організації Українських Націоналістів.

Злочинна більшовицька Москва заскочила нас тоді своїм ехидним вчинком. У революційних колах Організації постало мимовільне й короткотривале замішання. Від несподіваного й дуже осоружного злочину на момент захиталися передові революційні колони Організації. Більшовицький злочин у Роттердамі наявно показав кожному, з яким ворогом ми маємо до діла й з того приводу ще більше зросли ряди безстрашних героїв ОУН.

»Без власної держави, без визволення, отже і без визвольної боротьби, Україна не може мати ані свободи, ані добробуту, ані якоїнебудь тіні демократії«.

Степан БАНДЕРА

У тяжких роках нашої визвольної боротьби під час Другої світової війни і після неї — прапор революційної України відважно й гордо — по Петлюрі й Коновальцеві — підняв сл. п. Степан Бандера. М'ятежна й великанська оборонна сила України станула під бандерівські революційні знамена. На оборонних фронтах нашої землі з іменем Степана Бандери у смертельний змаг з нацизмом і московським імперіялізмом станула Українська Повстанська Армія, яка своїми геройськими вчинками записалася в історії нашого покоління всенациональною і безкомпромісовою силою української незайманости й національної чести. По сорок-п'яти

літах від смерти полк. Євгена Коновальця злочинна Москва своїм підступним методом усуває нам з життєвого овиду й цей наш дорогий революційний символ.

У постанях вождів Петлюри, Коновальця й Бандери український народ утратив *провідних мужів великого калібру*. На полі нашого історичного змагу за самостійність України впали справжні провідники. На воєнних побоевищах гинули звичайно сірі воїни, рідше полководці, а вже дуже рідко вожді-суверени. В нашій смертельній боротьбі за волю рідної землі гинули оці найкращі й перші. Це й є переконливий доказ моральної сили нашого революційного Руху й повна запорука його кінцевого успіху.

Українська гаряча кров обильно зросила бруки чужини. А однак вона є виразним і єдиним дороговказом у наше світле майбутнє, є заповітом й пересторогою перед дикою і нищівною большевицькою силою, яка завзялася змести український народ з лиця землі.

Наша тотальна війна з червоною Москвою вимагає окремих твердих законів. *Наша тотальна духова мобілізація усіх здорових й вітальних сил нашого народу є сьогодні єдиною на потребу. Постійна уважливність до всіх підступних заходів Москви — це основний закон самозбереження української спільноти на рідних землях і в широкому світі поза Україною.*

Трагічна смерть вождів українського визвольного руху кожного-часно нагадує нам усім історичну тяглість та незмінність московської постави до української визвольної ідеї. За панування царських опричників — панував всевладно московський клич повної неґації українського визвольного змагу зі знаним лозунгом: «Не било, нет і бить не может України». Не інакше справа мається й сьогодні з московським комунізмом, що — прийнявши для людської облуди демократичні гасла хитрої принади, себто кличі рівності та братерства — стався осоружною намісткою історичного російського шовінізму та загарбництва.

Смерть Петлюри, Коновальця й Бандери на тлі історичних аналогій проречисто показує кожному із нас, що царський державний комплекс й сьогоднішній комуністичний режим — це лиш два різні обличчя того самого явища, а саме — російського імперіялізму.

Між людоловом царської «охрани» з-перед двох сторіч, який у німецькому місті Гамбурзі, схопивши небожа гетьмана Мазепи — Андрія Войнаровського — і повіз його в залізах закутого на Сибір, а енкаведівським наймитом з ампулою ціянкалію чи розривною бомбою для вбивства противника імперії — немає великої різниці, хіба може це, що жорстокий азіат з-над Неви змінив свою зовнішню фасаду, але основний його духовий зміст — до сьогодні залишився той самий.

В нагальній й неочікуваній смерті вождів є незаперечна трагічність. Вона на довгий час обезголовлює народ, який без досвіду провідників часто розгублюється. Мимо цього у цій трагічності міститься невисказана велич, яка чітко підкреслює пророцтво весняного місяця.

Вожді української революції не жертвували легкодушно своїми підкомандними. Для добра визвольної ідеї й для добра українського народу — вони складали свої голови у зворушливо благородній офірі. Жертва самоспалення на жертівниках за друзів, за українську спільноту, за Україну й святий Дніпро — є доказом нашої моральної величч.

В українській історії така посвята має свою глибоку й зворушливу традицію. Хто ж як не Полуботок, суверен України й в'язень, ставав на прю з московським царем? Після зруйнування Січі, на Соловецькі острови москалі везли насамперед незламного діда Кальнишевського. Москва мучила й катувала, а потім розстріляла героя Конотопу Виговського, чи здирання шкіри з Гонти — це лиш деякі приклади героїства попередників. Герої Базару не прийняли понижуючого пропозиції московської комуні й всі по-геройськи полягли.

*»Ми, хоч серед величезних жертв,
серед найважчих труднощів, але
впевнено прямуємо до волі, ми на-
шою боротьбою постійно наближає-
мо день нашого визволення. Украї-
на буде вільною!..«*

Р. Лозовський (Т. Чупринка)

За живим прикладом жертви життя вождів української революції ішла теж і їх допоміжна людська зміна. Людина нашого революційного покоління гляділа сміло смерті в очі. Скільки то загинуло наших крайових командирів, членів Проводу чи Екзекутив українського підпільного руху! Поруч Бандер, Головінських, Шухевичів, Легенд-Климових, Грабців, Гасинів та других у бойову лінію ставали теж і велетні українського духа, такі як Ольжич, Теліга, Липа, Позичанюк і другі. Ніхто з них не турбувався надто своїм життям, не ставав збоку, звідки йому було б вигідніше втікати на випадок небезпеки, а навпаки: всі вони висували себе на найнебезпечніше місце й ставали у проводі українського революційного фронту.

Цьогорічного травня всі ми у глибокій свідомості спільної нашої

мети склонимо голови перед найбільшою жертвою наших Вождів, бо жертвою життя. Тут у вільному світі, ми всі відчуємо поновно, що ми у своєму щоденному житті є на допоміжному фронті тої ідеї, за яку вони згинули.

У виконанні наших основних обов'язків супроти великої справи визволення нашої землі з-під чужого ярма, лежить запевнення того, що ми поруч з іншими народами станемо вільною нацією і що жертва життя наших Вождів не була зложена надармо.

ЗОРЯН

ДОРОГИМ НЕЗАБУТНІМ ТІНЯМ

(Звіт зі Свята Героїв, відсвяткованого дня 24. 5. 1946 р., о год. 22-ій)

Посередині лісової поляни на високих щоглах, колисані леготом весняного вітру, маяли гордо прапори. Між щоглами на тлі килима портрет сл. пам. полковника Є. Коновальця, удекорований мережаним рушником. У віддалі трьох метрів від декорації стояла майстерно оформлена і обайливо прибрана могила з березовим хрестом та тризубом у терновому вінку. Під хрестом уложено таблицю, на синьому тлі якої видніли золоті букви: «Тернистий шлях Ви пройшли, а розпочате Вами Діло закінчимо ми!» По боках два ряди висаджених ялинок. Цілість декорації освічували два смолоскипи і дві великі ватри.

Був сумерк. На поляну входять один за одним відділи УПА — «У 2», «У 4», «У 7», вишкільна сотня підстаршинської школи ім. полк. Коника, НСБ, члени РОсередку та «молода сотня» дітей під командуванням «сотенного» Любка, озброєна в дерев'яні кріси, кулемети, автомати, гранати, пістолі й «обов'язково» шаблі. Відділи уставились в чотирикутник, посередині якого стояла «сотня» дівчор.

Стежніло. Запалахкотили смолоскипи і ватри. Падуть перші накази і команди. К-ри відділів звітують поручникові Г., який відкриває свято. Політвиховник Євген виголошує молитву українського Революціонера. Опісля полевий духовник УПА о. Пластун відправляє панакхиду при співучасті стрілецького хору під диригентурою к-ра Залізного. По панакхиді виховник Зорян відчитує зміст «Мови на похороні гетьмана Богдана Хмельницького», виголошеної секретарем Запорізьких Військ — Самійлом Зоркою. По святочній промові виховника Євгена, присутні вшановують пам'ять Героїв двоохвилинною мовчанкою. Опісля слідує чергування деклямацій і пісень.

Під кінець свята виховник Євген виголошує кілька гарячих слів, підкреслюючи вагу сучасної боротьби, як продовження святого діла, розпочатого нашими славними предками, яке зможемо завершити перемогою тоді, коли твердо й незламно будемо йти вперед з твердою вірою в святість Великої Справи. Свято закінчено відспіванням національного гимну.

Микола ГОРІШНИЙ

НА ДЕНЬ СВЯТА ГЕРОЇВ

О, слава вам, діти, України герої,
Що в нерівнім бою за волю лягли,
Що життя свого дати не жаліли
За долю і волю Мами-Вітчизни.

Слава про вас вічна ніколи не згине,
Поки тільки світу і нас на землі,
Ми ваші могили шанувати будем, —
Де днесь спочивають останки тлінні.

Бо тії могили свідки для нас вічні
З минулого бою, що вівся страшний,
Котрий вас закликав ставати завзято
Та обороняти край свій дорогий.

І ви не лякались, а йшли безупинно,
Хоч кидали вдома жінку й діточку;
По деяких хлопцях, що молоді були,
Плакали старенькі немічні батьки.

Ви йшли так весело, немов на весілля,
Хоч кулі свистали й падали на вас;
Ви гинули в бою, а інші завзяті
На ворога перли все вперед раз-враз.

То ж слава вам, діти, України герої,
Ми вас і весь труд ваш рік-річно спімнем,
І нині, в день свята, яке ми обходим,
Ми до вас з поклоном братерським ідем.

Богдан ЛЕПКИЙ

НАПИС НА СТРІЛЕЦЬКИХ ГРОБАХ

Лежимо у гробах при дорозі,
Де за волю боролись і впали.
Браття! знайте, що ми не в тривозі,
Лиш спокійно і гордо конали.

Браття, знайте, що ми не просили,
Ані ласки в кого, ні пощади,
Лиш боролись, пок стало в нас сили, —
Це говоримо вам для розради.

Нам не жаль ні життя молодого,
Що лягло, мов той квіт під косою,
Ані мрій, ні кохання палкого,
Що взяли ми в могилу з собою.

Нам не жаль, бо лягли ми за діло,
Гідне жертви життя і кохання,
»За Україну душу і тіло«
Ми не даром співали з-зарання.

Тож не жалуйте нас, не ридайте,
(По нас тужить калина у лузі),
Ви чим скорше до праці ставайте,
Щоб леміш не заржавів у плузі.

Щоб шляхи не покрились тернами,
Щоб поцерблені мури не впали,
Щоб наш ворог не сміявся над нами,
Що ми даром так славно вмирали!

Микола МАТІЇВ

СКАЖІТЬ!..

Гей, гей, легіники кохані,
Ци чуєте, а ци спите?
Ци сні бановані, стужені
В гробах сните?..

Про те: ек мандрувала світом воля,
Єк буря вила по землі —
І — ек з утоптаного поля
У світ летіли журавлі...

Ци сніться вам мами-вдовиці —
І карі очі у дівчат —
А ци потоки вогневиці,
Що ригали із дул гармат?

Ци може в небі з-за віконця
Вам ангел вість нову несе —
Що впаде злотий грім від сонця —
Гробами й серцем потрясе!..

Кажіть, кажіть стрільці-камрати.
Ба, ек ити д'вам на гроби:
Ой, ци калинку підоймати —
Ци... класти на хрестах карби!?

МІТ ТРЬОХ ЛІТЕР

»Міряймо наші сили не критеріями можливого, але бажаного! Виповнити прірву між реальним і бажаним — означає йти шляхами Героїв!»

Ярослав Стецько
»Справжню історію знайдемо лише в легендах. Легенда — це жива традиція, і в трьох випадках з чотирьох вона більш правдива, ніж те, що називаємо історією».

Огюстен Тієрі

Кожна нація має свої міти. Такі національні міти звичайно постають в найкатастрофічніших історичних умовах, коли, здавалося б, все наставлено на духову й морально-етичну загибель тієї нації. Міт — це духово-етична категорія, що скріплює національну волю до життя, волю до боротьби. Чим потужніший національний міт, чим сильніше викликана ним туга за героїчним, чим більше пориває народ до Великого і чим сильніша викликана ним ненависть до ворогів за покривдження нації впродовж історії — тим могутніша ця нація.

Але, міти не творяться самі зі себе. Люди творять міти, і то не абиякі люди, а тільки велетні волі, які в своїх великих героїчних чинах дають нації причину повірити в себе, повірити у властиве їй післанництво Божого Провидіння.

Такий потужний героїчний міт постав на Західніх Українських Землях на початку 1930-их років, після остаточного оформлення українського революційно-націоналістичного руху з постановом Організації Українських Націоналістів (ОУН) у 1929 році. Це був міт трьох літер — ОУН! Для українського населення, ОУНівці були анонімами. Однак, кожен — свій і ворог — твердо відчував революційну владу цих незримих воїнів підземної України чи то у виконаних українськими революціонерами атентатах на поодиноких ворогів України, чи в різних т. зв. «ексах» (експропріаційних акціях), а чи в масовій шкільній акції української молоді. Ніхто не знав, хто особисто стоїть за цими акціями, але кожен видів у них печатку могутніх, мітичних трьох літер — трьох літер, що вогнем революції закарбувалися в серці кожного українця — ОУН!

При кінці 1932 року двох таких воїнів-«анонімів» підпільної України унааявнилися перед українським народом і з їхньої величної героїчної постави зріс ще потужніший Революційний Міт. Це були два молоді «хлопці», один 24-літній шевський челядник, а другий — його близький друг, 21-літній син селянина. Здавалося б, що вони — нічого особливого, але якраз вони стали самим уосібленням епохи, коли героїзм став етичним дороговказом для усього народу, коли героїка життя злилася з етикою життя у зрозумінні його як найвищого ідеалу, до якого кожен спрямовував усі свої прагнення і зусилля. Це була епоха, коли загинути в боротьбі за Батьківщину, за ідею абсолютної Справедливості, за найвищу

Правду, уважалось за привілей вибраних, себто тих, що за покликанням нації стали в ряди того підземного лицарства, яке народ знав лише як три літери. А Революційний Міт тієї ж героїчної епохи створили два прості, але й могутні духом селянські хлопці — *Дмитро Данилишин і Василь Білас*.

Городок Ягайлонський (біля Львова), 30 листопада, 1932 р., година — 17.00.

Члени бойвки Організації Українських Націоналістів під проводом Юрка Березинського вирушають до акції на поштовий та податковий уряди польської окупаційної влади, щоб сконфіскувати державні гроші, здерті поляками з українців. Ці гроші потрібні на революційну діяльність ОУН і боротьбу за українську державність та самостійність.

Між 12-ма добре вишколеними, твердими, вибраними молодими бойовиками, є Дмитро Данилишин, шевський челядник, і Василь Білас, селянський хлопець. Обидва зі села Трускавець, де разом виростили і де належали до тої самої «п'ятки ОУН».

Напад тривав всього кілька хвилин. Кожен бойовик виконав наперед визначені завдання. Почалася стрілянина. Березинський впав, прошитий трьома кулями. Інший бойовик, Володимир Старик, важко поранений, вибіг на вулицю і впав мертвим.

Виконавши завдання, бойовики відступали на домовлене місце і тут розділилися на дві групи для дальшого відступу. Данилишин передав «експропрійовані» українські гроші (4,500 поль. злотих) і разом з Біласом йдуть на станцію у Глинній Наварії, щоб поїздом повернутися у Дрогобиччину. Але, на станції несподівано натрапляють на поліціантів, які вже залярмовані про напад у Городку і перевіряють всіх подорожніх. Данилишин вдає, що шукає в кишені за документами, а витягає револьвера і вистрілює два набойі. Комендант польської поліції Коят лежить трупом, а другий поліціант важко поранений.

Бойовики лісами добиваються до села Черкаси, бо про їзду поїздом уже не має мови. Звідси полями й стежками йдуть в напрямі села Розвадів над Дністром. Але, тут поляки показали свою підлу підступність. Мешканці села були залярмовані, що двох «бандитів» пограбували українську кооперативу. Підбурені підлою брехнею українські селяни кидаються на двох бойовиків і починають їх сильно бити, думаючи, що це ті «бандити». Незабаром надходить польська поліція.

«Застріль мене й себе» — каже Білас своєму побратимові. Він знає, які пекельні тортури чекають їх у польській тюрмі. Білас не про себе і не про друга турбується, бо знає, що й так прийдесться їм загинути на польських шибеницях. Він, як кожен український націоналіст-революціонер, на смерть готовий. Однак, він не хоче ризикувати тим, що після жорстоких тюремних знущань він зможе «сипнути» своїх друзів з підпілля ОУН і зрадити ідею, за яку віддає життя. А Данилишин твердо йому відповідає: «Ні, вони розправляться з нами», а тоді заявляє обдуреним селянам, що —

вони члени Української Військової Організації. Брежнею розлючена товпа — закам'яніла. Хочуть рятувати цих месників України, але запізно. Поліція відводить двох бойовиків ОУН...

*

Львів, Наглий Суд, 17 грудня, 1932 р., година — 8.45, на лаві обвинувачених:

Дмитро Данилишин, літ 25, нар. в Трускавці (1907 р.), нежонатий, греко-католик, шевський челядник, освіта — 3 класи народної школи;

Василь Білас, літ 21, нар. в Трускавці (1911 р.), нежонатий, греко-католик, освіта — 7 клас народної школи.

... Під сильним поліційним конвоем вводять у судову залю хоробрих бойовиків ОУН. Їхні голови обвинуті закривавленими бандажами. Їх лица, хоч молоді, то на них немов би виписані всі минулі кривди, що їх зазнала українська нація протягом довгих років неволі. А з їхніх зіниць наче б сипалися іскри національного гніву. Лише поглянути на цих двох хоробрих воїнів, то кожен скоро переконається, що вже жодна сила світу не зможе здавити повсталі України.

Відбувається цілий ряд зізнань поодиноких свідків. У фрагментах вирисовуються сцени з того листопадового дня, коли 12 бойовиків ОУН напали на поштовий та податковий уряди в Городку, щоби відібрати від ворога те, що належалося українському народові. І в цих фрагментах теж вирисовуються дві незабутні в українській історії постаті, що їх можна окреслити одним словом: *Герої*.

А найхарактерніше зізнання — це була горда постава Данилишина з його цілковитою погордою до смерті. Прокурор ставить питання Данилишинові: «Як називається?» Відповідь — мовчанка. Знову ж питання: «Чи ви називаєтеся Данилишин?» І знову — горда, могутня, але й грізна мовчанка. О, так, не промовивши ані одного слова, цей молодий, здавалося б простий шевський челядник, недвозначно відповів, що він не визнає законности цього ворожого суду над ним, не визнає польської окупаційної влади на Україні. Тією мовчанкою можна було списати цілі томи.

Свою мовчанку Данилишин урвав лише два рази. Перший раз тоді, коли зізнавав свідок-поліціант Слугоцький, до якого стріляв Білас. В цьому часі Данилишин встав і спокійним, холонокровним голосом заявив: «То неправда! На двох поліціантів на станції в Глинній Наварії не стріляв Білас, тільки я». Вдруге Данилишин урвав свою мовчанку під час зізнання свідка о. Киндія, пароха села Розвадів, який сказав: «З горбка я побачив чоловіка, що лежав на гостинці, а над ним стояли люди. Я прибіг і просив, щоб люди не били. У віддалі яких 30 кроків я побачив другого, що лежав у житі. І його били. Я не знав, котрого рятувати... Пробував відібрати від людей дрючки, але люди були такі роз'юшені, що й на мене готові були кинутися. Нагло один із лежачих очуняв і встав. Це був молодий, високий мужчина. Я крикнув, щоб і дру-

гого перестали бити. По якомусь часі і другий очунав і встав. Обидва вони були побиті, з голів текла їм кров. Вони зблизилися до себе, а люди їх оточили. І сталося таке, чого я в житті не бачив: один одного взяв за руку. Вони стояли на горбку так, що їх було видно понад людьми. Тоді той вищий промовив: «Ми є членами Української Військової Організації. Ми вмираємо за Україну. Як ви так будете воювати, то України ніколи не будете мати!»

Раптом, сильний вибух плачу уриває о. Киндієві розповідь. То був Данилишин. Видно було, як він старався себе опанувати, стискаючи кулаки й зціпивши зуби. Білас ставить голову свого друга на своє плече, обнімає його руками і цілує Данилишина, щоб заспокоїти його. А о. Киндій продовжує:

«Тому, що вони були близько мене, я чув, як один до одного шепнув: 'Тепер поцілуємося на прощання!' Обидва поцілувалися. Я не є неспокійної вдачі, вмію панувати над собою. Але та хвилина, коли люди стояли з дрючками, а вони на горбку, пригадала мені, що так мусіло бути тоді, як на Голгофті розпинали Христа. Люди похилили голови й не знали, що робити. А тим часом надійшла поліція й їх забрала».

Тепер не тільки Данилишин, але й публіка й оборонці не могли стримати сліз. А Данилишин, заявляє: «Не думайте, що це я за себе плакав!»

*

Львів, Наглий Суд, 22 грудня, 1932 р., година — 10.45.

Перед останньою нарадою суддів, голова суду питається підсудних, чи вони хочуть сказати своє останнє слово.

Дмитро Данилишин відповідає: «Так». Гордо й спокійно заявляє: «Я знаю, що мене жде. Я був і є на все приготований. Тільки шкодую, що не зможу даліше працювати для нашої Неньки України!»

Василь Білас тоді заявляє: «Я націоналіст і революціонер. Такі, як я — Батьківщині лише смертю служать!»

Після півгодинної наради, судді вертаються на залю. Проголошується присуд:

Дмитро Данилишин — кара смерти;

Василь Білас — кара смерти.

Львівська в'язниця «Бригідки», 23 грудня, 1932 р., год. — 06.30.

... Польська поліція виводить Дмитра Данилишина і Василя Біласа з в'язниці на шибеницю. Голосно лунає пісня з тюремних камер. Це їхні друзі по ідеї прощають їх. Прощають старим, жалібним маршем революціонерів: «Ви жертвою в бою нерівним лягли». А коли перейшли на бойовий марш — «Не пора», то здавалося, що ось-ось заваляться в'язничні мури. Все тремтіло. Тюрма прощала своїх найдорожчих. Гордий, погрозливий та злісний спів-прощання в'язнів приглушує слова прокурора, який востаннє читає вирок смерті.

На подвір'ї, ще заки вивели двох Героїв, було чути щебетання пташок, що було нечуване в такій годині в зимовій порі. А раз

вивели Данилишина і Біласа, то по всій Західній Україні вдарили церковні дзвони, прощаючи своїх улюблених, хоробрих синів.

До засуджених підходить д-р Степан Шухевич, їх оборонець під час судового процесу. Хвилюючим голосом старший адвокат каже двом молодим бойовикам: «Чуєте дзвони? То Вам вони грають! Ви весь час трималися дуже добре, тримайтеся так далі. Як будете йти на шибеницю, то дивіться мені в очі, а я буду дивитися в очі Вам і таким способом підтримуватиму Вас».

А дзвони далі дрижать, немов би хотіли збудити з байдужости увесь світ.

Підходить Данилишин на ешафот. Вириває петлю з руки ката і сам собі затягає на шию, твердо заявляючи: *«В цій хвилині я не маю жодних бажань. Мені тільки дуже жаль, що я можу лише раз умерти за Україну!»* А Білас попрощався з життям окликом: *«Хай живе вільна Укр...»* Не міг докінчити, бо на знак прокурора кат затулив йому уста. Проф. д-р Володимир Старосольський, український адвокат, який також обороняв засуджених на процесі, в цій хвилині увесь затрясся і голосно крикнув: *«Що ви робите!? Затикаєте уста засудженому на смерть і не даєте йому висловити його останніх побажань! Чи є ще така інша держава в Європі, щоб так поступала?!»*

Село Вериня, весна, 1933 р.

На горбку біля цього села, на тому самому місці, де обдурені підлою брехнею українські селяни піймали Данилишина й Біласа, висипують високу могилу на їх пам'ять. Але, польська поліція скоро знищила цю могилу, бо їх страх огортав перед тим Револуційним Мітом, що та могила символізувала. За одну ніч невідомі руки знову висипали свіжу могилу. Але, цим разом закопали в ній динамітні бомби. Польські нищівники знову прийшли розкопувати могилу, але заплатили своєю кров'ю, бо не сміла жодна ворожа рука знеславити те, що народ беріг, як святість...

Так творився Револуційний Міт 30-их років. Його творили двох молодих хлопців, які на ділі навчили нас, що означає слово—*Героїзм...*

Вже немає тієї могили на горбку біля села Вериня. То ж, коли вшановуємо пам'ять цих двох велетнів України, нехай наші серця перетворюються у живу грудочку рідної землі, з якої разом висипимо могутню могилу на славу й честь Данилишина й Біласа, і всім Поляглим за волю України — знаним лише Богові. Але, не забудьмо закопати в цю живу грудочку землі динамітну бомбу, яка не допустила б жодного ворога знеславити українські святощі, знеславити той героїчний міт трьох літер!

ПРИВІТ ПАПИ ІВАНА ПАВЛА II СИНОДОВІ ПОМІСНОЇ УКЦ

Il Santo Padre ha ricevuto in udienza nella mattinata di oggi, sabato 12 febbraio, i Membri del Santo Sinodo della Gerarchia Cattolica Ucraina. Durante l'udienza il Papa ha pronunciato il seguente discorso:

Владико Кардинале, Достойні Брати!

1. З усього серця вітаю вас, дорогі Брати, що зібрались на вашому єпископському Синоді отут, побіч гробу св. Апостола Петра і в домі Найвищого Пастиря Риму. Оце вже третій раз ви тут зібрались, щоб, за моїм благословенням, разом обговорити найважливіші справи Української Католицької Церкви, якої ви є Пастирями, яких Дух Святий настановив, щоб вести цю вибрану частку Христового стада. Ви як слід усвідомляєте той факт, що в вашій журбі й дбанні за добро Христового стада, яке доручено вашому душпастирському піклуванню, авторитетно може вам допомогти лише той, до кого відносяться Ісусові слова: »Утверджуй своїх братів« (Лк. 22, 32). До цього осередку християнства ви прибули з трьох континентів, де вже віддавна поселився і живе в діяспорі український народ Божий. Там він розвинув своє власне церковне й суспільне життя, побудувавши численні Божі храми, школи, будинки культури й доброчинні харитативні заведення. Одне слово, на далекій еміграції він, як те гірчичне зерно, розрісся в євангельське дерево для добра і для спасіння віруючого люду.

Цілком особливе привітання звертаю до нашого достойного брата Кардинала Йосифа Сліпого, який, саме двадцять років тому, прибув до вічного Міста як правдивий ісповідник святої віри. Тоді прийняв його у свої обійми мій Попередник, святої пам'яті Папа Іван XXIII. Він словами взятими з книжки »Наслідування Христа«, благословив той момент, »в якому Ісус кликав від сліз до духовної радості«.

2. Вашим прибуттям до Риму й вашим Синодом, який відбувається так близько особи наступника св. Апостола Петра й Намісника Ісуса Христа на землі, ви на цілком особливий лад засвідчуєте ту колегіальну єдність, що виявляється і у взаєминах окремих Єпископів з помісними Церквами, і з Вселенською Церквою, де Римський Архиєрей є повсякчасним і видимим началом й основою єдності чи то Єпископів, а чи й громади віруючих (див. Світло народів, 23). Власне оту велику потребу зв'язку миру, любови і єдності завжди як слід розуміли Єпископи Української Церкви. Під цим оглядом вони багаторазово протягом історії давали особливе свідчення уже з самого початку запровадження християнства в Русі-Україні. На Ліонському Соборі не бракувало представника і з тих околиць, послідовно ж і того великого вкладу в змагання за єдність Церков, який дав Київський Митрополит Ісидор на Соборі

в Феррарі й Флоренції. Цей святий почин щасливо завершили ваші Єпископи отут, в Римі 1595 року, й негайно після цього, тобто рік пізніше, на Соборі в Бересті. За цю велику справу боролися невпинно ваші Ієрархи протягом сторіч і немало було тих, що за неї віддали своє життя. Святий Йосафат, Полоцький Архієпископ, мученик й апостол єдності Церков, як промінний світильник ясніє всім аж по наші дні.

3. Також і те всім добре відоме, з якою любов'ю Українська Церква, уже тисячу років своєї історії, служить літургичні відправи, зосібна ж оту євхаристійну, з величавістю візантійського обряду — як джерело життя Церкви і як завдаток майбутньої слави, завдяки якій вірні, з'єднані довкола Єпископа — за словами Апостола — стають «учасниками Божої природи» (2 Птр. 1, 4). А й те також відоме, якими чудовими піснями вони вшановують Пресвяту Богородицю, звеличуючи водночас Отців Вселенської Церкви.

А теперішнім вашим завданням, Достойні Брати, є далі з наполегливістю трудитися над великою справою Єдності такою мірою, щоб могли справдитися слова і бажання нашого Господа Ісуса Христа, щоб було одне стадо під одним Пастирем. Нехай у цьому допоможе зосібна надзвичайний Святий Рік, який я проголосив, щоб відзначити річницю страждань і смерті нашого Господа Ісуса Христа. Він уже заповіджений і я готуюсь його відкрити. І це нехай послужить також для кращого приготування Тисячоліття Хрищення Русі-України, яке ви за п'ять років будете врочисто відзначати.

4. Знаю, Достойні Брати, що предметом ваших синодальних нарад були труднощі душпастирського порядку й журба за долю вашої громади, за сьогочасне й вічне добро душ, завірених вашому піклуванню, за допомогу страждаючим і потребуючим, за зріст духовних покликань і за оновлення християнського життя серед народу. В виконуванні ваших єпископських обов'язків ви є розподільниками святих Божих тайн, як завідателі всього літургійного життя. Вашим завданням є розвивати святість духовенства, чернецтва і мирянства, згідно з покликанням їхнього стану. Вашій дбайливості я доручаю зокрема дбання про священничі й чернечі покликання, і приготування вірних до великих завдань апостольства мирян. Все це вимагає повного з'єднання усіх ваших сил і вашого порозуміння для більшого добра всіх ваших громад, а отже й усього вашого народу.

Ця засада є діючою від перших сторіч Церкви, тож і нині, більш як будь-коли, вона є дійсною: щоб Єпископи, з'єднані любов'ю, діяли і все чинили в єдності на будовання Тайнственного Тіла Христового, на прославлення Бога і на добро душ.

5. Ясно, що висновки і праці Синоду Українських Єпископів залишилися б безплідними, якщо б їх не переведено в практичне життя. Тому необхідно є тісна співпраця з Пастирями чи то збоку

священиків та ченців, а чи збоку всього Божого народу, тобто всіх вірних. Тому я палко їх завзиваю, щоб вони, через вас, слухали голосу Христового та доброхотно й великодушно відгукалися на заклик Церкви в наші часи. А ці часи не є легкі ані для вас, ані для вашої Церкви, зосібна ж у Батьківщині. Бо й сам Спаситель попереджав, кажучи своїм Апостолам: »Слуга не більший від пана свого. Переслідували мене — переслідуватимуть і вас« (Ів. 15, 20). Але та журба й терпіння переміняться в радість, як у своїх блаженствах запевняє нас Христос: »Блаженні ви, коли вас будуть зневажати, гонити та вигорювати всяке лихо на вас, обмовляючи мене ради. Радійте й веселіться, бо нагорода ваша велика на небі« (Мт. 5, 11-12). З моєї душі самочинно добувається візвання до Святого Духа, що тут, на Синоді, розпочав у вас добре діло, щоб Він допровадив його до повного завершення. Нехай покров Пресвятої Богородиці супроводить вас усі дні вашого життя.

На кінець, Достойні Брати, вимолюю в Бога для вас, для священиків і вірних, доручених вашому душпастирському піклуванню, якнайщедріших Божих ласк та з усього серця бажаю вділити вам усім Апостольське Благословення.

(За »L'Osservatore Romano« № 36 (37.225) 1983)

Ярослав ВАСИЛЮК

ЛАЗАР

Блаженнішому Патріярхові Йосифові

І знову Лазар з гробу воскресає,
Із Божих рук прийма зерно життя.
Ти мав вже зникнути з лиця землі,
А Ти ожив — Тебе Господній Син спасає.

І знову йти Тобі тим поприщем
Давнім, що споконвіку Ти зорав,
І знов молоти хліб тим каменем
З чорнозему, що Господь Тя обдарував.

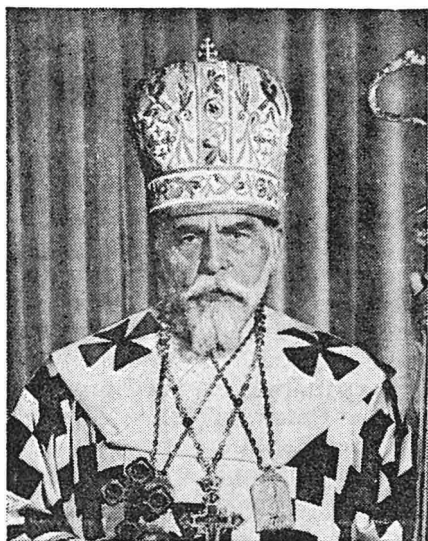
Співаєш Ти у храмі Божому
Псалом пророчих прадідів старих,
Ти віриш Він з'явиться кожному,
А це вже третій вік як нарід під хрестом.

ПОСЛАННЯ БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІЯРХА ЙОСИФА з нагоди 20-ліття Його звільнення

*Високопреосвященним і Преосвященним Владикам,
Всечесним Отцям Духовним, Преподобним Ченцям і Черницям
та всім Вірним Помісної Української Католицької Церкви*

МИР У ГОСПОДІ І НАШЕ ПАТРІАРШЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ!

Дорогі в Христі Браття і Сестри!

Великим і багатим милосердям Божим, майже чудом, за молитвами Вашими і старанням Святішого Отця папи Івана XXIII та інших добрих людей, послав мені Бог звільнення, коли тюремні терпіння доходили до вершка, і я опинився на волі. Для всіх це була велика несподіванка, з великим зворушенням прийняв цю майже неймовірну вістку сам Святіший Отець і стрінув мене з словами »Наслідування Христа«: »Щаслива та година, коли Ісус кличе від сліз до душевної радості«. Привітав мене на волі щиро наш Нарід, дякуючи зі мною Богові за те, що »Як би Господь не прийшов мені на допомогу, ще трохи, і душа моя жила б у мовчанні« (Пс. 94, 17).

Дякуймо Богові постійно за кожний рятунок, що його посилав нам в історії, щоб ми сповнили Його волю на цьому зруйнованому духовно Сході Європи.

Для кожного християнина, священика чи архиєрея тюрма, заслання чи каторга — це тільки хрест, який дає нести наш Господь, щоб нам проповідувати і свідчити про Христа і то розп'ятого, бо всі ми з апостолом Павлом повинні сказати, що носимо рани Христові, доповняємо Його страждання і жити для нас — це Христос. Коли Св. Іванові Золотоустому грозили смертю, конфіскацією майна і засланням, він спокійно відповів, що смерть для нього — щастям і зустріччю з Христом, майна у нього, окрім кількох книжок, немає, а заслання буде нагодою ширити Христове євангеліє для тих, кого на засланняї стріне. Подібно було з усіма нами, в'язнями Христовими, що цей Христовий хрест тюрми і каторги прий-

няли і мужно його несли. Скільки душ скористали з нашої неволі, один Бог знає.

Вихід на волю був нагодою до дальшої нашої праці. Хоч не було моїм бажанням покидати свою паству, не дозволено мені навіть поїхати до Львова, щоб там лишити слово поучення для розсипаних овець стада, та знав я, що їду до мого Народу і моєї Церкви там де треба пригадати їм їхню свідомість приналежності до Матері Церкви і готуватись до дня її волі. Прибув я до Вас з думкою св. Павла, що писав до своїх Филип'ян: »І це певно знаю, що zostанусь і перебуватиму з усіма вами на розвиток вам і радість у вірі, щоб через мене ваша хвала збільшувалась у Христі Ісусі, завдяки моєму поворотові до вас« (Фил. 1. 25-26).

З журбою моя радість обнялась тому двадцять років, коли треба було залишати велику руїну будівлі, що її основи клали великі Отці наші — Володимир, Митрополит Рутський, св. Йосафат, слуга Божий митрополит Андрей. Чи міг я на волі на вид цього нещастя спочивати, славитись моїм ісповідництвом чи заслугами, як би так хтось по-людськи хотів думати? Приймаючи з рук Слуги Божого Андрея пастирський жезл в тяжку і зловіщу хвилину в грудні 1939 року, на моє сумління впали важкі слова його заповіту: великою провиною було б не прийняти його саме в цю важку і відповідальну хвилину...

Тому і мою волю прийняв я не для вільного життя, а дальшої праці, боротьби і змагання для добра нашого Народу, для його святої Церкви, для слави Божої і Царства Божого на цій захитаній нашій землі. Чи можна думати інакше, коли Божі вороги приготовляються всіма своїми засобами на страшний злочин Боговбивства? З яким болем читаємо сторінки св. Євангелії, коли Христос вмивається кривавим потом, його учні сплять, але не сплять єврейські первосвященники, їхні слуги, сторожа, жовніри, Пилат і Юда... Вони готуються до злочину, до підступу, до зради, до знищення. Ісус з болем казав тоді: »Симоне, ти спиш? Не міг еси чувати ані однієї години? Чувайте ж, моліться, щоб не ввійти в спокусу. Дух бадьорий, але тіло кволе!« (Мар. 14, 37-38).

Двадцять літ волі — то великий дар Божий, що його треба було зужити для добра повіреного мені стада. Тому хай не буде це ювілеєм визволення, але ювілеєм спільної нашої великої праці, щоб рятувати від загибелі здобутки Батьків наших. Коли з Божої волі цей рятунок треба було виконувати поза Україною з її стадом по чужих землях, треба було й засоби цього рятунку перенести тут, їх розвинути, скріпити і приготувати для майбутности. Це було моє завдання і його, при Вашій, Дорогі Браття і Сестри, допомчі я виконував.

Хай остануть ці слова для нащадків. Для святої нашої Церкви, для многострадального мого Народу я трудився все моє життя — на волі чи в неволі, в радощах чи смутку, в горю чи в недолі, в славі чи в неславі, суджений своїми чи чужими, славлений чи

відкинений — добро моєї Церкви і мого Народу на славу Божу було моїм світлом і моєю ціллю. Все, що зробити міг вільними руками, не зв'язаними безбожницькими путами, зробив я єдиною потіхою, що Бог благословив це, а суд історії скаже своє справедливе слово.

Перенесення зі Львова Богословської Академії як український католицький університет св. Климента в Римі, віднова зліквідованої Львівської Семінарії як Колегія Св. Софії, віднова Монахів Студитів — святий твір Митрополита Андрея для обнови нашого древнього християнського духа, — привернення великого історичного нашого пам'ятника в Римі храму св. Сергія і Вакха; це були перші кроки, щоб у Вічному Місті створився осередок для діяльності і збирання сил в розсіянні суцях. А потім, на основі наших церковних начал, проголошення Патріярхату, що чекає на своє визнання, щоб наша Церква не була притчею во язицях, а рівноправною Церквою серед святих апостольських Церков зі своїм Отцем і Главою і своїми правами; здобуття з нелегкими трудами і перешкодами наших Синодів, якими рядиться наша Церква, вибирає кандидатів для єпископів і об'єднує правно наших Владик та лучить їх з престольним владичним городом Києва-Льва. Це здобуток, за який треба було змагатись, а Вам усім треба його закріпити і вживати, щоб наша Церква стала мостом до з'єдинення Сходу зі Заходом; щоб наступило поєднання двох основоположних ідей у Христовій Церкві — вселенськості і рідності, щоб довести до повноти віри і повноти Духа Святого. Так Слуга Божий Митрополит Андрей, як і я, молимося, працюємо і змагаємося, щоб цим ідеям простелити шлях до загального признання. Видавнича діяльність, всі пляни на майбутнє і встановлена духовна єдність з Церквою-Матір'ю, — чи не були це завдання, щоб їх сумлінно виконати, довершити і закріпити для того, щоб ворог не радів і не трубів про свою «перемогу»? Чи не треба було наразитись і на труднощі, незрозуміння, прикромі і на злобу, щоб це завдання виконати? Тих, що залишили ми по Сибірах, по катакомбах, по тюрмах в поневірянні далі терплять і страждають. Але їхнє мучеництво це велика і свята поміч для нас. Невже ми могли б оставити їх у їхньому свідченні самими? Ті, що терплять, вірять, що їхнє мучеництво створить новий, справедливий світ, світ Христовий. Наша праця з їхніми терпіннями це має дати, а Бог дасть плід. »Стійте у вірі, будьте мужні, кріпійтесь. Нехай усе у вас діється в любові (1 Кор. 16, 13) ... Візьміть щит віри, яким здолаєте погасити розпечені стріли лукавого« (Еф. 6, 15). Наша пасивність і блаженські сподівання були б несповненням обов'язку, бо »поки дня, маємо виконувати діла того, хто послав нас, — бо ніч надходить, коли ніхто не зможе діяти« (Ів. 9, 4).

Коли дякуємо Богові за все, що отримали, коли дякуємо Богові за всі історичні рятунки для нашого Народу, думаймо все про те, як Божі дари ужити на Його славу, щоб не почути: »Лукавий слуго

і лінивий! Ти знав, що я пожинаю, де не сів, і вибірюю, де я не розсипав!» (Мт. 25, 26). Перед нами майбутність. Почату працю треба продовжувати і її завершувати. Ще стільки осталося для виконання. Та Господь звичайно так заряджує, що «один сіє, а хтось інший жне» (Ів. 4, 37). Але в одному і другому випадку потрібна праця, змагання, боротьба зі стихіями природи і, коли цього немає, не буде жнив, не буде збору, а це грозить голодом і смертю. Тому продовжуйте працю і молитву, щоб Господь благословив труди Батьків ваших. Ще багато осталося зробити, виконати, здобути. Диявол одного тільки бажає, щоб ми нічого не робили. Це йому досить, а він зробить решту.

Нехай буде ім'я Боже благословенне за все. Нехай не пом'яне лиходіям того, що лукавого зробили. Прощаю від серця всім, що мучили і в'язнили мене, що замикали уста мої і забороняли благословити дітей Божих. Нехай Бог простить їм за невіжество і невірство їх.

Нехай винагородить Всещедрий Господь усім тим, що помогли мені сповнити Божу волю і мої Богом дані обов'язки. Нехай труди нас усіх для слави Божої враз з терпіннями Братів наших будуть світлом для світу і для поколінь наших, яке накликувало б Народ наш вийти з рук грішного Блудника-Вавилону: «Вийди від нього, Народі мій, щоб не співучаснив ти в гріхах його і кар його щоб не прийняв, бо досягли гріхи його аж до неба і пригадав Бог беззаконня його» (Откр. 18, 4-5).

Благословення Господнє на Вас на дальшу путь Вашу в Христі Ісусі!

† ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал

Дано в Римі
при Патріяршому Соборі Св. Софії
дня 9-го лютого 1983 р.Б.

Зі світлим празником Воскресіння Ісуса Христа вітаємо Блаженнішого Патріярха Отця Йосифа, Блаженнішого Митрополита Мстислава, Ієрархію Українських Церков, Голову й Членів Проводу ОУН, Проводи українських самостійницьких Установ й Організацій, Співробітників, Передплатників і Читачів нашого журналу і всіх Українських Патріотів на Україні, в московських тюрмах і на засланні та на чужині. Всім бажаємо радісних і щасливих Великодніх Свят і успіхів у змаганнях за Волю і Державність України.

Редакція «Визвольного Шляху»
Дирекція, Адміністрація і Друкарня УВС

В 50-ЛІТТЯ ВЕЛИКОГО ГОЛОДУ

АРХИПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ
Собору Єпископів Української Автокефальної
Православної Церкви
у 50-ліття Великого Голоду в Україні

*Господи, почуй молитву нашу, і голосіння
наше нехай дійде до Тебе (Псалом 101, 2)*

Улюблені Брати й Сестри!

П'ятдесят років тому Україна переживала небувалий до того часу в її історії голод. Голод той не був спричинений неврожаєм, до нього довела свідомо Москва, щоб знищити населення України, а найбільш її селянство. Московська комуністична влада забрала у наших хліборобів усе зерно, худобу, все необхідне для харчування, не залишаючи їм нічого. Голод почався восени 1932 року, а до найвищих меж дійшов на весні 1933 року.

Не маючи що їсти, люди пухли, мерли у своїх селах і на вулицях недалеких міст, куди йшли за скибкою хліба та порятунком. Зойки і ридання наповнювали Україну, бо ж вимирали цілі села, у яких доходило і до людодства. Про жах голодової смерті знає лише той, хто бачив її на власні очі; — ще й сьогодні є такі між нами.

Люди переживали й душевні муки, бачачи, як конають у муках їхні найближчі. Мучились люди і вмирали за їхню любов до Бога, до своєї Батьківщини, до своєї, їхнім потом скропленої землі... Саме за це Москва приречила їх на знищення.

У наслідок голоду згинули в Україні, як подають достовірні дослідники, — понад сім мільйонів людей, в тому найбільше старших віком та дітей і немовлят. Москва ж запевняла, що голоду немає, що Україна втішається добробутом...

Нині, у п'ятдесяті роковини страшної трагедії нашого народу, ми покликані голосно про неї промовити і пригадати про неї всьому світові. Для цього ми мусимо використати чужомовну пресу, видаючи водночас спеціальні публікації та влаштовуючи жалобні маніфестації. Нам не вільно мовчати!

Тож, Дорогі й Улюблені, у глибокій жалобі схилимо низько голови наші перед відомими і невідомими могилами мільйонів жертв Великого Голоду. Помолімося одночасно за спокій душ замучених братів і сестер наших та синів і доньок нашого побожного християнського народу. А найбільше побудьмо думками і добрими вчинками з ними у дні цьогорічного Великого Посту, у дні, коли 50 років тому, обезлюдніли села і хутори колись заможної і квітучої України. Вознесімо тоді ж наші усердні моління за душі мільйонів дорогих страдників наших, імена яких лише Господь відає.

Щоб залишилося свідоцтво нашого щирого вшанування жертв Великого Голоду у 50 річницю їхньої смерті, поставмо коло наших церков хрести-пам'ятники або вмуруймо в їхні мури пропам'ятні таблиці. Здійснення всього, що пов'язане з гідним ушануванням пам'яті жертв Великого Голоду, вимагатиме матеріальних засобів тож — не поскупімося дати на цю почесну ціль свою лепту.

Вшануймо ж гідно пам'ять спочилих у муках голодової смерті, з вірою, що Милосердний Господь винагородить їх за їхні страждання вічним блаженством у Його Небесних Оселях, де вже немає ні недуг, ні смутку, ані зідхання, але вічне життя.

Господи, почуй молитву нашу і голосіння наше нехай дійде до Тебе!

† МСТИСЛАВ, Митрополит

† МАРКО, Архiepиcкoп

† КОНСТАНТИН, Архiepиcкoп

† АНАТОЛІЙ, Єпископ

1983.

ПОСЛАННЯ СВЯЩЕННОГО СОВОРУ ЄПИСКОПІВ

Української Греко-Православної Церкви в Канаді

До Всечеснішого Духовенства та Боголюбивих Вірних
Української Православної Церкви в Канаді та
Української Православної Церкви Автокефальної в Австралії.

Увесь Український Народ в *Україні*, потаємно, а поза межами України, у вільних країнах перебуваючий, *вселюдно*, цього року, в 50-ліття трагічного голоду в *Україні*, що штучно спричинила безбожно-комуністична влада червоної Москви, *молиться за Мучеників Великого Голоду*.

Організація штучного голоду, під час якого голодовою смертю в муках померло коло сім мільйонів українців, була спричинена політичними мотивами поневолення українського народу та використання його натуральних багатств для своїх завдань впровадження його комунізму за допомогою насилля над українським народом. Тому то *Україна* все знаходиться в боротьбі за свою волю й незалежність.

Рік молитов за спокій душ спочилих у Бозі *Мучеників Великого Голоду* нехай буде одночасно нашими молитвами за наших поневолених братів і сестер, щоб Господь Бог обдарував їх повнотою вільного життя й добробутом.

Отож, беручи на увагу наш святий обов'язок у цю трагічну 50-ту річницю *Великого Голоду*, коли мільйони наших братів і сестер,

молоді й дітей, закінчили своє життя як мученики за Христову Православну Українську Церкву та Український Народ, *молитися за них, благословляємо, починаючи від місяця березня до кінця 1983 року відправляти в храмах Божих громад-парафій Панахиди по жертвах Великого Голоду, а під час Св. Літургій згадувати їх на Заупокійних Ектеніях.*

Де це буде можливим, треба подбати про спеціальні сходи, присвячені *Жертвам Великого Голоду*, сполучені з відповідними маніфестаціями.

Благодать зо всіма, незмінно люблячими Господа нашого Ісуса Христа (Еф. 6: 6-24).

† АНДРЕЙ, Митрополит

† БОРИС, Архiepиcкoп

† ВАСИЛІЙ, Єпископ

1983

Петро ГЕТЬМАНЕЦЬ

БОЛЬШЕВИКАМ

За смерть вождів, за безлік вбивств,
за чорний мор села і міста,
за шалість звірств і тьму злочинств,
за глум святинь і кривди злісні,

за розстріл батька десь в тайзі,
за висел козарлюги-діда,
за материнську гаряч сліз,
за власні муки, гніт і біди, —

за все, за все вогнем крові
прокляття вам вже прокричав я,
і скільки стало сил в мені —
підняв я нині меч повстання.

І йду тепер в жадобі кар...

О, лиш тоді кінчатся суди,
коли Кремля побачу згар
і вас на нім в обіймах судорг!

О, лиш тоді смалким вітрам
скажу за всіх всесильне: — Досить! —
Сьогодні ще раз в очі вам
проклін шлю голосом погрози!

(»Мої повстанські марші«)

П. ПИЛИПЕНКО

В 50-РІЧЧЯ НАЙПЕКЕЛЬНІШОГО ІЗ ТРЬОХ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ГОЛОДОМОРУ 1933 РОКУ

*«Якщо забуду тебе, Єрусалиме,
Хай восхне правиця моя...»*

У цьому 1983 році українці у вільному світі відзначають 50-річчя небувалої в історії *багатьох* народів голодоморної трагедії України в 1933 році. Ми вшановуємо й увіковічнюємо пам'ять багатомільйонових жертв українців так недавно виморених не лише тим одним найжахливішим, але *трьома голодоморами*, організованими Москвою в Україні і на українській Кубані в 1921-1922, в 1932-1933 та в 1946-1947 роках.

Пригадуючи це голодоморне винищення понад 7 мільйонів українців в одному лише 1933 році, *ми не сміємо не згадати*, як того хочуть і навчають нас наші вороги, *ще й перший і третій подібні голодомори на Україні та винищену ними ще більшу кількість українців*. А вшановуючи жертви цих трьох голодоморів, ми зобов'язані морально й національно вшанувати й увіковічнити ще й інші мільйонні жертви нашого народу, що їх знищили московські народовбивці за 60 років свого панування на Україні своїми масовими розстрілами в катівнях ЧК НКВД-КГБ, у смертоносних концтаборах, на будівництвах Біломорканалів та на імперських війнах ССРСР.

Саме тепер ми повинні не тільки пригадати собі та вшанувати всі ті незлічимі жертви нашого народу-великомученика і всі ті страхиття комуністичного пекла в ССРСР, *а ще й широко та голосно розповісти про них вільним народам у країнах нашого поселення*. В цьому зариси необхідно пам'ятати також про теперішній смертельно загрозливий стан українського й інших поневолених Москвою народів у ССРСР, яких кремлівські людомори намагаються усіма способами насильно зліквідувати національно разом з їхніми мовами й культурою, себто повністю їх зрусифікувати (особливо ж українців!) і проголосити їх всіх єдиним «советським» народом, тобто московським, з його «общепонятною» мовою та комуністичною диктатурою.

Перестерігаємо американців та інші вільні народи про те, що всі ці страхиття й багатомільйонові жертви українського та інших поневолених Москвою народів можуть зазнати й вони, і то вже незабаром, якщо будуть поневолені своїми й московськими комуністами. Бо якраз тепер московські імперіялісти й шовіністи найбільш явно прагнуть поневолити всі народи і підпорядкувавши їх систе-

мі мовного закріпачення під кличем: *«Наша матушка Москва — всьому свету голова!»*

Діючи в цьому напрямі, Москва у властивий собі спосіб уже сьогодні тероризує, знесилює й паралізує вільні народи, їхні уряди і їхню волю до боротьби, щоб вкінці уподібнити їх до зачарованих і спаралізованих зайців. Зокрема Андропов продовжує цю довготривалу пропаганду Москви на Заході про советський «рай» в ССРСР, замовчуючи з усією старанністю причетність Москви до всіх раніших і теперішніх злочинів! Виступаючи з такою пропагандою на Заході, — надзвичайно успішною й корисною для Москви, — КГБ і його пропагандистські агенти зараз стверджують, замість попереднього «заперечування», цю відому на Заході правду про голодоморні, концтабірні й інші страхиття в советському «раю», однак винними за ці злочини роблять не кого іншого, але самі поневолені народи. Цю кремлівську зміну «райської» пропаганди із заперечення на визнання з обвинуваченням поневолених народів стверджують такі разючі приклади: за Сталіна московська пропаганда категорично заперечувала зорганізований Московою голод на Україні в 1933 році, бо, мовляв, «жодного голоду в Україні 1933 року не було, натомість були деякі труднощі в розвитку соціалістичного будівництва»; однак пізніше, почасти за Хрущова, а вже найбільше за Брежнєва пропагандист КГБ В. Гросман цілком правдиво описав у 1970 р. страхіття організованого Московою голоду в 1933 р. у своїй потрясаючій книжці, що появилася п. з. «Усе тече» і яку КГБ поширило в 1970-72 рр. на Заході аж на 12 мовах. Так само на Заході поширено правдомовні писання про терор в ССРСР А. Солженіцина та інших російських авторів. Навіть Хрущов у своїх «Спогадах» згадує про голод на Україні в 1932-1933 рр., про масовий терор в 1946-1947 рр. та про інші звірства, щоб тільки захоронити росіян перед відповідалльністю за жахливість їхнього терору над людьми й народами.

Пригадуємо, як А. Солженіцин своєю телевізійною розмовою в Мадриді 19-го березня 1976 р. приголомшив десятки мільйонів слухачів своїм правдивим твердженням про те, що *«комуністичний режим винен у вбивстві 110 мільйонів людей в ССРСР! Сто десять мільйонів убитих катями в ССРСР за 60 років їхнього царювання!»*

Цю жахливу правду на словах Солженіцина, добре обізнаного із найбільшими таємницями Кремля, тоді й пізніше КПСС чи КГБ не заперечили, а тією своєю вирахованою мовчанкою вони не тільки підтвердили правду, але ще й додали: отож, трусіться вільні народи і підкоряйтеся нам, бо наколи за спротив в ССРСР наш режим знищив 110 мільйонів людей, то ваших жертв буде ще куди більше — знищимо всіх непокірних!

А всім відомо, що понад 60% із цих 110 мільйонів убитих людей в ССРСР, про які згадує А. Солженіцин та чого не заперечують Кремль та КГБ, *були українці!* А що українці були і є найзавзятішими ворогами російського імперіялізму, незламними ворогами

колективізації та закріпачення селян у неавтономних колгоспах, що вони збройно боронили самостійність України в 1917-21 рр., тієї України, яка була до того часу і є сьогодні головною базою московської імперії (як царської, так і комуністичної), тому московські народовбивці й винищили стільки мільйонів українців у 1917-1977 роках.

Більшість із цих 110 мільйонів убитих людей в СРСР були, без сумніву, українці, що стверджують статистичні обчислення. Якби Україна мала щороку нормальний приріст населення — пересічно 2,1⁰%, то тоді, як показують обчислення, в Україні було б у 1983 р. не менше 115 мільйонів населення, замість теперішніх лише близько 50 мільйонів, чи навіть менше! А кількість москалів за той сам час збільшилась, як відомо, втричі!

Отже, ніколи не забуваймо про тих 65 мільйонів українців знищених московськими народовбивцями від 1917 р., між якими біля 15 мільйонів стали виморені трьома організованими Москвою голодоморами! Гідно й урочисто вшануймо всі ті багатомільйонові жертви нашого народу-великомученика в 50-річчя його найбільшої трагедії і найбільшого злочину Москви, яка тепер прагне цілком зрусифікувати й національно ліквідувати наш народ!

Наш славний поет О. Олесь писав у 1919 р.: «Народе-страднику, навчи і нас у вигнанні любити свій Єрусалим...» Бо якщо ми забудемо свій народ і всі його незлічимі жертви, тоді кожен такий «українець» весь «усохне», як той бур'ян-перекотиполе, і стане погноєм чужинців!

Ми ніколи не сміємо забути й ту історичну правду, що в організованні голоду винні не тільки московські большевики, які були головними творцями й володарями СРСР, але також їхні добровільні запродавці — українські комуністи, злочини яких правдиво наслідковані в брошурі В. Наддніпрянця п. з. «Українські комуністи, їхня роль у визвольній боротьбі України в 1917-56 роках» (Мюнхен, 1956 р.). Вони морально й національно завинили перед своїм народом не менше, як чужі вороги! Однак слід завжди пам'ятати, що *накопи* б не було російського імперіалізму та комунізму, то не було б між українцями зрадників такого покорою. Головне вістря нашого обурення, протесту й протиставлення *необхідно* спрямовувати у *сам корінь* того злочину, а *щойно після того* й проти яничарів.

Перший організований Москвою голод в Україні й на Кубані був у 1921-1922 рр. Причини й мета його були такі:

1) покарати український народ якнайжорстокіше за проголошення України самостійною державою в 1918 р. та за збройну оборону її волі до 1922 р.;

2) примусити українців голодом і мільйонними жертвами зректися раз назавжди своєї національно-визвольної боротьби; і

3) у південній Україні й на Кубані виморити голодом наших найзаможніших хліборобів разом з дітьми, а до їхніх запустілих хат і господарств переселити московських колонізаторів.

Організацію й проведення того диявольського голодомору в Україні, на Кубані і на Поволжі, Москва на спілку з українськими комуністами замаскувала «великою посухою» і «недородом хлібів». Ця названа Москвою «велика посуха» та «недорід хліба» були найбільш катастрофальні саме в степовій Україні і на Кубані, де мільйони наших хліборобів були приречені Москвою на голодну смерть. І тому їм не тільки не давали жодної допомоги, а навпаки — обкладали великими податками та нещадним грабунком зерна й інших продуктів харчування. Робили це спеціальні військові частини, міліція й податкові комісії, а «заградительные отряды» на шляхах до відгородженої південної України й Кубані відбирали в голодуючих навіть і той хліб, який батьки виміняли десь в інших місцях та поспішали з ним додому, щоб рятувати від смерти своїх дітей!

Коли в Полтавщині в 1922 р. на кожних 100 народжень було 108 смертей, а в усіх її містах — аж 247, себто померлих було у 2,5 разів більше, як народжених, то в південних губерніях України і на Кубані мільйони опухлих із голоду вмирали тоді в страшних муках на очах своїх катів. Тисячі божеволіли. Траплялися випадки убивств й поїдань навіть своїх і чужих дітей! Страхіття того голоду описані очевидцем Іваном Герасимовичем у його 300-сторінкової книжці «Голод в Україні» 1921-22 рр., перевиданій у Нью-Йорку в-вом «Говерля» в 1973 р., та нашим істориком Романом Млиновецьким. Книжку Р. Млиновецького перевидано у збірнику СВУ під заг. «Снегірьов і КГБ» в 1977 р.

Кількість виморених голодом 1921-22 року можна визначити з таких даних. У виданій у Львові «Українській загальній енциклопедії» (том 3, стор. 744) стверджено, що в Україні «голодувало в 1921-22 р. до 10 мільйонів, хоч це не перешкоджало Москві вивозити хліб із районів голоду».

Представник допомогової організації Нансена в Україні, капітан В. Квіслінг, очевидець того голоду, засвідчив у своїй телеграмі в лютому 1922 р., що в Україні (без Кубані) близько 7 мільйонів людей «вмирають з голоду в усьому страшному розумінні цих слів». А весною і літом 1922 р. їх було ще більше. У цих даних не подано жертв голоду на Кубані. Отже, з цих даних і з описаних страхіть голодомору виходить, що на Україні й Кубані в 1921-22 рр. було виморено Москвою не менше 8 мільйонів українців, як це подано в «Місії України» (ч. 29, стор. 15) та звірено зі свідченнями А. Солженіцина.

Другий найжахливіший голод був організований Москвою в Україні у 1932-33 рр., — також лише в Україні і на Кубані з метою: 1) зламати рішучий і одностайний спротив селян колективізації їхніх господарств і їх закріпаченню у колгоспах, і 2) уможливити посилення колонізації протикомуністичної України і Кубані москалями й іншими, насланих на місце виморених голодом українців.

З тією метою ще в 1929-1930 рр. була проведена в Україні і на Кубані найжорстокіша ліквідація «куркулів як класи», тобто всіх заможніших селян разом з їхніми дітьми, яких виганяли з хат, дворів, хуторів і сіл навіть взимку на сніг та в яри, чого не робили навіть турки й татари під час своїх наїздів на Україну. Москалі забороняли селянам будь-чим допомагати цим «кулакам», яких масово переселяли на Соловецькі та інші острови чи на будівництво Біломорського каналу, побудованого замореними голодом, холодом і каторгою сотнями тисяч українських селян, подібно як Петербург (нинішній Ленінград) на кістках запорозьких козаків!

Але ані тією терористичною ліквідацією заможніших селян, ані масовими засланнями до концтаборів української патріотичної інтелігенції і духовенства ліквідованої в 1930 р. УАПЦ, ліквідацією СУМ, СВУ та інших організацій, московські людомори не змогли примусити українських селян та кубанських козаків погодитись добровільно на колективізацію своїх господарств. І тому восени 1932 р. Москва почала організувати другий страшний голод в Україні і на Кубані.

І тоді з кожного господарства, після попереднього великого натурального оподаткування, ворожі кати насильно забрали й вивезли поза межі України геть усі продукти харчування. Цим охоплено також родини членів колгоспів, яких заспокоювали брехнею, що, мовляв, «вам дадуть їсти в колгоспі», а їхнім противникам радили: «Хочеш їсти — йди працювати в колгосп!» Москалі відібрали рушниці в усіх мисливців, щоб вони не могли полювати й харчуватися дичиною, а то й забивати всенародніх катів. Тоді москалі забрали від людей навіть стародавні музейно-родинні козацькі шаблі й пістолі, особливо від кубанських козаків, нацадків запорожців!

А після такого пограбування в селян усіх харчів чекістами, в кого було знайдено приховане збіжжя в соломах чи в землі, того карали ще й 5-річним засланням. Селян грабували навіть з останніх золотих та срібних монет, дукачів, хрестиків, сережок, шлюбних перснів та інших речей родинного значення.

Усі ті небували в історії народів страхіття у 1932-1933 роках в Україні значно перевищили 1922 рік своєю жахливою картиною по всіх селах і містах нашої Батьківщини. Опухлі від голоду великомученики, що благали хоч скибку хліба, хоч картоплину, хоч її лушпиння або буряків, за якими шукали на смітниках, рясно засівали своїми тілами шляхи та вулиці міст України. Вони масово умирали на очах озвірілих катів, які навіть у самому розгарі голоду даліше розшукували частки захованого збіжжя, м'яса, молочних та інших продуктів і поспішно вивозили їх до Москви, Парижа і на Захід, до Європи й Південної Америки, де все це продавали нарочито за безцінь, щоб викликати у світі економічні банкрутства, хаос і революції!

Скільки мільйонів українців виморено голодом у 1933 р.? Про це кати та їхні вислужники звичайно мовчать, або значно применшують їхнє число лише до... »2,5 мільйонів на терені УССР«, як це фальшиво написано навіть в »Енциклопедії Українознавства« НТШ (стор. 152). А інші подають цифру 5-6-7 мільйонів (без Кубані!), тоді коли сам Сталін на запитання Вінстона Черчіля — »Скільки було жертв колективізації?« — відповів: »10 мільйонів!«¹ Сталін, без сумніву, збрехав, значно зменшивши число жертв колективізації! А обзнайомлений із кремлівськими таємницями А. Солженіцин у третьому томі свого »ГУЛаг Архіпелаг« уточнив це число до »15-17 мільйонів«. Про це він пише в розділі »Приречені« тієї ж книжки. Також його дружина Наталка в Нью-Йорку, в лютому 1978 р., категорично твердила, що »При колективізації... було знищено 15 мільйонів душ!«²

Майже всі ті жертви колективізації, тобто голодомору 1933 р. і попередня варварська ліквідація заможних селянських господарств у 1929-1930 рр. були тільки в Україні й на Кубані. Московські селяни не чинили спротиву колективізації, вони віками користувалися не своєю землею, а »общиною«, колективною. Всі інші народи ССРСР також не чинили такого рішучого спротиву колективізації, як українці, а тому тільки українців винищували такими голодоморами!

Сьогодні годі заперечувати подані числа А. Солженіцином — жертв колективізації в числі 15-17 мільйонів людей. Із цих не менше 15 млн. українців, приблизно 2-3 млн. заможніших селян були знищені в 1929-1930 рр., а всі інші виморені голодом у 1932-33 роках, себто на 4 мільйони більше, ніж у 1921-1922 рр. І стає якось дивно, що саме в 1933 році США з през. Ф. Рузвелтом на чолі визнають ССРСР.

Але навіть такі »Гімалайські гори« жертв голоду не задовольнили кремлівських народовбивців. Вони zorganizували ще і третій голодомор по всій соборній Україні і на Кубані в 1946 р., який був найжорстокішим у Західній Україні, особливо в Галичині, центрі українського націоналізму і діючих ОУН і УПА. Як відомо, кремлівські народовбивці переселили в 1944-45 рр. на Сибір усіх кримських татар, німців Поволжя, калмиків, черкесів і дагестанців за їхню, мовляв, співпрацю з німцями та за »зраду« »родіни« і які хотіли також переселити на Сибір всіх українців, але практично не змогли цього зробити. Москва напевно хотіла, але не наважилась, переселити на Сибір бодай усіх галичан, побоюючись того, що вони масово приєднаються до УПА в Карпатських і Волинських лісах, якої червона армія не змогла до того часу подолати.

Тому Москва вирішила, щоб замість переселення, нещадно покарати всіх українців, особливо ж західніх, третім голодомором

1) Див. його »The Hinge of Fate«, стор. 218-219.

2) »Народное Слово«, Нью-Йорк, 7-го лютого, 1978.

у 1946-47 рр. та численними розстрілами і запроторенням сотень тисяч галичан до пекельних концтаборів на Колимі за їх участь і допомогу воякам героїчної УПА і ОУН. Ці масові заслання та нещадне виморювання Москва закрила від Заходу і вихідців «залізною заслоною» і «тріумфальною перемогою» в розгромі Німеччини, страхіттями примусової репатріації емігрантів тощо.

І якщо про цей організований Москвою голод мовчала преса Заходу, а разом з нею деяка наша, то про його страхіття і масові жертви в Україні говорив сам кат України Н. Хрущов на пленумі ЦК КПСС у грудні 1963 р., а відтак у своїх «спогадах», що їх КГБ поширило в 1970 рр. на Заході різними мовами. Ті його свідчення переказував і П. Савченко у статті «М. Хрущов і КГБ про всеукраїнський голодомор 1933 і 1947 рр.» у «Свободі» (8. 12. 1970).

Коли ж перший і третій всеукраїнські голодомори у 1921-1922 і 1946-1947 рр., засвідчені самим Хрущовим, промовчує наша преса, навіть «Енциклопедія Українознавства» НТШ, то тим більше всі промовчують число їх жертв. А воно було, правдоподібно, в межах 8 мільйонів, як і в 1921-1922 рр., бож цей третій голодовий погром кремлівські іроди вчинили по всій соборній Україні (від Кубані аж до Закарпатської України), щоб знищити якнайбільше українців чи то голодом, а чи в смертоносних концтаборах Колими, а рівночасно найшвидше ліквідувати УПА і ОУН та примусити наш народ раз назавжди зректися своєї визвольної боротьби.

Наколи жиди вшановують щороку свої 6 мільйонів жертв німецьких нацистів, то 65 мільйонів українців, убитих Москвою, а з них близько 30 млн. жертв трьох голодоморів і колективізацій, кожен із нас повинен пам'ятати, глибоко переживати, виконувати заповіді жертв цих лихоліть і боротися за волю України!

Ми не сміємо забувати про ті багатомільйонові жертви нашого народу. Ми не можемо забути свого Єрусалиму чи тієї Голгофи! Тому УНР, СКВУ, КУК, УККА та інші наші крайові централі, як і кожний з нас, всі наші часописи, повинні надолужити дотепер прогааний час і бодай із запізненням у своїх статтях чи спогадах мобілізувати всі наші громади до гідного й урочистого вшанування Жертв голодоморів, концтаборів та інших страхіть народу-великомученика в московському ярмі.

До цього зобов'язує нас 65 мільйонів українців убитих кремлівськими вожаками та їхніми комуністичними катами! Бо забувати ті багатомільйонні жертви та їхніх убивць можуть лише юди і зрадники. Благаймо всемогутнього Бога прискорити час ліквідації сатанинського ССРСР та звільнення українського і всіх інших поневолених Москвою народів!

ЗАСАДИ І ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

1. Вступні ствердження

Головною метою усіх завдань революційної ОУН є національне визволення українського народу і відновлення на його етнографічних землях незалежної і соборної держави. Ця головна мета була широко з'ясовувана й наголошувана на Великих Зборах та Конференціях ОУН і стверджена безперервною політичною і збройною боротьбою, яку провадила впродовж своєї 50-річної діяльності революційна ОУН.

Черговим найважливішим завданням революційної ОУН є організація широких народніх мас в Україні і в діаспорі для здійснення української безкомпромісової визвольної концепції — відновлення Української Самостійної Соборної Держави.

Політика революційної ОУН на внутрішньому українському фронті була й буде в майбутньому *всеукраїнська*, себто така, що заступає інтереси цілості нації; *всебічна*, себто така, що охоплює одночасно життя всієї нації в усіх його виявах і проблемах; *безкомпромісова*, себто така, що протиставиться усім явищам чи намаганням послаблювати духову й політичну напругу нації, її прагнення до волі та боротьбу за державність, а головню проявам таких намагань, які спрямовані до замінення національно-державницького ідеалу формою давнішого чи модерного феудалізму, союзу, унії тощо, в яких не український нарід, а ворожі йому чи сторонні до нього чужі сили відіграватимуть вирішальну роль.

Ставши від початків свого існування національним ідейно-політичним рухом, довкола якого згуртувалися свідомі революційно-визвольні сили української нації в межах СРСР і в діаспорі, а особливо в поневоленій Москвою Україні, революційна ОУН найрішучіше бореться проти російського імперіялізму та його теперішнього носія — комуністичної партії Советського Союзу і його експозитури в Україні. В цій боротьбі ОУН протиставляє російському імперіялізмові й тоталітаризмові ідею свободи народів і людини, національно-державну незалежність і забезпечення всіх людських прав. ОУН протиставлятиметься кожному іншому національному чи міжнародньому загарбникові чи «уніфікаторові», який у прийдешніх національних зрушеннях на Сході Європи намагався б зробити замах на українські етнографічні землі та суверенні права їхнього автохтонного народу.

2. До становища в Україні

Загальне становище українського народу під московським ярмом на 60 році існування ССРСР до якого силою включено Україну (в 1922-му — східні і центральні землі — і в 1939-му — західні й частину південнозахідніх земель) прямо застрашаюче. Імперіялістична політика большевицької Московії в Україні характеристична такими головними спрямуваннями: панівний російський народ — «кращий» від усіх уярмлених в імперії народів, що має панівну класу і вождів цілковито відданих експансивній політиці російського народу; цей упривілейований нарід і його класа верховодів прагнуть до розширення своїх життєвих інтересів і простору коштом поневолених народів, призначених російськими імперіялістами на національну смерть у наслідок русифікації, господарсько-економічного виснаження, духово-культурного зубожіння та упослідження й політичного винародовлення з додатком фізичного розпорошення та просякнення російською меншиною на Україні; усі пляни та засоби, які зміцнюють позиції упривілейованого московського народу, його комуністичної партії й панівної верхівки, уважаються за добрі та широко практикуються у щоденному житті, а все те, що протиставляється цим смертоносним зазіханням окупанта, навіть у наймінімальніших розмірах, стає автоматично класифіковане як вороже та нещадно винищується.

Після масового терору проти уярмлених Москвою народів під час т. зв. воєнного комунізму, штучного голоду в Україні, масового терору, колективізації й депортації у 30-их роках та після жахливого терору большевицької Москви на українській землі від 1945 до 1953 рр., прийшли 60-ті, 70-ті, 80-ті роки характеристичні безнастанним переслідуванням, арештами, засудами й засланнями передусім тих українців, які в будь-якій формі намагалися перешкодити московським імперіялістам знищувати український народ методами фізичного унешкідливлення тих, які, немов лицарі абсурду, спротивлялися московському націоцидові в Україні. Коли, для прикладу, на Заході поширювалися переконання про глибші проліберальніші зрушення в ССРСР, що ніби обіцяли більше свободи також уярмленим народам, імперіялістична Москва не тільки жорстоко ліквідувала будь-які прояви того лібералізму в Україні, але своєю новою конституцією ССРСР узаконила націоцид у всіх його видах та формах. Під сучасну пору русифікація Москви в Україні і в країнах інших уярмлених народів — це вже конституційна повинність усіх москвинів і московських підлабузників. Колишня ленінсько-сталінська засада на полі національностевої політики ССРСР — національна формою та соціалістична змістом — ступнево доживає свого кінця так на Україні, як і в інших країнах поневолених Москвою народів. Зокрема в цих роках Москва русифікує прискореним темпом низове, середнє й вище шкільництво.

Під кутом загального русифікаторства обмежує україномовні видання, українську мову витискається з радієвих і телевізійних програм, з театрів, адміністрації, судівництва, партійно-політичного апарату, міліції та з інших ділянок публічного спілкування. Водночас із цим вона знищує історичні культурні пам'ятки, мистецькі твори, з бібліотек і архівних музеїв вилучає рідкісні рукописи й книжки, не залишаючи без русифікаторської практики українські традиції, побут, пісню, казки, поетичні й прозові твори ширшого вжитку. Одним реченням — усі намагання большевицької Москви наставлені на те, щоб українську духовність, культуру й національну думку звести до етнічного провінціалізму, а почерез вивищування усього російського приневолити український нарід відцуратися від своєї минувшини, занехувати аспірації теперішньої доби й по волі чи по неволі стати складовою частиною Росії. В цьому напрямку працює також російська православна церква, коли українські Церкви формально не існують.

Націонідна політика большевицької Москви в Україні не обмежується лише до т. зв. УССР. Українські національні групи на російських етнографічних землях, на Середньому і Далекому Сході й на теренах уярмлених Москвою народів приневолені жити без будь-яких можливостей на плекання своєї національної окремішності. Москва робить усі заходи, щоб українці в сателітних державах також не розвивалися національно. Від підписання Гельсінської угоди в 1975 році запримічено сконцентровані заходи Москви приневолити українців у діаспорі, головню українські науково-культурні установи на Заході, а в тому й ті чужинецькі, які займаються українознавством, переставлятися на офіційну московську концепцію українознавства. Чимраз ширше проникання змосковщеного українського правопису в українські публікації на Заході і в поточну мову — це наочне свідоцтво того, що діється й проти чого донедавна сильний спротив ступнево слабшає. Коло українських людей, що наслідують «радянщину» (обмосковлену українську мову тощо), зростає.

В Україні всі установи громадського, науково-культурного, профспілкового й партійно-політичного характеру, включно з екзархією московського патріярхату в Києві, підпорядковані диспозиційним центрам у Москві, які посередньо або таки безпосередньо керують життям українського народу та його господарством в Україні. Всі засоби інформації й пропаганди на Україні працюють повсякденно по лінії національного винародовлення та комуністичного виховання українського народу. Під кутом загального стратегічного плану імперіяльного центру використовуються також національні меншини в Україні та їхні почування, зокрема жидівську менщину, яку Москва провокує проти українського народу, щоб створеним враженням про антисемітизм в Україні протиставитися зростові симпатій на міжнародньому полі, а зокрема

таки між самими жидами, до української національної справи і визвольної боротьби українського народу.

Не зважаючи на довговікову неволю, а зокрема на звірства большевицької Москви, український нарід вперто й послідовно йде шляхом свого історичного покликання. Спротив України большевицькій Московії має під цю пору ідеологічно-політичний характер, але в ньому проявляються також елементи збройно-революційні. Цей спротив проходить двома головними шляхами, спрямованими до однієї мети, до відвоювання УССД. Перший шлях — це глибоко законспіроване націоналістичне підпілля, а другий — це явний чи відкритий рух опору. Ці форми національно-визвольного руху виявляють глибше пов'язання з усіма головними прошарками українського народу — з робітництвом, селянством і інтелігенцією, і прямують до однієї мети — до відірвання України від Московії через розвал російської імперії на національні держави уявлених Московією народів.

Уперта, послідовна й безперебійна боротьба українського народу проти большевицької Москви раніше приносила й зараз приносить Україні, уявленим Москвою націям і світові очевидні позитиви. Україна і велика частина волелюбного світу уже дивляться на російську імперію як на анахронізм, якої кінець уже недалеко. Марксизм, що прийшов на зміну віджилій ідеології московського царату і став підвалиною московської імперії на дальші десятиріччя, є — за словами чекіста в розмові з українським політ'язнем — ідеологією для «заграніци». Москва, де факто, зависла у тій площині між своїм давнім шовіністичним русифікаторством і збанкрутованою ідеологією комунізму-інтернаціоналізму. Процеси поліцентризму в опанованій московським комунізмом частині світу свідчать також про те, що національні ідеї здобувають чимраз тривкіший ґрунт. Так само стоять справи на полі советської господарсько-економічної системи, яка втримується при житті завдяки допомозі Західного світу. В СРСР помножується і розростається лише мілітаризм, пов'язана з цим термоядерна воєнна технологія та експансивна політика щодо західних капіталістів, які ще не мають скристалізованої концепції для боротьби з московським імперіялізмом та мілітаризмом.

У всіх сателітних державах, де проживають українські національні групи, між українцями помітний зріст національної свідомості й патріотизму, що унааявнюється у різних галузях їхньої організованої діяльності, яка розгортається без уваги на утиски та обмеження подиктованих меншестевою політикою комуністичних режимів дотичних держав, або вимогами з Москви. Найупослідженішими під цим поглядом є українці в СРСР, що проживають поза кордонами УССР, не маючи навіть найменших можливостей групування в українських товариствах, на плекання рідної мови, культури й побуту, на власні україномовні видання, радієві

й телевізійні програми, церковно-релігійне життя, гуртки мистецької самодіяльності, клуби тощо.

3. До становища в українській діаспорі

Українське суспільне життя в країнах вільного світу продовжує розвиватися в цілій ширині національних питань з поглибленим відчуттям на собі тягару та відповідальності не тільки за духово-культурні й громадські потреби української діаспори, але також і за волю та добробут української нації на Рідних Землях.

Авангардною силою цього суспільного життя є закордонна частина ОУН і її прихильники в Організаціях Українського Визвольного Фронту, що діють у всіх країнах українських поселень, українські Церкви, науково-культурні, виховні, молодечі і професійні установи й організації.

Загальне становище на полі українського партійно-політичного світу на чужині характеристичне дальшими процесами ідейно-політичного формулювання. В цьому напрямі революційна ОУН відіграє важливу роль, згуртовуючи та наближаючи до себе головню ті угруповання та фракції, які стоять на позиціях українського державництва та безкомпромісової боротьби проти імперіалістичної Росії.

Крім давніх світоглядно-політичних орієнтацій, що раніше ділили український політичний світ на чужині на безкомпромісових носіїв державности і сторонників політичного мінімалізму, в 1960 і 1970-их роках на цьому полі викристалізувалася ще одна орієнтація на т. зв. «реалітети», пропагаторами якої стали ті українці, які є носіями радянськості та західного контейнеру та детанту, або які є українцями лише з походження, а на українську визвольну справу дивляться крізь призму інтересів західних держав у їхній поставі до большевицької Москви. На цьому полі далі проходить боротьба за впливи на українську громаду, її поставу до визвольних процесів на Україні й у СРСР, і за ідейно-політичне спрямування української акції на міжнародньому полі. Ця боротьба проникає у громадські, науково-культурні, церковно-релігійні, станові, молодечі й інші установи й у їхні континентальні та міжконтинентальні надбудови.

До найновіших — дуже шкідливих для визвольного руху — проявів треба віднести намагання зорієнтованих на «лівизну» українських еміграційних груп трактувати ідейні та політичні підложжя наявного руху опору в Україні так, немов би цей рух стояв (і стоїть) на позиціях советського легалізму та мінімалізму і був проти того, що репрезентує під цим поглядом революційна ОУН. Ця найновіша орієнтація має підтримку білих російських кіл на еміграції і, між іншим, чужинців, які є проти розвалу російської імперії на національні держави уярмлених нею народів. Ведмежу прислугу українській національній справі зробив під цим поглядом

Леонід Плющ із своїм неомарксизмом, атеїзмом та крайнім анти-націоналістичним наставленням, і Петро Григоренко зі своїм «партократизмом» і намаганням обтяжити український нарід співвідповідальністю за злочини поповнені московсько-большевицькою владою. Вихід на українську політичну арену «реалітетників», прорадянських мінімалістів, «партократів» і марксистів-атеїстів відкрив перед нашою Організацією додатковий фронт, що допомагає Москві здійснювати свої загарбницькі пляни в Україні.

4. Актуальні завдання і вказівки

а) VI Великий Збір ОУН підкреслює, що постанови IV і V Великих Зборів ОУН щодо політики ОУН на внутрішньому відтинку в Україні й на чужині є зобов'язуючими й на цьому етапі, що його започатковується VI Великим Збором ОУН. На особливу увагу зазначають Загальні ствердження IV Великого Збору, постулати для організації національних сил, фронти дії ОУН та їх окреслення, наше ставлення до інших українських політичних партій, а передусім наша постава й дія проти московських загарбницьких цілей та поступувань в Україні.

б) На теперішньому етапі революційно-визвольної боротьби в існуючій міжнародній ситуації весь український народ в Україні й на чужині повинен єднатися духово, політично й фізично навколо революційної ОУН, яка пройшла півстолітній шлях свого зросту, випробувань і гарту в активній політичній і збройній боротьбі. Організовані українські громадські кола та сили повинні цьому сприяти на всіх відтинках організованого суспільного життя. Перед у цьому ведуть Організації Українського Визвольного Фронту.

в) VI Великий Збір ОУН наголошує необхідність для українця давати духово-ідейну і практично-дійову підтримку тільки тим українським політичним і громадським колам в Україні й на чужині, які заступають концепцію українського державництва і проводять безкомпромісову політичну боротьбу проти російського імперіялізму червоної чи білої фарби, спираючися на власні сили народу й апріорно відкидають усякі мінімалістичні концепції та орієнтації. Всеукраїнська боротьба за відвоювання УССД є першим і найважливішим завданням, бо лише в українській суверенній державі можливе здійснення усіх людських прав. Співпраця чи координація політичної дії між революційною ОУН, прихильниками еміграційної УНР, Гетьманців-Державників та іншими самостійницькими угрупованнями можлива й доцільна на базі принципів української внутрішньої і зовнішньої самостійницької політики зформульованих у вересні 1978 р.

г) Уважаючи ОУН за провідний і дійовий чинник нації в боротьбі за УССД впродовж півстоліття, VI Великий Збір ОУН вважає, що спільна репрезентація всіх українських державницьких

формацій можлива тільки на платформі визнання ними головних державотворчих актів із ХХ стол., та під умовою, що співпрацюючі протиставлятимуться в однаковій мірі непередрішенству, мінімалістам і угодовцям так, як цього вимагає українська самостійницько-державницька рація в Україні й на міжнародньому полі.

Відійшовши від політичної платформи УГВР під проводом ген. Романа Шухевича-Лозовського, ЗП УГВР на чужині перестало бути речником державницьких позицій УГВР як революційно-визвольного центру і протиставлення уссривській концепції, а зійшло на манівці політичного опортунізму й пристосуванства. Рішення Конференцій ЗЧ ОУН очолюваних Провідником ОУН Степаном Бандерою виявилися правильними по сьогодні. Лише поворот ЗП УГВР на політичну платформу УГВР часів двофронтової війни й керівництва нею Р. Лозовським може бути базою для співпраці. Те саме відноситься до інших політичних угруповань, які вважають окупантом України не Росію, але той чи інший режим чи партію.

г) VI Великий Збір заявляє, що, згідно з його оцінкою, створене в США Закордонне Представництво Українською Гельсінської Групи не репрезентує у світлі відомих документів ні духа, ані тим більше інтенції створеної в 1976 році Української Гельсінської Групи в Києві.

д) У свій широкій, важливий і відповідальний національно-виховній діяльності українські громадсько-виховні й молодечі установи та організації повинні примат духового первня, героїки життя і віру в націю протиставляти життєвому матеріалізму, духово-моральному й національному розкладові одиниць та груп, ідейно-політичний волюнтаризм та активізм пацифістичному гуманізму та індиферентности у світоглядних, релігійних і національних питаннях, ідеалістичне поняття родини — поняттю родини як механічної спілки, а ідеалістичне поняття нації — механічній сукупності людей. Лише в активній участі спільноти в боротьбі з цими явищами, які розкладають її, виростатиме та українська спільнота, яка здійснить на ділі заповіті Великих Предків.

е) VI Великий Збір ОУН зобов'язує весь актив ОУН впливати на українську громаду, щоб вона не в'язалася з такими міжнародніми організаціями, які в принципі є проти національних держав і активно протиставляються нашій концепції визволення України шляхом національної революції.

є) VI Великий Збір ОУН перестерігає українську громадськість в Україні й на чужині перед підривною дією тих, які під час війни або по війні зійшли з позицій українського визвольного націоналізму, вислугувалися ворогам України, а зараз прикидаються великими патріотами, хоча далі ширять мінімалістичні теорії та зневіряють українську патріотичну, спрагнену волі, людину. Зокрема учасники законспірованого й явного руху опору в Україні мусять бути обережні перед такого роду людьми.

ж) VI Великий Збір ОУН, діючи в дусі постанов IV і V Великих Зборів ОУН, закликає до рішучого протиставлення будь-яким намаганням замінити визвольний націоналістичний рух ОУН сурогатом громадської надбудови.

з) Усі національно свідомі українці на чужині повинні підтримувати українські національні групи та їх національні й людські стремління в сателітних державах і в СРСР поза Україною, щоб вони могли національно розвиватися.

и) Українці на чужині повинні відзначити роковини Жертв Штучного Голоду, голодової облоги в Україні 1932-1933 рр., засуджуючи цей жакхливий злочин большевицької Московії й мобілізуючи весь волелюбний світ на допомогу українському народові та здійсненню його національно-державницьких аспірацій.

Доба, в якій живе й бореться за своє національне визволення український народ, потребує незламних під ідейним і національно-політичним поглядом людей-борців за краще України. Життєвою konieczністю для українського народу є відвоювання суверенної держави. Шлях до цього — це боротьба, це мобілізація народу на шлях боротьби, це постійне вирощування провідного кадру, кадру свідомого і відданого, за яким підуть патріотичні маси. Політика й дія ОУН на внутрішньому полі спроможні й здібні ці завдання виконати, як виконували і здійснювали їх ті великі попередники теперішніх поколінь, які заснували ОУН і вивели її на шлях боротьби, а своїми чинами і своєю кров'ю освятили шлях боротьби й ідеал, за який ця боротьба провадиться нестримно далі.

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

Суспільно-політичний тижневик

«ГОМІН УКРАЇНИ»

Видає Видавнича Спілка «Гомін України» з обм. порукою в Торонті, 140 Bathurst St., Канада.

«ГОМІН УКРАЇНИ» — заступає позиції революційно-визвольної боротьби і наголошує потребу усунення з нашого національного світогляду ворожих ідей та шкідливих впливів на справу визволення.

«ГОМІН УКРАЇНИ» — подає вісті з життя українців в Канаді і цілому світі, а зокрема найновіші вісті з життя в Україні.

«ГОМІН УКРАЇНИ» — містить сторінки літератури і мистецтва, мови, жіночих об'єднань, спорту і т. д.

«ГОМІН УКРАЇНИ» — містить оголошення, реклами підприємств, помагає в розшуках рідних і знайомих.

Передплату у Великій Британії приймає:

Українська Видавнича Спілка
200, Liverpool Road, London, N.1. 1LF

В ОБОРОНІ ЧЕСТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

До

Проводу Українських Націоналістів (ОУНм)

Підтверджуємо отримання Вашого листа 30 грудня 1982 року через д-ра Я. Маковецького в справі відзначення 45-ої річниці героїської смерті Провідника й Основоположника УВО й ОУН сл. п. полк. Євгена Коновальця, одної з найвизначніших постатей нашої Визвольної Війни 1918-20 рр., великого самостійника і соборника, всенационального державного мужа і революціонера. Полк. Євген Коновалець — це всенациональний герой, якому повинна віддати свою пошану вся українська спільнота.

Та, на жаль, теперішній Провід ОУНм спроневірився ідеалам Великого Полковника. Теперішній ПУН потоптав наше світле й славне героїчне минуле останніх десятиріч УДП-ОУН-УПА-УГВР, намагаючися — слідами ворогів України — створити в уяві світу й у молодого покоління політичне «дике поле» в Україні під час і після Другої світової війни, не зважаючи на те, що в Українській Повстанській Армії під командуванням ген. Романа Шухевича-Тараса Чупринки боролися й гинули героїською смертю також члени ОУНм і прихильники УНР. Знову ж відновлення Української Державности в червні 1941 р. визнали обидві наші Церкви на чолі з Митрополитом Слугою Божим Андрієм Шептицьким, теперішнім Блаженнішим Патріархом Йосифом та Митрополитом нашої УАПЦ Полікарпом й усіми політичними середовищами, включно з полк. Андрієм Мельником, Головою ПУН, про що засвідчують колишній Заступник Голови ПУН Ярослав Гайвас і член ПУН З. Книш.

Теперішній Провід ОУНм й усі споріднені з ним формації на громадському відтинку (ОДВУ, ІСНО, УНО) у своїх офіційних органах («Самостійна Україна», «Новий Шлях», а частинно також «Українське Слово») останнім часом включилися у фронт ворога, публікуючи большевицькі провокації й наклепи на найгероїчнішу епоху нашої історії.

Метою ворога є позбавити український народ його *підметної дії*, представляючи його як захисника російської комуністичної імперії, або як німецького колаборанта, отже як об'єкт подій без власної волі творити своє державне життя та боротися збройно за нього.

Яку ж лінію політики веде теперішній ПУН? За його вказівками ОДВУ, ІСНО, УНО в своїх органах знеславляють історичні чини Нації — Державний Акт 30 червня 1941, двофронтову війну УДП-ОУН-УПА-УГВР, представляють ОУН-УПА як нацистських колаборантів, зрівнюють СБ з НКВД і Гестапом, називають УПА як «татарську орду», ОУН як організацію, що «творилася провокаціями і братовбивствами», СБ — начебто «вона вбивала, душила путами, кидала в криниці противників

ОУН», а УПА «вела братовбивчу війну». Так пишуть Ваші органи, цілком по лінії большевицької протиукраїнської пропаганди. У Ваших виданнях пишеться, що проголошення державности 30 червня 1941 відбувалося разом з нацистською партією та що голова УДП «ходив у поліційному мундирі» тоді, коли він сидів у кацеті. Коли взяти до уваги повторювання Вашою пресою закиду братовбивства (хоча Вам документально доказано ролі Полуведька як агента НКВД, арешт Мицика чи Куца), писання про «кровожадність» СБ і зв'язування з тим особи в.о. Голови Проводу ОУН 1941-1943 Миколи Лебеда, закидування полк. Ковалеві-Кукові начебто він був агентом НКВД, коли був Головним Командиром УПА, чи Матвійкові, що він був агентом, будучи на еміграції, закидування С. Бандері, Я. Стецькові, М. Лебедеві, ген. Тарасові Чупринці братовбивств, а коли ще додати Ваше поборювання у Великобританії Патріярхату й Патріярха разом з єп. А. Горняком і агентурою, що включилася в цю акцію, то перед нами стоїть питання, куди йде теперішній ПУН? Це не є тільки наше запитання, але і визначних провідних людей ОУНм і членів ПУН-у з епохи полк. А. Мельника.

Пригадуємо, що вже 1948 р. під час переговорів з представниками ПУН-у Степан Бандера і Ярослав Стецько заявили: «Рішуче відкидаємо видвинуті обвинувачення проти ОУН щодо «братовбивств». ОУН та її Провід неоднократно заперечували такі закиди і заявляли, що ОУН не мала й не має нічого спільного з братовбивствами, не послуговується терором проти політичних противників з-посеред української національної спільноти та осуджує такий терор».

Хочемо Вам теж пригадати, що представник Проводу революційної ОУН перед святкуванням Сорокріччя смерті сл. п. полк. Є. Коновальця вимагав вияснення справ «братовбивств» і пред'явив документи-докази, що ці вбивства доконувало НКВД (тепер це підтвердив заступник Голови ПУН-у часів полк. А. Мельника Ярослав Гайвас), але член ПУН-у д-р Я. Маковецький та інші члени ПУН-у відмовилися розглядати це, а тепер незмінно знову повторюєте ці закиди всупереч фактам.

Останніми часами ПУН переніс цей комплекс поборювання революційної ОУН і Організацій Визвольного Фронту теж на громадський сектор, щоб затруювати наше організоване життя. Хіба ж метою теперішнього ПУН-у є теж розбити громадське життя, коли явно большевицьку провокативну інструкцію, підшиту під ООЧСУ, трактує, не зважаючи на заперечення її Головною Управою ООЧСУ, як інструкцію видану ООЧСУ?

В останніх двох роках появилось два Послання Патріярха Йосифа з приводу всенационального державного чину Нації — 30 червня 1941 р. і з приводу сорокріччя УПА під командуванням ген. Тараса Чупринки, який загинув героїською смертю на полі слави на рідній землі. Однак для теперішнього ПУН-у не важке становище всенароднього і церковного авторитету, але для нього важливіші провокації КГБ, бо як пише «Самостійна Україна», мовляв, якщо б не було «злочинств» СБ і УПА («татарська орда»), то КГБ не могло б їм їх приписувати чи видвигати.

От хто є авторитетом для ПУН! Для теперішнього ПУН-у не є важливий авторитет найвищих українських церковних і світських достойників — членів Почесного Світового Комітету на прославу державного акту 30 червня 1941 р. і сорокріччя УПА, але важливим є писання КГБ, які систематично повторюються в «Самостійній Україні», «Новому Шляху» й т. п.

Пригадаймо дещо з крайових документів про УПА:

«Героїчна боротьба УПА і визвольно-революційного підпілля — це найбільш героїчна доба в історії України. Знайте, що такої героїської доби взагалі не знає історія людства. У тінь пішли прославлені досі герої Тернопілів. На героїзмі УПА й визвольно-революційного підпілля будуть виховуватися нові українські покоління. Босць УПА, український революціонер заступить місце мужнього спартанця в історії людства».

М. п. 14 жовтня 1947 р.

Генерал Тарас Чупринка

Головний Командир УПА

(Із святкового наказу Головного Командира УПА)

«Я впевнений, що зброї, яку Ви одержали з рук нації, не посоромите й прийдешнім поколінням передаєте своє ім'я вкрите безсмертною славою».

ген. Тарас Чупринка

(З наказу Гол. Командира УПА з приводу закінчення війни в Європі, у травні 1945 р.)

«Великий вклад у перемогу над Німеччиною внесли й Ви, Українські Повстанці, Ви не допускали, щоб німець свobodно господарив на українській землі і вповні її використовував для своїх загарбницьких цілей. Ви не дозволяли йому грабити українського села, не допускали вивозу в Німеччину. Ваша караюча рука гідно відплачувала за розстріли й палення сіл. У боротьбі з Німеччиною наша Українська Повстанська Армія зорганізувалася і пройшла першу бойову школу» ...

Ген. Тарас Чупринка

(З «Наказу до УПА» у травні 1945 р.)

Необхідно ще одну суттєву справу підняти. Нація потребує символів, дороговказів, прапороносців, усенаціональних героїв. Але Ваші органи топчуть державницькі чи революційні подвиги і знеславлюють символи нації у визвольній боротьбі. Давніше, перед Вами, старалися знеславити пам'ять полк. Євгена Коновальця, мовляв, брав гроші від Валюха ... Епоха УДП-ОУН-УПА-УГВР видала символи нації — Тараса Чупринку і Степана Бандеру. Їх обох Ваші писання, тотожно так як і КГБ, намагаються знеславити. Степана Бандеру Ваш орган «Самостійна Україна» називає «братовбивником» і «коляборантом» Німеччини. Це тоді, коли він втратив двох братів замордованих в Авшвіці, брата бл. п. Дружини розстріляно на донос (Ви знаєте кого!) на Лонцького ... Це діється тоді, коли об'єктивні дослідники клоняють голови перед його мужністю супроти німців. І тоді, коли ОУН під його проводом боролася на два фронти і понесла тисячі жертв із рук німців.

Усенаціонального героя ген. Романа Шухевича-Тараса Чупринку Ваші редактори представляють як такого «що зліквідував багатьох чесних українських патріотів і УПА»...

Чи ПУН не бачить, що це є повторювання того, що роблять большевики? Чи, може, мета є якраз така, щоб КГБ передрукувало це, поширювало в Україні і в англійському перекладі у «Вістях з України» розіслало західнім державним мужам, щоб перестали уважати, як ген. Дж. Сінглярб, що була така потужна армія України, яка може в майбутньому виконати вирішальну роль у заваленні російської імперії й большевизму? Чи дійсно у теперішньому ПУН-і нема людей, щоб цього не бачили?

Степан Бандера і Роман Шухевич уже не живуть.

Щоб обезцінити героїчну епоху, її перші роки, включно з 30 червня 1941, Ваші редактори нападають на Голову УДП і Голову революційної ОУН як «братовбивника» (мабуть, у кацеті!), як «нацистського коляборанта», що носив поліцейний мундир («Новий Шлях»), тобто був поліцаєм... чекаючи на смерть у бункрі в Саксенгаузені, якраз у тому самому бункрі, в якому мученицькою смертю помер сл. п. Ольжич-Кандиба за те, що нав'язав зв'язок з бандерівцями*, яких Ви називаєте «коляборантами»... Більше того, Я. Стецько, за «Новим Шляхом», мав проголошувати разом з нацистською партією державний акт 30 червня 1941...

Чи це все вияв Вашого державницького думання?

Органи ПУН-у, згл. ОДВУ і ІСНО, з нечуваною їдко накидаються на в.о. Голови Проводу революційної ОУН 1941-1943 Миколу Лебеда не лише як «братовбивника», але як якогось жорстокого деспота, що стосував масовий терор-убивства... Це знову повторювання большевицької провокації з метою знеславлення провідних постатей того часу й цілої епохи. З доручення Герінга Микола Лебедь був виданий польському судові під шибеницю... Ваше твердження про намагання Бандери, Лебеда, Стецька перебрати під «партійне керівництво» УПА й вираховуєте методи «перебирання» — безпідставне, але при тому Ви ще забули, що С. Бандера і Я. Стецько в тому часі сиділи в концтаборі, в бункрі в повній ізоляції, й вони не надіялися будь-коли вже бути вільними.

Про боротьбу УПА пишете, що ніби «СБ з допомогою станичних вилловлювала, розстрілювала, душила путами, топила в криницях як ворогів народу» політичних противників з доручення Миколи Лебеда... «Так виглядала боротьба УПА»... пише якийсь «патріот» в органі ОДВУ... І продовжує: «Хто ж може ті насильства партійної кліки зараховувати до «визвольної боротьби» українського народу?»

Чи такою була для Вас УПА, ця героїчна неповторна епопея нашої історії? Чи не є це в пляні КГБ так писати? Ви тим потоптали власних членів, які боролися в УПА, як майор Поль-Польовий, командир Старшинської Школи УПА «Олені», до якої в.о. Голови ПУН-у сл. п. Ольжич-

*) Петро Мірчук: Українська Повстанська Армія 1942-1952, стор. 253.

Кандиба вислав кільканадцять членів ОУНм. Ви потоптали геройську постать сл. п. Ольжича, який почав співпрацю з революційною ОУН і УПА, як теж інших членів ОУНм, які боролися в рядах УПА і згинули як герої... Ви потоптали старшин армії УНР, які мали високі функції в УПА, як ген. Л. Ступницький, шеф Штабу УПА-Північ... і численних інших безпартійних патріотів та бійців з червоної армії, які перейшли до УПА... Хоч нам відомі численні удокументовані факти коляборації Вашого середовища з Гестапом під час Другої світової війни, ми їх не використовуємо, бо це українській справі не принесе користи, а ще дасть привід до протиукраїнської акції ворога.

Уважаємо, що акція ПУН-у, яка паралельно йде зі скріпленою акцією ворога проти українського самостійницького табору, зокрема проти революційної ОУН, є зневажуванням великого Провідника, основоположника УВО-ОУН і великого полководця — політика Визвольної Війни 1918-21 рр. Вона ворожа ідеям, духові, національній етиці, націоналістичним принципам, яких навчав нас, націоналістів, великий Провідник.

Провід революційної ОУН апелює до теперішнього ПУН-у, щоб в ім'я національного добра зійшов з позицій, спільних з ворогом, які захищають Ваші органи «Самостійна Україна», «Новий Шлях» й інші, а теж перестав розбивати громадське життя, нехтуючи всякими демократичними принципами й національним інтересом.

І врешті треба ствердити, що за всією цією знеславлюючою кампанією Вашої преси стоїть офіційно ПУН, який 15 жовтня 1982 р. опублікував «Вияснення», в якому читаємо: «Загально відомим фактом є, що після житомирської трагедії проходила хвиля братовбивств в 1942-43 роках, за які відповідальність несе керівництво ОУНСД». Не зважаючи на безспірні докази про неправдивість цих наклепів, ПУН оскаржує керівництво ОУНСД, якого в.о. Головою був тоді Микола Лебедь, — коли відомі Вам наявні факти, які протиставні цим інсинуаціям.

Провід ОУН вимагає від ПУН-у відкликання і засудження провокацій і наклепів проти Української Державности, відновленої 30 червня 1941, проти ОУН-УПА, СБ, у тому повторюваних за КГБ закидів братовбивства, коляборації, проти знеславлювання найгеройнішої епохи нашої історії, в якій українська нація в зударі двох найбільших воєнних потуг світу виявила себе суверенним чинником, підметом подій, виявила свою волю до суверенного державного життя, виявила себе живою, свідомою своїх цілей нацією, а не об'єктом чужих інтересів, не коляборантом однієї чи іншої потуги.

Провід революційної ОУН вимагає від ПУН-у вибачення перед світлим тінням всенародніх Героїв України Генералом Романом Шухевичем-Тарасом Чупринкою-Туром-Лозовським — Головнокомандуючим збройними силами України — УПА, Головою Генерального Секретаріату УГВР, Головою Проводу ОУН, Членом УДП, який упав як Святослав Хоробрий на рідній землі за її честь, славу і волю, перед Провідником Степаном Бандерою, перед усіма Героями ОУН-УПА, які впали в бою за волю України проти нацистів і большевиків, або були закатовані в нацистських тюрмах, як сл. п. Євген Легенда, Дмитро Яців, А. Пясець-

кий, проф. Андрій Марченко, Іван Равлик, Лев Опарівський, Іван Габрусевич, Володимир Федак, Юліан Петречко, Олександр і Василь Бандера, Роман Марчак, Іван Потапенко, інж. Сергій Шерстюк, Анна Максимець, Дмитро Мирон-Орлик, Микола Лемик і безчисленні інші борці, мученики й герої, або тисячі й тисячі в російських катівнях смерті — тюрмах чи в концтаборах або на полі бою, як ген. Д. Грицай, полк. Лицар-Гасин, Шугай-Йосиф Позичанюк, ген. Гончаренко-Ступницький, майор Поль-Польовий, полк. Клим Савур-Клячківський, Ярослав Старух, Павленко-Волошин, полк. Шелест-Сидор, Юрій Липа і незчисленна кількість воїнів і командирів УПА та членів ОУН.

Провід ОУН вимагає відкликання наклепів проти Голови Українського Державного Правління і Голови Проводу ОУН Ярослава Стецька, а також проти в.о. Голови Проводу ОУН в 1941-43 рр. Миколи Лебедя.

Апелюємо до Вас і до членства ОУН, щоб зосередити свою увагу на фронт проти ворога у широкому самостійницькому фронті народу.

Доки цього не станеться з боку ПУН-у, було б зневаженням пам'яті сл. п. Євгена Коновальця, коли б революційна ОУН ішла з тими, які топчуть ідеали нації, зганьблюють наше славне минуле й сучасне, наших національних героїв, чи вести з ними якусь спільну акцію.

Сподіємося, що наше становище причиниться до пригаду над тим, що теперішній ПУН чинить.

М. п., 15 січня 1983 р.

Секретаріат Проводу
Організації Українських Націоналістів (ОУН)

«Тяглість і цілеспрямованість характеризують визвольну боротьбу українського народу за останніх 35 років. Воєнні і після-воєнні роки, аж до 1952 року, це — збройна боротьба, пляцдармом якої стали передусім західні частини українських земель. Це найбільш героїчний період в новітній історії українського народу. Основні ідеологічні, програмові і політичні заложення українського визвольного руху, зформульовані в цьому періоді, були освячені кров'ю і життям сотень тисяч найкращих синів і дочок українського народу, безстрашних носіїв тих дій. Караванський назвав цей період українським всенароднім повстанням, і таким цей період насправді був. Наперекір усякій логіці, у здавалося б безвихідній ситуації, проти порад всяких «обережних» — український нарід під керівництвом ОУН дав доказ своєї живучості і національно-державницької зрілості, бо єдино збройна конфронтація утверджує в народі віру у його сили і волю до дальшої боротьби. І хоч в тому періоді не досягнуто ще остаточної мети українського народу — УССД, закладено дуже сильні підвалини для неї».

(З матеріалів V-го ВЗ ОУН)

Я. ГАЙВАС

ЗА ОЗДОРОВЛЕННЯ ОСНОВ

(Закінчення, 2)

Книш пише, що інж. Мартинець зняв мене з посту керівника Екзекутиви у Львові, коли я виїхав на Схід, а при тому наплутує тенденційно такого різного, що не може з того вилізти. Отже, насамперед в той час не було однієї Крайової Екзекутиви для Генеральної Губернії Польщі і Східньої Галичини, бож ніхто з нас аж ніяк не міг припустити, що німці влучать Східню Галичину до тієї Губернії. Сталося це значно пізніше, що й викликало рішучий спротив з українського боку. А Крайову Екзекутиву в Генеральній Губернії я передав, власне, Книшеві перед виїздом з Кракова. Коли всі спішилися з Кракова на Схід, Книш спритно звивав собі вигідне гніздо в Кракові.

Це правда, що Мартинець, не чекаючи на мою згоду як керівника Оперативного керівництва, іменував Провідника Крайової Екзекутиви у Львові. Але Книш зовсім не згадує, що між мною і Мартинцем була боротьба двох ліній і двох позицій. І тому не дивно, що Мартинець поступив так, як поступив. Подібне він зробив півтора року пізніше, коли я повернувся на тритижневу відпустку зі Сходу до Львова. Боротьба між мною і моєю групою та Книшами була тоді вже дуже поважна. Ми, себто ті, що були на Сході у підпіллі, не могли дивитися на те, що робили Книші. Коли Роман Біда, Іван Рогач, Іван Кошик, Олена Теліга, сестри Суховерські гинули залиті кров'ю в казематах Гестапо або в Бабиному Ярі, Книші бургомістрували та ще й хотіли давати накази. І Мартинець зразу після мого звіту кинув мені: »Хто вам дав право вести таку політичну лінію? Виступати проти німців? Виставляти нас усіх під удар?..«, і післав мене на примусову відпустку, однак не на довгу, бо за декілька місяців дійшло до внутрішнього перевороту в Організації. Д-р Олег Ольжич перебрав усе керівництво й став виконуючим обов'язки заступника Голови ПУН, я став його заступником, а після арешту Полковника Ольжич фактично став Головою ПУН; після його арешту я перебрав ці функції і вів їх аж до виходу Полковника з німецького кацету. Книш про це все нічогісінько не знає, бо він був німецьким біргермайстром, а відтак заступником крайставпмана і справами націоналістичної визвольної боротьби не цікавився.

Книш також сумнівається в існуванні Оперативного керівництва ОУН. А хто ж керував сотнями людей, що йшли на Схід? Хто ладнав зв'язки, приймав звіти, давав доручення, організував опіку для хворих, дбав про документацію, транспорт, харчі, про той великий комплекс, що називався Похідні групи? А може і Похідних Груп не було, пане Книш? Може всі підписали заяви в головній квартирі Гестапо при Поморській у Кракові, так як ви і не пішли в Похідні Групи, а походжали

по Чванкорзі в Калуші чи Золочеві і Оперативного керівництва їм зовсім не треба було, бо вистачав їм місцевий біргермайстер?

Для своєї вигоди Книш вигадав сумирну легенду про постання УДА — Української Допомогової Акції — у Львові. Ні, не так було, як Книш написав. УДА ми заложили, щоб з одного боку мати прикриття якоїсь легальної інституції та під її прикриттям організувати й виконувати різні завдання, а найважливіше, щоб мати документацію. «Славетний» секретаріат, що до нього належав Книш, про нічого не подбав, хіба про власні справи. А для нас документи були потрібні як повітря, і ось УДА почала видавати десятки і сотні документів на «поворот воєнних біженців домів». А «Секретаріат» пана Книша перестав існувати, заки доторкнувся до рідної землі. Бо Книш став біргермайстром, а інший його член став високим німецьким господарським достойником. Залишився осиротілий Ольжич, і «Секретаріат» розвіявся як мряка.

Трагедія братовбивства

Випадки братовбивства були, але не «хвиля братовбивств», як пише ПУН. Коли б насправді була «хвиля братовбивств», то як ми виглядали б сьогодні? Де був би наш досвід, наша історична свідомість, наша здібність будувати державне життя? Отже, чому робити все можливе, щоб підсунути політичному противникові закид братовбивства, найстрашніший закид після національної зради, отак собі без доказу, без перевірки, без підстави, а тільки для пропагандивних цілей та як засіб у внутрішній боротьбі. Як це може бути, що дехто попадає в білу гарячку, коли йому сказати: докажіть те, що твердите!

Книш пише, цитуючи записку з 1941 року, що я твердив, що Олександра Куца й Івана Мицика вбили бандерівці. Так, пане Книш, я це говорив не лише 1941 року! Я це говорив ще в 1945 і 1946 роках. Але коли 1946 року прийшов зв'язок з Краю від одного діяча, який там залишився і в ньому повідомлено про зустріч з Куцом саме в тому році, коли два роки пізніше висланий на Волинь кур'єр побачив Куца живим, а відтак в большевицькій пресі появилися напасті на українських націоналістів живого Куца, тоді що? Триматися далі попередніх тверджень тому, що так вигідно ворогам полагодження спорів між націоналістами? Власне, в тому суттєва різниця між мною і Книшем, бо я в обличчі провірених фактів маю відвагу змінити свою попередню думку, а він ні! А коли Куц живе, тоді треба було ще раз і ще раз провірити обставини смерті сл. п. Івана Мицика. Згодом стало відомо, що большевики зловили Куца при переході границі, переробили його і після того він пішов на організаційну зустріч з Мициком на орг. квартирі у Львові. Після їхньої зустрічі НКВД захопило власника тієї квартири і його тіло знайдено жакливо стортурованим на Лонцкого, то чи не слід зревідувати попередні твердження? Для мене — так, для Книша — ні! Подібна історія з призбируванням і нагромадженням даних про вбивство Омеляна Сеніка і Миколи Сціборського в Житомирі. Як інші, так і я був переконаний, що це зробили люди з ОУНБ.

Але, коли почали виходити на верх різні факти, а доказів проти членів ОУНБ не було, то чи треба було й надалі триматися давніших переконань? Для Книша — так, для мене — ні!

Що ж у такій ситуації робити? Можна поступати так, як це робить Книш і його теперішні колеги: всупереч нововиявленим фактам обстоювати своє. А коли факти суперечать тому? Тим гірше для фактів. Але можна інакше, а саме так, як я пропоную, щоб по-мужньому взятися до розгляду фактів і даних, перевірити, що було дійсне, а що тільки здогадом, припущенням, або ворожою пропагандою, і тоді зревідувати свої дотеперішні твердження в ім'я правди і в ім'я загального добра!

І ще один цікавий момент. Братовбивство — це трагедія для нас усіх, це ж бо одна українська людина вбиває другу без суду. І коли pojawiaються дані, що якийсь морд, про який ми думали, що це братовбивство, таким не є, а є ворожою роботою, то ж нам треба радіти, що ми очистили себе ще від однієї плями. Але того не роблять люди, які попадають у паніку, коли таке стається, і паплюжать кругом усіх, щоб тільки доказувати, що серед нас чимало братовбивців.

Від вияснення цих трагічних випадків ми не втечемо. Дехто думав і я так само сподівався, що час зробить своє, що люди охолонуть і щораз менше будуть обкидати себе такими закидами. Але так не вийшло. Ось 40 років після того, коли тільки настала нагода, повинь обвинувачень перевершила усе дотеперішнє. Значить, що нічого надіятися, що люди опанують свої емоції й перестануть дивитися на світ партійними окулярами. А до того ще треба додати: навіть коли б ми почали бути обережніші у підсуванні собі того роду закидів, большевицька пропагандивна машина й агентура їх поставлять перед нами. Вони ставлять це безперерійно. Оце кажуть, що появилася нове офсетне видання книжки Михайлюка-Книша «Бунт Бандери» й масово розсилане по наших осередках. Отже, це ще одна додаткова причина, щоб вияснити все конфліктне, наскільки це вдасться зробити.

Відбудова державности

Річниця проголошення Української Державности у Львові 30 червня 1941 року викликала в пресі видаваній середовищем ОУНМ небувалу лясівну неперебірливіх атак. Для Книша це «ганебне проголошення». Пригляньмося на момент, як обґрунтовують це вороги того проголошення. Ось що пише Книш: «В міжчасі справа вияснилася настільки, що ніякі німецькі урядові чинники в Кракові чи Берліні не мають ніякого відношення до тієї справи, так само нічого не відомо тим з колишніх українських політиків, що останніми тижнями загравали з бандерівцями і навіть відбули з ними в Кракові щось ніби наради, ніби з'їзд». Перша частина наведеної цитати зі згаданої статті Книша у «Новому Шляху» відкриває цілу безодню його і йому подібно думаючих упадку. Для нього і для них «відношення» німців до тієї справи до проголошення Української Державности — міродатне! І тут хочу під-

креслити діаметрально різні позиції — мою і Книша: Після філіптики гестапівця Кольфа проти проголошеної у Львові держави я рішив негайно задекларувати їй підтримку. Книш після отримання подібної вістки у Кракові затріомфував, бо, як він пише, «ніякі німецькі урядові чинники в Кракові чи Берліні не мають відношення до тієї справи», бо коли б вони таке позитивне відношення мали, тоді і Книш підтримав би її. На цьому, очевидно, слід припинити коментування тієї книшівської постави, бо він найкраще знає, чому я не писатиму про це. Це виявить раніше чи пізніше історія й кожному дістанеться те, що він собі заробив! Для Книша в справі визнання чи невизнання української держави проголошеної у Львові 30 червня 1941 міродатною була постава гітлерівців у цій справі. Метушився він і непокоївся, аж доки не стало відомим, що німці рішуче проти того проголошення. Для німців не мало найменшого значення те, чи йдеться про проголошення чи відновлення української держави, їм було важне, що тієї держави, без огляду на те хто і як її проголосить — *не сміє бути!* А для вас, пане Книш?!

Український Національний Комітет у Кракові був, очевидно, за проголошенням, а як хтось хоче, то і за відновленням української державності після втечі большевиків з українських земель. Нікому тоді й не снилося, щоб застановлятися, чи це має бути проголошення, а чи відновлення. Бо якщо відновлення, то відновлення Української Народної Республіки чи Української Держави доби гетьмана? А в Комітеті, як знаємо, були видатні представники однієї й другої, то чи мали вони почати спори, як має називатися і якою має бути та держава ще заки вона побудована?

Після проголошення державності у Львові Гестапо в Кракові взялося до членів того Комітету. Книш згадує, як до його бюро зайшов гестапівець і почав розпитувати про той Комітет, про його комунікат і тим подібне. Отже, ясне, що члени Комітету, зокрема старші, воліли присісти, бож ніхто з них не спішився до німецької тюрми. А в Книша виходить зовсім навпаки: ті люди мали нарікати, що їх не притягають до справ Правління у Львові, хоч знали, що це виставляло б їх під удар. Таж ми знаємо, що навіть не один з цих достойників, які з радістю погодилися стати міністрами у Правлінні під проводом Я. Стецька, після німецьких погроз присіли, відреклися, відкликали і т. д. І тому немає потреби дивуватися: не всі ж бо породилися революціонерами, готовими йти на всяке ризико, щоб досягнути свою ціль.

Книш зовсім не скривається, що його найбільше боліло те, що державність проголосили бандерівці. Він забув кожночасне підкреслювання націоналістичної доктрини, що націоналіст підтримує всяку суверенну й соборну українську державу, без огляду на те, хто нею в даний час кермує. І тому делегація Оперативного керівництва ОУН так виразно підкреслила на зустрічі з Я. Стецьком: «Державу визнаємо, а свою діяльність продовжуватимемо згідно зі законами обов'язуючими в ній». Наступний заміт, що державу проголошено не так, як треба було, має ще менше ваги. В існуючих тоді у Львові умовах іншого проголо-

шення не могло бути. Коли б бандерівці протягнули з проголошенням два-три дні, то німці довідалися б і не допустили б до того. А як ми, мельниківці, проголошували Українську Національну Раду в Києві? Так само, як бандерівці! В малій ідальні на Подолі, при набагато меншій ніж у Львові кількості людей, без партій і консультацій звезли кого могли і вважали гідним та хто був охочий і — *проголосили!* І хто може сказати, що Київська УНРада була недійсна, або, що її треба знецінювати, замовчувати? У воєнних і революційних умовах робиться так, як можна, щоб осягнути свою ціль. І тому вся та писанина у Мюнхені, Нью-Йорку і Торонті про те, що проголошувати треба було не так, а інакше, не варта навіть того паперу, на якому вона написана. Певно, що серед бурхливих подій і в численних імпровізаціях не одно можна було зробити краще, не одно було помилкою. Але це все не знецінює самого факту і самої ідеї, яка цим фактом мала бути реалізована.

Однаке сьогодні для нас найсуттєвіше, як же нам і нашим нащадкам бути у подібній ситуації в майбутньому? Така ситуація прийде раніше, чи пізніше. Здається, що ніхто з нас, — хіба тільки Книш і йому подібні, — не заперечить проголошення соборної і суверенної української державности без огляду на те, хто це проголошення проведе. Всі українські патріоти докладуть своїх зусиль, щоб ту державу зміцнити, закріпити, а в потребі також оборонити. Кожен буде чесно виконувати свій обов'язок на посту, де його поставлять державні чинники. Країна й держава будуть у великій потребі і в такій ситуації ніхто не зможе відмовлятися від свого обов'язку. А усталізується положення, тоді прийде час на вибори, на партійні переконування й агітацію, на передвиборчі віча. І хто матиме кращі, більш промовляючі для виборців ідеї та гасла й умітиме їх краще з'ясувати, той здобуде більшість і, — ох лишенько, — перебере владу, навіть коли це не буде більшість нашої партії.

Але до того шлях далекий і важкий. Очевидно, тепер треба дебатовати, що робити краще, а що радше оминати. Але треба дебати, а не лайки, не паплюження словами а ля Книш, бо це до нічого не веде.

Націоналістична аномалія

Тією аномалією є існування оце вже майже півстоліття двох, чи навіть трьох націоналістичних організацій під тією самою назвою. Не лише те, але абсолютна боротьба між тими організаціями, повна неація й знецінювання. Тож не диво, що наше суспільство не може зрозуміти глузду такої ситуації. Але це ще не найгірше. В кожну дискусію, кожен спір, кожне розходження в нашому житті включається ота націоналістична аномалія. І починається драка. Не за принципи, не за позиції, не за роботу, а за почесні для декого. Дехто вже так «вбився в колодочки» своїх амбіцій і засиджених позицій, що бачить тільки себе головою, президентом, чи подібне.

І тому правильно підмітив щоденник «Америка», що розлам серед українських націоналістів є нашим прокляттям. З того прості люди, не

»високі« політики і не Книші, роблять простий висновок: той спір, той конфлікт треба за всяку ціну полатити. Ніяка ціна не буде за високою, якщо тільки вона доведе до полатоди ворожнечі й боротьби.

Сьогодні не можна говорити про відновлення єдності націоналістичних організацій. Це не реальне й заважке до досягнення. А дехто навіть каже, що це непотрібне й було б передчасне. Отже, треба шукати обмеженої цілі. А найбільш обмеженою, а тим самим найможливішою до досягнення є співжиття і співпраця. Але для цього треба насамперед взаємної пошани. Очевидно, тієї пошани не можна чекати від Книша і йому подібних. Ці люди вміють ненавидіти, вміють оклеветувати, вміють кидати прокльони, до взаєморозуміння і порозуміння вони ще не доросли, не дозріли. Дозволю їм смажитися у їхній ненависті.

Але мусять бути такі, які цінять співпрацю вище від спорів, а конкретні й загальні здобутки вище від партійних тріумфів, які свідомі, що й противник часом має рацію. Та, здається, таких людей у нас обмаль. Ось переді мною документ, який, як голосить нотатка додана рукою »8-го квітня 1979 р., записка ця передана Плавюкові у присутності Стерча«. А дійшло до цього в такий спосіб: я переговорив ці питання з панамі з інших націоналістичних угруповань і вони в засаді схвалили мій проект і »дали мені зелене світло«. Тоді я через д-ра П. Стерча зв'язався з М. Плавюком і відбув у трійку розмову. Документ довгий на цілу сторінку урядового аркуша, а точка III звучить ось так:

»III. У визвольній боротьбі українського народу, боротьбі за державну самостійність і соборність, бо саме це є вмістом і остаточною ціллю тієї боротьби, силою життєвих фактів *революційний націоналізм* мусить бути ядром і *стовпом хребетним* тієї боротьби. Ідеться бо про повне й усебічне національне визволення, а власне це найповніше віддзеркалене й наголошене в націоналізмі.

Ясне, що мобілізація всіх сил народу — це передумова успіху. А ці сили такі різні, що тільки політичний плюралізм може забезпечити їхнє повне включення в цю боротьбу, а навіть у спільну життєву творчість. Щоб український організований націоналізм, який сьогодні репрезентований двома революційними націоналістичними організаціями, міг дати свою частку в розв'язці цієї щоденної з одного боку, а з другого боку загальної фундаментальної проблеми, він мусить далі йти по вже наміченому у тому відношенні шляху.

Та цього замало. Його організаційний стан стоїть на перешкоді до такої розв'язки. Який це стан, кожному відомо. Так само кожному очевидно, що через той стан націоналізм під сучасну пору послаблений, його роль в українському житті змаліла і є небезпека, що далі малітиме.

Є різні протизаходи для переламання цього, але я тут про них не говоритиму. Я хочу зупинитися тільки над одним, який в ніякому разі не може бути шкідливий, ані сумнівний для будь-котрої з обидвох націоналістичних організацій. Ним є створення спільної *Ради Українських Націоналістичних Організацій*. Така Рада була б інформаційно-консультативним тілом, зложеним з рівної кількості представників з

обидвох боків з рівними правами й обов'язками. Згори треба було б домовитися, що це постійне тіло, а не одноразове чи тимчасове. Тоді можна надіятися, що його існування приведе до нормалізації відносин між обидвома організаціями й приготує ґрунт для дальших заходів.

4 квітня 1979«.

Отже йшлося про перший крок: створення інформаційно-консультативного тіла Ради Українських Націоналістичних Організацій. Відповіді на цю свою пропозицію я не отримав в часі розмови, не отримав після неї і аж до сьогодні. Так, уже четвертий рік ніякої відповіді. Очевидно, що без тієї відповіді я не міг говорити ще з дальшими особами, а тим, які погодилися, на їхні запити сказав: «Відповіді ще немає». А після кількох місяців я приватно довідався, що й не буде. І тому своїм співрозмовцям я мусів сказати: «Відповіді немає й не буде!»

Одначе сидіти зі заложеними руками не можна. Бо в ОУНм є справжні націоналісти, справжні патріоти, а не тільки Книші. Є люди, які ставлять загальне добро вище своїх ресантиментів, які вище цінять загальне добро й добро націоналістичного руху, як ненависть і розбрат. І треба сподіватися, що, власне, такі люди схаменуться і не дозволять шкідникам накидати їм волю й вести їх у безодню. Сорок років розбрату досить!

З мого боку згадана вгорі спроба була останньою спробою впродовж майже сорок років — від краківських подій 1940 року добитися якоїсь нормалізації у відношеннях між двома націоналістичними організаціями. Була це спроба з можливо найбільш обмеженою метою, щоб ні один з партнерів не мав причини її відкинути. Одначе, як бачимо, відкинув, а навіть зігнував.

Але життя не стоїть на місці. Його потік пливе безперервно, ланцюг подій і фактів не вривається в нього. І ми дійшли до сучасного положення. В нашому житті не весело, а на націоналістичному відтинку трагічно. ОУНб з великими людськими кадрами й потужними, як на наші умови, матеріальними ресурсами шукає нових форм вияву, нових методів. ОУНм знайшлася на роздоріжжі, ряди її рідшають, а перебрані від попередніх керівництв матеріальні засоби маліють. Її ідеологічна й світоглядова база, політична програма й поведінка стали одною великою нерозберихою. За націоналістичною фразеологією скривається суміш протилежних поглядів і концепцій, замість орієнтації на великі ідеї націоналізму настала орієнтація на поодиноких людей.

Такий стан не може тривати назавжди. Життя треба оздоровити, а оздоровлення треба починати від основ. Сьогодні націоналізм стає домінуючою, універсальною течією у світі і наші націоналістичні принципи мусять бути виразні, ясні, тверді: *добро народу, громади, вище всіх партійних, групових, особистих інтересів. Ми мусимо навчитися працювати й співпрацювати з усіма іншими українськими державницькими угрупованнями. І тільки з державницькими!* Не спекуляції й комбінації, не торги на ліво і право, не крутіства і спроби втриматися на

керівних вершках поодиноких осіб, а праця, спільна праця і спільна боротьба.

А для цього треба й людських змін, треба людей інших як Книші і ті, що опинилися на вершку й у каламутній воді шукають за можливостями маневрувати.

Ясно, що бунту в ОУНм нам не треба. Бунти, внутрішні спори й колотнечу залишім Книшеві і йому подібним. Бунт веде до нічого, а тільки розриває сили й творить внутрішні прірви. Нам треба, щоб усі чесні націоналісти сказали: Досить! Ми хочемо працювати з усіма іншими українськими патріотами й державниками, а в першу чергу з українськими націоналістами. Наш ворог — це російські імперіялісти й шовіністи, комуністи-большевики. Всі наші сили проти них! Всі українські національні сили — це наші природні союзники.

Хай кожен має свої думки й погляди, хай кожна група веде свою національну діяльність як може й уміє та хай розвивається, але всі вони мусять прямувати до тієї самої цілі — до знищення російського імперіялізму й большевизму та до відбудови самостійної, соборної держави українського народу!

Ф. НЕВЕСТЮК

СТРІЛЬЦІ

Пісня з-за садів
Деся полилася
І селом у діл
Покотилася...

До низьких вікон
Грімко вдарила...
Хат дрімучих сон
Геть розхмарила.

Молодь і старці
Всі метнулися:
»Ах, Стрільці! Стрільці!
Повна вулиця!«

На дорогу з хат
Висипалися...
Лиця у дівчат
Усміхаються...

Матері сумні
І засмучені:
»Ах, які вони
Всі помучені!..«

В кожної думки:
»Деся і мій пішов...«
В'ються сліз нитки,
Як гарячий шовк.

Там — дівчат гурток...
Йде словообмін:
»Бач, ах, бач онтой,
Який гарний він!..«

Вже здається всі,
Вже останні йдуть
... ..
Йшли селом Стрільці...
Щаслива їм путь!

АРЕШТИ, ЗАСУДИ І РОЗСТРІЛИ В УКРАЇНІ

Редакція нашого журналу одержала з УЦІС довгий огляд ситуації в Україні за підписом Степана Косенка, що розгортається на нашій батьківщині під теперішню пору та відкриває перед нашими очима поступування Ю. Андропова і його кліки на полі боротьби з уярмленими Москвою народами. Ця праця появиться у нашому журналі в червні 1983. До травневого числа беремо з неї тільки листу арештованих українських патріотів, засуджених і розстріляних, як і тих, що згинули під час збройних сутичок з КГБ.

Арештовані, засуджені або розстріляні

1) **АНДРУШКО Володимир Васильович**, нар. на Івано-Франківщині, водний інженер, одружений, в 1960-их роках карався 5 років в концтаборах за національні переконання. Вдруге заарештований 1981 р. і засуджений в 1982 р. за політичні справи на 10 років позбавлення волі.

2) **АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ Євген Борисович**, нар. 1952 р. в Києві, син визначного письменника, стало репресованого Антоненка-Давидовича Бориса, дотепер карався 6 років в концтаборах за національні переконання, поновно арештований в червні 1982 р. у Києві і засуджений на 4 роки ув'язнення за національно-політичну діяльність.

3) **АНТОНІВ-КРАСІВСЬКА Олена Тимофіївна**, нар. 17. 11. 1937 р. на Львівщині, лікарка, одружена, мати сина, довгий час була переслідувана під закидом допомоги політв'язням, була звільнена з праці, а в листопаді 1982 р. насильно вислана на заслання в Тюменську область, де карається її чоловік **Зіновій Красівський**. Під певними закидами її сина Тараса забрали до військових робочих частин.

4) **АНТОНІВ Павло Іванович**, одружений, батько дітей, заарештований за релігійні переконання 11. 2. 1982 р. в Кіровограді, про реченець засуду покищо невідомо.

5) **АНТОНЮК Зіновій Павлович**, нар. 24. 7. 1933 р. в Перемишлі, інженер-економіст, цікавиться історією України, одружений, батько двох синів, дотепер відбув 10-літній реченець позбавлення волі за національну творчість. 27. 8. 1982 р. був знову заарештований в Києві і за старі обвинувачення засуджений на 1 рік таборів суворого режиму.

6) **БОДНАР Лідія Т.**, нар. 20. 8. 1935 р., дотепер каралася 5 років у концтаборах за релігійні переконання, за які поновно заарештована 20. 4. 1982 р. Про реченець засуду покищо невідомо.

7) **БУРЛАКА Сергій Є.**, нар. 1949 р., арештований 21. 2. 1982 р. в Чернівецькій області під закидом релігійного переконання.

8) **БУТОВ Петро**, нар. 30. 4. 1953 р., науковець, фізик, арештований 10. 2. 1982 р. в Одесі. Обвинувачення дотепер неопримуднені.

9) **ВИШКОВСЬКИЙ А. Л.**, заарештований 1982 р. в Донецькій обл., а засуджений в січні 1983 р. під закидом розповсюдження релігійної літератури. Реченець засуду невідомий.

10) **ДАНИЛЮК Іван Григорович**, нар. 1936 р. В 1974 р. карався в концтаборах за «антисовєтську діяльність». Вдруге заарештований 21. 2. 1982 р. в Чернівецькій області. Про засуд немає даних.

11) **ДИМ'ЯН Віталій Г.**, нар. 1959 р. в Чернівецькій області. Заарештований в лютому 1982 р. за релігійні переконання.

12) **ДІДНЯК Геннадій**, нар. 1956 р., арештований в березні 1982 р. в Миколаєві за релігійні переконання.

13) **ДІДНЯК Марія**, нар. 1932 р. в Миколаєві, арештована 1. 3. 1982 р. під закидом виховування дітей в релігійному дусі.

14) **ІГНАТЕНКО Микола Степанович**, нар. 1935 р., православного віровизнання, заарештований в м. Канєві за протести проти замикання церков. Дата арешту не уточнена, — наприкінці 1981 р. чи на початку 1982 р.

15) **КОВАЛЕНКО Іван Федорович**, нар. 1923 р., дотепер карався 20 років в концтаборах за релігійні переконання. Повно арештований в грудні 1982 р. в Донецькій області і засуджений на 10 років позбавлення волі.

16) **ЛИТВИН Юрій Тимофійович**, нар. 1934 р., одружений, батько 2 синів. Дотепер карався 6 років в концтаборах за національну діяльність і «антисовєтську агітацію та пропаганду». В день звільнення з концтабору 6. 8. 1982 р. був повно заарештований.

17) **ЛЯЩЕНКО Борис Володимирович**, нар. 1959 р., був стало переслідуваний за релігійні переконання. Заарештований в 1982 р. в м. Запоріжжя і засуджений на 3 роки ув'язнення.

18) **МАЗУРАК Василь**, нар. 1927 р. на Івано-Франківщині, член ОУН, учасник визвольної боротьби. Вперше був заарештований в 1946 р. і засуджений на 8 років концтаборів. На початку 1982 р. в Івано-Франківську повно засуджений на 15 років концтаборів під закидом підпільної діяльності.

19) **МАКСИМІВ Олександр**, нар. 1959 р., студент, зрікся советського громадянства і домагався дозволу виїхати з ССРСР. В червні 1982 р. був заарештований і в Ужгороді засуджений на 2 роки ув'язнення. За зречення з советського громадянства його судили також попередньо.

20) **МАРЧЕНКО С.**, арештований в 1982 р. в Запоріжжі і засуджений на 2 роки ув'язнення, мабуть за релігійні переконання.

21) **МАТВІЙЧУК Іван**, нар. 1917 р., одружений, батько дітей, стало переслідуваний за релігійні переконання, арештований 1982 р. і засуджений в Хмельницьку на кілька років ув'язнення.

22) **МАТВІЙЧУК Раїса Іванівна**, нар. 1950 р., заарештована 19. 3. 1982 р. і засуджена в Луцьку за релігійну діяльність.

23) **МЕШКА Юрій Васильович**, нар. 1949 р. на Закарпатті, арештований 9. 2. 1982 р. за спротив владі.

24) **МОНБЛАНІВ Віктор**, нар. 18. 4. 1940 р., кінорежисер, за анти-советські настрої карався в концтаборах від 1978–1981 р. Поновно арештований 10. 2. 1982 р. в Києві і насильно посаджений в психтюрму.

25) **НАГІРНИЙ Анатолій**, арештований 20. 4. 1982 р. в Донецькій обл. і засуджений на невідомий реченець ув'язнення.

26) **ОГОРОДНИК Микола Гнатович**, нар. 1925 р. на Волині, член ОУН і УПА, арештований в 1982 р. і засуджений на кару смерти за довголітню підпільну визвольну діяльність.

27) **ОЛЕКСІЄНКО В. В.**, одружений, керівник пасажирської автоколони на Тернопільщині, арештований 19. 5. 1982 р. і засуджений на 8 років ув'язнення, нібито за корупцію.

28) **ОЛІЙНИК Петро**, одружений, батько дітей, правдоподібно брат довголітнього підпільного члена ОУН, арештований 26. 2. 1982 р. і засуджений на невідомий реченець ув'язнення.

29) **ОСТРОВСЬКИЙ Яків**, 6. 12. 1982 р. під закидом «зрада батьківщини» засуджений на кару смерти.

30) **ПАРАЖАНОВ Сергій**, нар. 1924 р., з походження грузин, довголітній київський кінорежисер, відомий з протестів в обороні українських та інших політв'язнів. В 1974 р. був засуджений на 5 років ув'язнення. Поновно арештований в 1982 р. і знову засуджений на 5 років ув'язнення.

31) **ПЕРЕБИКОВСЬКИЙ Олег В.**, нар. 1955 р., арештований 1982 р. і за релігійні переконання засуджений в Харкові на 2 роки концтаборів.

32) **ПИРИЧ Василь**, 5. 11. 1982 р. в Ужгороді засуджений на 7 років позбавлення волі за релігійну діяльність.

33) **ПОЛІЩУК Петро**, нар. 1920 р. на Тернопільщині, член ОУН-УПА, за що в 1945 р. був засуджений на 25 років ув'язнення, а його брата Андрія тоді розстріляли. 2. 5. 1982 р. в с. Біла на Тернопільщині агенти КГБ підступно вбили Петра Поліщука.

34) **ПОПАДЮК Зорян Володимирович**, нар. 21. 4. 1953 р. в Самборі, студент філософії на Львівському університеті, за національну діяльність в 1973 р. засуджений на 13 років позбавлення волі. Наприкінці 1982 р. на засланні його поновно арештували і будуть судити.

35) **ПРОКОПЕНКО Ігор**, одружений, батько дітей, арештований 29. 7. 1982 р. за політичні або релігійні переконання.

36) **ПРОЦЕНКО Володимир**, нар. 16. 3. 1928 р., одружений, батько дітей, арештований і засуджений в 1982 р. за релігійні переконання, карасться в Томській області.

37) **ПРОЦИШИН Людмила Петрівна**, нар. 1956 р., арештована в м. Хмельницьк під закидом релігійної діяльності.

38) **РАТУШИНСЬКА Ірина**, нар. 1954 р., поетеса, твори якої поширювалися в самвидаві, вона теж підписувала ряд заяв в обороні політв'язнів, арештована 17. 9. 1982 р. в Києві і засуджена на 7 років ув'язнення і 5 років заслання.

39) **РИШУКИН Олексій**, нар. 1925 р., арештований 22. 3. 1982 р. в м. Хотин за те, що з релігійних мотивів домагався дозволу на виїзд з СРСР.

40) **РУСНАК Микола П.**, нар. 1953 р., арештований 21. 2. 1982 р. і засуджений в Чернівцях за релігійні переконання.

41) **СИМЧИЧ Мирослав Васильович**, нар. 1923 р. на Івано-Франківщині, одружений, батько дітей, за участь в ОУН-УПА, сотник УПА, за малими перервами карався в концтаборах від 1948 р. Він мав бути звільнений з концтабору 30. 10. 1982 р. але того самого дня КГБ його поновно арештувало.

42) **СІЧКО Петро Васильович**, нар. 18. 8. 1926 р. на Івано-Франківщині, має вищу освіту, одружений, батько дітей, учасник визвольної боротьби, колишній старшина УПА, за що в 1947 р. був засуджений на 25 років концтаборів. В 1979 р. поновно був арештований і засуджений на 3 роки ув'язнення. Десять днів перед звільненням, тобто 26. 5. 1982 р. його в концтаборі знову заарештували і засудили покищо невідомо на який реченець ув'язнення.

43) **СОТСЬКИЙ Евфимій** засуджений 6. 12. 1982 р. під закидом «зрада батьківщини» на кару смерти.

44) **СТАСІВ Василь Ю.**, родом з Волині, арештований в 1982 р. і засуджений Волинським обласним судом на кару смерти. Обвинувачували його за приналежність до ОУН і УПА та за довголітню підпільну діяльність.

45) **ТЕРЕЛЯ Борис Михайлович**, родом із Закарпаття, націоналіст, підпільник, 10. 6. 1982 р. під час збройного зіткнення з частинами КГБ і МВД загинув в карпатських лісах. Припускається, що Борис Тереля був керівником бойової підпільної групи, яка звелась вищезгаданий бій з КГБ.

46) **ТЕРЕЛЯ Йосип Михайлович**, нар. 27. 10. 1943 р. на Закарпатті, поет і художник, одружений, за національні і релігійні переконання в 1968 р. був засуджений на 8 років ув'язнення. За це саме в 1977 р. його знову арештували і запроторили до психтюрми, з якої його звільнили щойно в 1981 р. Наприкінці 1982 р. Йосипа Терелю поновно заарешту-

вали за те, що створив «Ініціативну групу захисту прав віри і церков», зокрема УКЦ.

47) *ТИМЧУК Володимир*, нар. 1959 р., ЄХБ, арештований 19. 10. 1982 р. в м. Макіївці і засуджений на три і пів року ув'язнення.

48) *ТУРКЕВИЧ Василь Т.*, нар. 1958 р., арештований 21. 2. 1982 р. в Чернівецькій області, звинувачений за релігійні переконання.

49) *ФИДИНИШИН Віктор Я.*, нар. 1939 р., арештований 22. 3. 1982 р. в м. Хотин Чернівецької області.

50) *ФИЛИПИШИН Віктор Якович*, нар. 1939 р., одружений, батько дітей, арештований в березні 1982 р. за релігійні переконання.

51) *ШЕЛЮК Василь*, родом з Рівенської обл., поет, арештований в 1982 р. і засуджений на 3 роки концтаборів. Обвинувачували його за писані і передані на Захід поезії, і за націоналістичного батька.

52) *ШИГАЙ Василь Яковлевич*, арештований 1982 р., а засуджений в січні 1983 р. за поширювання релігійної літератури і спонукування молоді до відмовлення служити в армії.

53) *ШКІРЯВИЙ Богдан В.*, нар. 5. 4. 1932 р., арештований в січні 1982 р. в Дніпропетровську за релігійні справи.

54) *ШОХА Петро М.*, нар. 1909 р., 5 років карався за релігійні переконання попередньо, а в січні 1982 р. в м. Саки, Кримської обл. поновно заарештований.

55) *ШПАЧУК Петро Платонович*, нар. 1923 р. на Волині, учасник визвольної боротьби, член ОУН, вів довголітню підпільну діяльність, арештований 1982 р. і засуджений Волинським обласним судом на кару смерті.

56) *ШАТРАВКА Олександр*, нар. 6. 10. 1950 р. в Кривому Розі. Від 1974-1981 р. карався в психлікарнях за перехід кордону до Фінляндії, яка його видала. В серпні 1982 р. КГБ знову заарештувало Шатравку, якого обвинувачують за «антисовєтську діяльність».

57) *ЮДИНЕВА Галина Михайлівна*, нар. 20. 10. 1948 р., арештована 1982 р. в м. Харцизьк, Донецької області, обвинувачена за розповсюдження релігійної літератури.

58) *ЯЩУКОВСЬКИЙ Іван Григорович*, нар. 1929 р., одружений, батько дітей, заарештований 12. 8. 1982 р.

59) *ПРОЦИШИН Микола Петрович*, арештований 2. 12. 1982 р. в м. Хмельницьк, за релігійні переконання.

60) *МИЩЕНКО Володимир*, арештований 14. 7. 1982 р. Його обвинувачують за «антисовєтську агітацію і пропаганду».

61) *ВАСИЛИК Ірина Миколаївна* в 1982 р. засуджена на 1 рік ув'язнення за допомогу в'язням.

62) *ПІРНАК Євдокія Миколаївна* за релігійні переконання дотепер каралася 6½ років в таборах. За ці самі переконання в 1982 р. знову була заарештована.

63) **ПІРНАК Марія Миколаївна** за релігійні переконання каралася 6½ років в таборах, за що 13. 5. 1982 р. на Івано-Франківщині поновно заарештована і засуджена на 1 рік ув'язнення.

64) **ТИМОФІЙВ Оксана Петрівна** з Коломийського району Івано-Франківської області за релігійні переконання дотепер каралася 5 років, поновно арештована 13. 5. 1982 р. і засуджена додатково на 1 рік ув'язнення.

65) **ТОМАЧИНСЬКИЙ Віктор**, одружений, батько сина, карався в концтаборах за політичні справи, де наприкінці 1982 р. поновно арештований.

66) **ЦАПКО Віталій**, нар. 1. 1. 1928 р., одружений, батько дітей, арештований 13. 5. 1982 р. в Дніпропетровській області і засуджений на невідомий реченець.

67) **ХУДЕЦЬКА Марія Миколаївна** за допомогу в'язням-покутникам в 1982 р. на Івано-Франківщині засуджена на 1 рік ув'язнення.

68) **ЯЦЮК Василь** з Черкаської області, одружений, батько дітей, арештований 1982 р. і засуджений за релігійні переконання.

Увага, Читачі!

Пропонуємо дуже цінну працю

д-ра Д. ДОНЦОВА

» НАЦІОНАЛІЗМ «

третє видання, справлене автором.

Книга ця вперше появилася 55 років тому (Львів-Жовква, 1926) і мала величезний вплив на формування ідей українського націоналізму, який витворив новий тип українця — борця за українську державність, і пірвав цілий український народ до боротьби за волю.

Книгу перевидано заходами Української Видавничої Спілки в Лондоні (Велика Британія) при співучасті Ліги Визволення України в Торонті (Канада).

Сьогодні, коли »Націоналізм« Д. Донцова не менш актуальний ніж 55 років тому, пропонуємо його найширшим колам українського суспільства.

Ціна примірника в твердій оправі — £4.00 або \$10.00.

Замовлення разом з готівкою просимо слати на адресу:

Ukrainian Publishers Ltd.
200 Liverpool Road,
London, N.1.
Great Britain

В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ-ГУТ

У ВИЧІКУВАННІ НА ДВАНАДЦЯТУ

«Детерміністична ідеологія марксо-ленінізму в симбіозі з російським історичним імперіалізмом і російським месіанізмом унаслідок у погіршенні агресії СРСР — московської імперії».
(Звернення VI ВЗ ОУН до поневолених народів)

«Світ знаходиться у Третій світовій війні».

Ярослав Стецько

Наголовок невинний: «Сидячи на бічній лінії», та саме звідомлення в американському тижневику сповнене атмосферою воєнних операцій¹. «Ще недавно, — пише Кім Рогаль, — революційний експрес Советського Союзу мчав, здавалося, нестримно по просторах Третього світу. Московські загребущі руки простяглися до Ляосу й Камбоджі, до Мозамбіку й Анголі, до Етіопії й Південного Ємену, і вкінці до Афганістану. Моментум був зловіщий. Та зараз панує переконання, що советські можливості «витлядають так само поторощені, як советської продукції танки та МІІ-и, що засмічують пустині Близького Сходу». Це загальне ствердження. Далше — опис ситуації на деяких фронтах.

У Камбоджі створилася коаліція під проводом принца Н. Шіганука, і хоч 40,000 повстанців коаліції не рівня 200.000 в'єтнамських окупаційних військ, та ім'я Шіганука витворить настільки підтримки в ОН, що підтримуваний Москвою режим у Пном Пен буде ще більш ізольований.

Етіопія ще далше не є в силі зліквідувати повстання у Еритреї.

У Зімбабве прем'єр Р. Мугабє не скриває свого презирства до бувшого повстанського спільника Дж. Нкомо і до советів, які підтримують Нкомо.

В Анголі і Мозамбіку на режими, підтримувані Ганоем і Москвою, сильно натискають прозахідні повстанці й економічні проблеми.

Вкінці заключення. У Вашингтоні уважне слідкування за потягненнями Москви не послаблюється. Там бо переконані, що «советська перспектива є довгочасна», та що «поодинокі втрати для них є тільки потягненнями на шахівниці». Советською стратегією на найближче майбутнє є напевно стояння збоку і вичікування на зворот глобальної ситуації на їхню користь, бо «коли чорна Африка націлюється на білих, коли араби й ізраїльтяни ведуть зі собою безжалісну війну, коли Центральна Америка скочується у революції, тоді Кремль не має причини відступати».

Стільки кореспонденти «Ньюзвік-у». Та яке це у їхньому заключенні характеристичне і типово: Вашингтон тільки слідкує уважно за потягненнями Москви, а не плянує і не переводить загального протинаступу, не використовує скрутного положення Москви. Чому? Чи не тому, що

1) "Sitting on the Sidelines", by Kim Rogal with Jane Whitmore in Washington, Andrew Nagorski in Moscow and bureau reports. *Newsweek*, 2. 8. 1982, pp. 28-29.

у Вашингтоні і в других столицях некомуністичних держав не дивляться на світову ситуацію цілісно, а фрагментарно? Чи не тому, що увага концентрується на поодиноких фронтах, які сприймаються як замкнені у собі окремі війни, а не як поодинокі відтинки світової війни? А може тому, що над Москвою ще даліше розпростирають свої опікунчі крила всі ті, які вважають Москву поширювачем, оборонцем і реалізатором їхніх різних утопій?

Ізраїльсько-арабський конфлікт

Літом та на початку осені 1982 р. масові засоби інформації світу, а особливо США, були майже повністю опановані звідомленнями з акцій Ізраїлю проти ПЛО (Палестинської визвольної організації) у Лівані. Ввійде ця акція до історії як один з епізодів ізраїльсько-арабського конфлікту. Сам конфлікт має, безперечно, сильну локальну базу, та вже давно він був би полагоджений², якщо б Москва не підтримувала його для своїх власних цілей. От після Ямкіпурської війни 1973 р. помірковані круги ПЛО на чолі з Ел Фата-Ясір Арафатом були схильні визнати Ізраїль³, бож невизнання Ізраїлю палестинцями — це головна перешкода до замирення⁴. Зупинили цей рух до згоди ліві члени ПЛО на чолі з комуністами, які створили т. зв. фронт відкидальників (rejectionists) і примусили поміркованих членів повернути на безкомпромісову позицію.

Зараз також заіснували добрі обставини для полагодження конфлікту; питання тільки, чи серед арабів й ізраїльтян переможуть ті, які бачать загрозу від Москви, і тому схильні на взаємні поступки. Дотепер Москва мала змогу маніпулювати. З одної сторони серед арабів вона знаходила шукачів утопій, які у своєму засліпленні не були спроможні бачити реальної дійсності, і не могли розпізнати дійсної природи свого патрона — Москви⁵; з другої ж сторони, серед ізраїль-

2) Після кожного більшого конфлікту — в 1949, 1956, 1967, 1973 — коротко існувала нагода для лідерів з візією полагодити конфлікт, твердить Гарольд Г. Саундерс в есеї «Ізраїльсько-палестинський мир». *«Foreign Affairs»*, осінь, 1982, стор. 1106.

3) Про це писав Надав Сафран в 1974 р. так: «Як тільки Сирія приєдналася до Єгипту у прямуюванні до угоди, ПЛО стала перед обличчям konieczности переробити свою мету і стратегію. Стоїть питання, чи продовжувати збройну боротьбу за реалізацію ідеалу 'визволення' всієї Палестини, беручи ризик ізоляції від всіх арабських держав довкруги Ізраїлю, а чи спробувати прилучитися до руху за угоду і змагати до створення держави на тій частині Палестини, яку окупував Ізраїль у війні 1967 р.? Обговорювання Палестинської Національної Ради, що зібралася у Каїро в червні, 1974 р. для розгляду цього питання, сугерує, що більшість не натискала за ясним рішенням, яке було б непотрібно розколото ряди організації. Все ж таки прийнята резолюція — створити національну владу на частині 'визволеної' Палестини — виглядає, що прочищує шлях для проводу досліджувати зі заінтересованими урядами можливості здійснення більш обмеженої мети. А трохи даліше: «Більшість ПЛО, як ми це бачили, пригтовляється йти по шляху угоди» (*«Foreign Affairs»*, жовтень, 1974, стор. 52). Як Сафран це писав, фронт відкидальників ще не був створений.

4) «Помимо важности територіальних спорів між палестинцями й ізраїльтцями, — твердить Шльомо Авітер, проф. політичних наук Гебрейського Університету в Єрусалимі, — генеральним питанням у конфлікті лишається те, чи арабський світ визнає право Ізраїлю на існування». *«Foreign Policy»*, весна, 1982, стор. 19.

5) Йосип Аллгерн показує, що спектр поглядів ПЛО розтягається від поміркованих членів Ел Фата, до «марксистів і максималістів, які відкрито проповідують не тільки знищення Ізраїлю, але й перебудову цілого арабського світу на подібну Південного Ємену». «Чому Бегін повинен запросити Арафата до Єрусалиму». *«Foreign Affairs»*, літо, 1982, стор. 1114.

тян панувало переконання, що Москва може допомогти у ліквідації конфлікту⁶.

В останній війні у Ливані Москва не дала відповідної допомоги своїм союзникам, тому на Заході шукали за поясненнями такої поведінки. Л. Рихтицький уважав, що «насамперед ціллю Москви не є забезпечити палестинцям збудування їх держави», а тому вона не хотіла ризикувати світовою війною⁷. Бернард Гверцман, підсумовуючи, подає слідуючі можливі причини: 1) «Москва думала, що З'єднаним Штатам не вдасться довести до згоди і що вони втратять серед арабів впливи власним неуспіхом»; 2) «Москва просто не могла рішитися, як саме зареагувати, і тому обмежилася до антиізраїльських і антиамериканських заяв. Советська флота, яка у минулому припливала в повній силі на східні води Середземного моря, цього літа залишалася недіяльною»; 3) «Згідно з більш витонченою аналізою, росіяни будучи глибоко затурбовані своєю захитаною економікою і потенційним новим клопотом у Польщі та у Східній Європі взагалі, рішилися конфлікт оминати»⁸.

Що Москва не дбає про самостійність палестинців чи долю арабів — не улягає найменшому сумніву, та цим разом Москву примусили до пасивного споглядання на ливанські події таки її клопоти; до вище вчислених треба додати ще й Афганістан. Якщо ж ізраїльсько-арабський конфлікт не знайде тепер якогось позитивного поладження, то він буде далі йтритися, а слідуючий удар може застати Москву в кращій ситуації і тоді Ізраїлеві може не так легко обійтися.

«Ангели хоронителі» Москви

У Нью-Йорку 6 лютого, 1982 р., відбулося зібрання для підтримки польської «Солідарности». Було це зібрання лівих елементів, на якому виступила відома особистість лівиці Сузанна Зонтаг, якій щойно події в Польщі відкрили очі на комунізм. Серед лівиці її виступ викликав велику бурю, бо вона відважилася розкрити факт, що члени т. зв. «демократичної лівиці», в тому і вона сама, «свідомо або несвідомо говорили багато неправди про комунізм», а в додатку сміла висунути твердження, що читачі журналу *Reader's Digest* є краще поінформовані про комунізм, як читачі журналів *The Nation* і *The New Statesman*.

Волтер Гудман, який обговорив цей епізод у житті американської лівиці, відмітив, що це основне твердження С. Зонтаг її критики зовсім зігнорували, може тому, що воно правдиве, бо дійсно згадані два ліві журнали постійно вихвалювали Москву, вибілювали або виправдували. Своє обговорення Гудман закінчив ось таким коментарем: «У Тавн Голітієї ночі в Сузанні Зонтаг не могло бути багато учасників, які дивилися на Москву як на джерело радикалізму, і я не чув, щоб хтонебудь

6) Той же Алпгерн, вчислюючи тих, хто штовхав би ПЛО до згоди з Ізраїлем, ставить між ними і «советів». Там же, стор. 1118.

7) Л. Рихтицький: «Відгуки близькосхідньої кампанії», «Шлях Перемоги», 19. 9. 1982.

8) Bernard Gwertzman: "These Days, Cold War Seems a Mere Warm up". *The New York Times*, 10. 10. 1982, p. E3.

в Нью-Йорку прозивав Леха Валенсу контрреволюціонером. Але віруючі, виглядає, таки потребують місця, до якого б вони себе прив'язували. На протязі багатьох літ, далеко довше як розумом це можна виправдати, Москва була Меккою для марксистів світу. Останнім же часом шанувальники звертають свої очі у напрямі Китаю, або Куби, або Нікарагви... Та й Сузанна Зонтаг ще не так давно розводилася про Ганой у такий спосіб, що тепер це мусить її засоромлювати⁹. Всі тут названі країни, крім Китаю, є васалами Москви, отже від цієї зміни напряму очей шанувальників Москва зовсім нічого не стратила.

Визначний представник американської старої лівиці Ірвінг Гов розказує у своїх споминах про свої контакти з представниками нової лівиці, яка то у 60-их рр. була репрезентована СДС (Студенти за демократичне суспільство). Там він каже, що обидві групи були проти марксо-ленінського авангардизму і «визнавали візію соціалізму як суспільства свободи», але члени СДС виправдували брак свободи на Кубі, у «країні, яка для них була батьківщиною кращого, чи більш захоплюючого комунізму». Вони також виявляли огиду до «твердого антикомунізму» старої лівиці і практикували «завжди подвійний стандарт: жорстокий критицизм Сайгону і мовчання про Ганой або таки його схвалювання»¹⁰.

Оце приклади живучости й еластичности спілки, яка народилася 1917 р. Ганой зараз втратив притягальну силу шукачів утопій, а над Кубою ще дальше розтягаються їхні опікунчі крила.

Апотеоза «реального» підходу

Теперішній уряд США почав вести тверду політику супроти Куби, і її хоронителі зразу заворушилися. Американський престижний кварталник, *Foreign Policy*, помістив два есеї з критикою цієї політики: у числах за весну й осінь 1982 р.; скорочену версію останнього помістив ще і щоденник *The New York Times*, як річ варту особливої уваги і поширення¹¹.

Віліям М. Ліоґранде, директор політичних наук Американського Університету, у першому есеї доказує, що теперішня політика США — це повторення старої, яка показалася безуспішною. Він радить почати нову політику, яка, замкнувши очі на дії Кастра, пробувала б дійти з ним до згоди. При тому він попереджає, щоб від цієї його «нової політики» багато не надіятися, бо «Куба все ж таки залишається соціалістичною країною, у якій економіка і державний устрій є зорганізовані згідно з вартостями глибоко відмінними від тих, що переважають у Сполучених Штатах».

9) Walter Goodman: "Hard To Digest; Is there more truth about communism in the "Reader's Digest" or the Nation?" *Harper's*, June, 1982, pp. 64-68.

10) Частина його споминів друкувалася у щод. *The New York Times*, за 19 вересня, 1982, п. 3. «The Decade that Failed».

11) Wayne S. Smith: "It Is Not Impossible To Deal With Castro. Realism Is Required". *The New York Times*. 5. 9. 1982, p. E17.

Фактично, доказує він, США не мають іншого виходу. Повалити режим Кастра зсередини вони не можуть, бо «Кастро ще дальше втішається широкою піддержкою. Іти з війною — означало б іти на прямий конфлікт з СССР». Знов же «не існує така політична заміна, якою Америка могла б спокусити советів, щоб вони припинили свою піддержку Кубі. Совети ж постійно попереджають, що Куба, за словами Леоніда Брежнєва, є 'невіддільною частиною соціалістичної спільноти'»¹².

Автор другого есею, Вейн С. Сміт, це професійний дипломат. У 1977-1979 рр. він був директором бюро кубинських справ при Державному Департаменті, а в 1979-82 рр. — головою дипломатичної місії США у Гавані. Теперішню політику США супроти Куби він називає короткозорою. Його вихідне założення типово для цієї породи людей. «Існують підбадьорюючі позначки, — каже він, — що адміністрація Регена може буде вести супроти Советського Союзу розумнішу політику від тої, на яку вказувала передвиборча реторика. На нещастя, не видно такого реалізму по відношенні до Куби; радше виглядає, що адміністрація рішена знову повторити помилку минулого».

У порівнянні з ЛіоГранде його підхід дещо інший, можна сказати, дещо м'ягший. Правда, він також доказує, що режим Кастра стоїть твердо і «жодні заклинання не доведуть до його зникнення», але він намагається змалювати Кубу у кращому світлі; він старається знайти виправдання для всіх потягнень Кастра і показати, що Кастро щиро хоче згоди з Вашингтоном. Фактично, Вейн С. Сміт всю вину за поведінку Кастра і за невдачі у минулих переговорах старається перекинути на США, а на місце теперішньої «короткозорої» політики він радить Сполученим Штатам «застосувати супроти Куби той же сам обережний та одночасно реалістичний підхід, який вони застосовують супроти СССР»¹³.

»Жорстока лекція«

З другого ж кінця світу Трионг Ну Танг в американському журналі подає свою сповідь.

Вчився він у Франції і там захопився ідеями західнього лібералізму. До Парижу на переговори приїхав Го Чі Мін, французька преса проголосила його в'єтнамським героєм, і Трионг з цього був гордий. Та «як мене запрошено на зустріч з Го Чі Міном, — пригадує він, — я був сповнений щастям; ідеалістичний і невинний юнак, я став у часі цієї зустрічі відданим попутником Го».

До В'єтнаму повернувся він 1958 р., дістав високе становище в уряді в Сайгоні, та скоро зв'язався з антисайгонським підпіллям і вже в 1960 р. у джунглях створив з однодумцями Тимчасовий комітет Національного Визвольного Фронту. 1967 р. заарештований, 1968 р. виміня-

12) William M. LeoGrande: "Cuba Policy Recycled". *Foreign Policy*, Spring, 1982, pp. 165-197.

13) Wayne S. Smith: "Dateline Havana: Myopic Diplomacy". *Foreign Policy*, Autumn, 1982, pp. 257-274.

ний за двох полонених американських полковників, він зайняв пост міністра справедливості у створеному в тому часі Тимчасовому Уряді В'єтконгу. Дальше прийшла перемога комуністів і разом з перемогою ліквідація Ганоем і Тимчасового Уряду і В'єтконгу. Трионгові запропоновано пост віцеміністра харчування, він посту не прийняв і по якомусь часі разом з іншими «boat people» покинув В'єтнам. Діставшись до Парижу, він зорганізував Національну Радку Спасіння, ціль якої — боротьба за визволення В'єтнаму.

Оце сухі факти життєпису Трионг Ну Танга, та за ними криється трагедія обдуреного ідеаліста і патріота, відданого сина в'єтнамського народу. Ось у нього виривається болоче: «Я трагічно помилявся!»... Чому? «В свійому запалі, — признається він, — я повірив урочистим заявам Го Чі Міна, що націоналісти і комуністи можуть співжити в 'особливій' в'єтнамській формі комунізму». А трохи далі: «Я пожертвував доброю працею для відомих ідеалів — які є даліше ідеалами в'єтнамського народу: незалежність, демократія і суспільний добробут». Тим часом «В'єтнам є тепер фактично інструментом советського експансіонізму в Південносхідній Азії», у ньому володіє «один з найжорстокіших режимів світу», а замість добробуту там панує нужда. Щобільше, Трионг Ну Танг чується відповідальний за цей стан, бо він причинився до перемоги Ганоем. «Тепер я мушу визнати свою відповідальність, — б'ється він у груди, — за цей катастрофічний стан моєї країни».

Він, одначе, не пустив собі кулю в лоб, як це зробили в Києві Скрипник і Хвильовий. Він мусить жити, щоб боротися. «Мое зобов'язання супроти моїх земляків є більше тепер, — каже він, — бо гноблення, яке вони терплять, немає паралель у цілій історії В'єтнаму». Та тепер на цьому новому шляху боротьби він пізнає правду, з якою українські борці обізнані уже роками. «Нині, — стверджує він, — в'єтнамці зокрема, а індокитайці в загальному, борються проти найбільш завзятих і впертих імперіялістів — советів», але у своїй боротьбі вони не дістають тої допомоги, яку діставав В'єтконг. «У Москві немає антивоєнних рухів. Ба що ще гірше, публічна опінія вільного світу не є готова підтримати спротив в'єтнамським комуністам і їхнім російським патронам. Ще даліше існує оце сплутане почуття, що ті, які є проти комунізму, мусять бути реакціонерами, тоді коли ті, які є прогресивні, необхідно підтримуватимуть соціалістичні режими цього світу».

Та Трионг Ну Танг оптиміст. Він вірить, що «жорстока лекція в'єтнамських концентраційних таборів і в'єтнамських «boat people» повинна вплинути навіть і на це глибоко закорінене наставлення. Жодний бо з попередніх режимів у моїй країні не доводив такого числа населення до такого одчаю... Це є лекція, яку мої співвітчизники і я вивчили при допомозі спостерегання долі наших земляків і при допомозі власних страждань. Це є лекція, яка кінець-кінцем мусить зрушити сумління світу»¹⁴.

14) Truong Nu Tang: "The Myth of a Liberation". *The New York Review of Books*, 21 October, 1982, pp. 31-36.

Спостереження «антрополога антиколоніалізму»

А ось твір Жерада Шаліянда «Рапорт з Афганістану», який спершу появилася у Франції, а 1982 р. в англійському перекладі у США. Довшу рецензію на нього написав Леон Візелтієр¹⁵, в якій він називає автора «свого роду антропологом антиколоніалізму», а Шаліянд інформує: «Смак і обставини штовхнули мене студіювати збройну боротьбу декількох національних визвольних рухів».

Твір цей постав із двох його подорожей до Афганістану. «В 1978 р. новий режим встановив себе криваво в Кабулі при допомозі трьох тисяч советських «дорадників», — пише автор. Соціальні, політичні й економічні реформи цього уряду «в абстракції виглядали привабливо, та на практиці вони були жорстокі — жорстокі до певної міри як реформи Хмер Руж». Почалися повстання, арешти, тортури, екзекуції. Спочатку совети вчили, пізніше самі перебрали завдання втихомирення.

Відповідаючи на питання, чому Москва окупувала Афганістан, Шаліянд, між іншим, заторкує російську теорію «оточення» й іронічно коментує: «В 1979 р. СРСР чувся «оточений» Афганістаном. Тепер він мусить чути «оточений» Пакістаном. Як забере Пакістан, буде чути «оточений» Індією. І так далше, і на Заході це саме. Яка, тоді, різниця між «оточенням» і експансією? І хто кого оточує?»

Советський Союз у нього «є безсумнівно найкривавіша і найбільш облудна карикатура в модерній історії», який «поневоле безчисленні народи у межах своїх границь і поза ними». А доктрина Брежнєва — «це ніщо інше, як просто нова доктрина колоніалізму».

Європейцям Шаліянд закидає, що вони Афганістаном не зацікавлені. «Одинокую проблему, яку злочин в Афганістані ставив перед європейцями, — пише він, — було знайти форму виправдання своїх комерційних зв'язків зі злочинцем».

Шаліянд завзиває, щоб повстанському рухові в Афганістані було дано негайну допомогу. Досі цей рух допомоги не діставав, бо, у відміну від інших повстанських рухів, він не полонив уяви Заходу. Розглядаючи різні причини такого стану, він ставить риторичне питання: «Та чи не є це також і тому, що повстанці борються проти СРСР?»

Альтернатива

Світова війна вже ведеться, і тільки прийнявши це як факт, можна вірно оцінювати різні локальні війни і правильно діяти. Перемога у цій війні некомуністичного світу — альтернатива до нуклеарної війни.

Тільки у світлі цієї війни можна правильно трактувати й ізраїльсько-арабський конфлікт. Ізраїль використав теперішні клопоти Москви і, як то представив прем'єр-міністер Менахен Бегін ізраїльському парламентові, «вперше стан безпеки панує на всіх границях з арабськими сусідами». Та це тільки тимчасово, доки Москва не вимотається зі своїх клопотів. Тому Ізраїль, а в першу чергу жидівська діаспора, повинні стати по стороні противників московського імперіалізму.

15) Leon Wieseltier: "Rebels With a Cause". *The New Republic*, 4. 10. 1982, pp. 32-34.

Чи спілка російського імперіялізму з марксо-ленінізмом має тепер форму симбіози чи паразитизму — річ дискусійна, та не є дискусійним факт її існування. А тому, що марксо-ленінізм містить в собі обітницю реалізації утопії¹⁶, підтримка для Москви виходить далеко поза межі самих визнавців марксо-ленінізму. Тому є оборона польської «Солидарности», але немає осуджування Москви, тому є оборона Куби, але немає масового руху за підтримку антикомуністичних повстань у різних частинах світу. Наступ на цього спільника є одночасно наступом і на Москву.

Правильним є становище Вашингтону, що стратегія Москви є довготривалою, та що дрібні поразки Москва може видержувати. Та все ж таки видержливість Москви має певні межі, і завданням поборників московської спілки є до цих меж добиватися.

Придбання Москвою васалів у різних частинах світу з одної сторони є силою Москви, бо дає їй змогу переводити певні акції за посередництвом і при допомозі цих васалів і почерез них діставати підтримку від тих, які не можуть підтримувати її безпосередньо, та з другої сторони — це її слабкість, бо розтягає її фронти у райони далеко вразливіші на різного роду атаки, як сам центр. Ось сценарій: в Індокитаї повстанці Ляосу, Камбоджі і В'єтнаму ведуть скоординований наступ; у тому самому часі в північній Африці активізуються повстанці Еритреї і Бангладешу проти комуністичного режиму Етіопії, в південній Африці повстанці натискають на комуністичні режими Анголі і Мозамбіку, а в Центральній Америці розпалюється повстання у Нікарагві. Жертви серед кубинських військ і радників в Етіопії, Мозамбіку, Анголі і Нікарагві приносять незадоволення у саму Кубу і там відкривається повстанський фронт. Діставши відповідну допомогу та підбадьорені вістками з других фронтів, повстанці Афганістану стають настільки агресивні, що Москва для вдержання маріонеткового уряду мусить там подвоїти, чи потроїти свої сили. Чи це все у свою чергу не вплинуло б відповідно на східноєвропейських сателітів і народи Советського Союзу?

Пропаганда у цій війні — колосальна зброя. Промовисто свідчить про це Трионг Ну Танг у цитованій вище сповіді. Там про комуністичну Тет офензиву 1968 р. він пише: «Це є велика іронія В'єтнамської війни, що наша пропаганда перемінила цей цілковитий мілітарний погром у блискучу перемогу і цим дала нам нову ефективність у наших дипломатичних заходах, штовхнула антивоєнний американський рух до ще сильнішого і більш оптимістичного спротиву, а пляновиків у Вашингтоні позбавила певности». Оце на пропагандивному відтинку мета, до якої повинні змагати борці проти російського імперіялізму. Завдання, безперечно, не легке, та можливості його реалізації збільшуються, бо з поширенням імперії ростуть і лави ворогів, та зростає розуміння її правдивої природи.

¹⁶ Ті, як Ірвінг Гов, які зрозуміли, що «накинена елітою в ім'я історичного імперативу — така утопія є пеклом», у початках 1940-их рр. почали посуватися від «марксистської системи до недогматичної відданості соціалістичним вартостям», і стали «твердими антикомуністами». Irving Howe, там же, стор. 88.

На світлині частина членів панелю під час міжнародних переслухань про московсько-большевицькі звірства в Афганістані, які відбулися в Осльо, Норвегія, у березні 1983 р.

ДО 2000-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ КИЄВА ТА
1000-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Леонід ПОЛТАВА

К И Ї В

МАЛА АНТОЛОГІЯ

(Закінчення, 9)

Остап ТАРНАВСЬКИЙ

НАД КИЄВОМ МОЛИТВА ДЗВОНІВ...

Над Києвом молитва дзвонів
і спів осончених загонів...
З довкіль народ юрбами йде
в це місто вічне і святе
відстоювать свою державу.
... В столиці знову творять славу
і жовто-сині прапори
вгорі лопочуть, мов вітри
історії, що йдуть від степу,
де і Богдана і Мазепу
надхнула воля.

І поет
прибіг під Університет
і з предками завів розмову
про давнину передвікову —
із предками, які з могил
у Пед-Музей спішать що-сил.
Там вже сидять батьки народу
й універсалуєть свободу.
— Благословляє князь хрестом
історії початий том.
Живі і мертві радять спільно...
— І хтось біжить, мов божевільний,
кричить Шевченків заповіт:
— Вставайте і кайдани рвіть!
Стає про ворога всім ясно.
Підхоплюючи свіже гасло,
ввесь край повстаннями цвіте,
щоб право звоювать святе
на самостійність і соборність —
ідей відвічних непоборність.
... Вже з трьох шляхів йдуть вороги,
і знов наш край беруть в торги.

І закипіло від незгоди,
яку роками вирвать годі;

і брат вже братові не брат,
республіку продати рад:
пройдисвіт, і підніжок царський,
і пропагатор яничарський.

— Над Києвом ще чорний крук
підняв свій крик, мов кари бук...
А там селом іде Марія,
за сином плаче і жаліє,
і хоче перестерегти,
що правди тут ще не знайти;
біжить у місто на Хрещатик,
де — з пошумом дерев крислатих —
шумить стотисячна юрба,
заслужана у звук з горба:
у дзвони радісні Софії,
що сонця золотом ясніє,
співає України гімн —
гімн гомоном та й золотим.
І вже вистукують у маршу
ударну пісню — ту найстаршу,
яка невольницький народ
підносить вгору до свобод.
Це армія іде в параді
послухатись народній раді:
здається, в Київ знов війська
веде Богданова рука.

... А Він стоїть на площ тарелі
зворушений, в простій шинелі.

Остап ТАРНАВСЬКИЙ (1917-) — письменник, журналіст, поет із Львова, по Другій світовій війні — за кордоном. Збірки: «Слова і мрії» (1948), «Життя» (1952), «Самотнє дерево» (1960), есеї, нариси. З 1950 р. живе в Америці, з 1975 р. — голова «Слова».

Микола ВЕРЕС

КИЄВУ

В честь здобуття столиці об'єднаними
українськими арміями 31-го серпня 1919 року
п р и с в я ч у ю

Серпень був. Димами пахли трави,
І вставав над містом з-поза мли

День новий увічнити ту славу,
Що борці до Києва внесли.

Він вставав. І ширився по полю,
І котивсь розкриллями ріки
Дзвін-тріумф про мужність і про волю,
Про чини вкраїнських вояків.

Йшла луна аж ген — до Чорторію,
Гув майдан, цвів прапорів потік,
А на нім, під брамою Софії,
Обіймав чортківця степовик.

Зріла це і тішилась, мов мати,
Голуба столиця буйних нив...
Де ж ви, дні хоробрости, де дата,
Що серцям навіяла порив?!..

Сорок літ із лишком проминуло,
Безліч криг Славутою сплигло,
Ми ж тих днів і досі не забули,
Дат отих, вкарбованих в чоло.

І дарма, що грози над степами,
Що в степах і вітер, і крутіж,
Зриву шлях, як віха, перед нами
І по нім йдемо ми все жвавіш.

Ми йдемо. І сонце снажить очі.
Кате, чуй: то множиться наш хід,
То слова Тарасові пророчі,
Мов девіз, летять на небозвід.

»Що врага не стане супостата«,
Що в гніздо повернуть журавлі,
Те гніздо, в якому буде мати,
Буде син і люди на землі.

Буде все — удари й канонади,
І салют звияжний довкруги,
Кораблів штурмуюча армада
Привіта родинні береги,

Привіта лимани і Хортицю,
Квіт садів і дарницькі гаї.
Встанеш ти, нескорених столице,
Встанеш знов у величі свій.

І зітхнуть свобідно древні кручі,
І вали Славутича-ріки
Серпня грім у лунах невмиручих
Понесуть з собою у віки.

БОРЦЯМ — ГЕРОЯМ

Столиці град, Базар і Крути й Броди,
Житомир, Хуст, і Чорний ліс і Львів
Це — вічний скарб, коштовнії клейноди
Минулих днів.

За боєм бій на річ доби нової,
За змагом змаг в ім'я ідей нових,
О, скільки вас, безприкладні герої,
У кожному з них.

Міцних, простих і, навіть, безіменних,
Та всяк із вас без крихти каяття
Склав на вівтар вітчизняний священний
Своє життя.

І хоч з могил немає може й згадки,
Тих славних діл не згладили роки,
За це вам в днях Зелених Свят нащадки
Плетуть вінки.

Бо ті діла — то нації стремління,
То наших мрій золотоверхий храм,
А ми прийшли упертим поколінням
На зміну вам.

І жертви знов, і знов самопосвята,
Щоб в сяйві сонць оновлених світань
Була Волинь, і Галич, і Карпати,
І Дін-Кубань.

Це смерть батьків синів до пімсти кличе
І ось на кін суворо виступа
Найкращий син і месник войовничий —
Стрілець УПА.

Я гордий тим, що дух борні не вимер,
Радію я, що наш поривний стяг
Благословля тризубом Володимир
На смертний змаг.

І скоро всі почують гуркіт грому,
Від Києва до Дону і по Сян
З вогнем в очах на змію бойовому
Промчить Богдан.

Прийдуть вони — і сила наша й слава,
Перелетить над Краєм віщий дзвін
І, як Христос, зі звалищ величаво
Воскресне Він.

У німбі весн, і правди, і свободи,
То буде знак, що ми живемо знов,
Що недарма у Києві і Бродах
Лилася кров!..

СІЧЕНЬ

За роком рік повз нас пливе,
І на чолі — печать сувора,
А в зорі все таке живе,
Немов би сталося учора.

Святочний Київ... Слави шлях,
А біля древньої Софії
На синьо-жовтих прапорах
Іскристий Січень молодіє.

Ширяє радість до Дніпра,
Теплить його крижані груди,
І кожний погляд прибира
Глибокий відблиск ізумруду.

А над усім — Софії дзвін,
Понад Печерськ, Поділ, Хрещатик,
Несе тріумф про Січня чин,
Держави нашої початок.

Держави соняшних широт,
Земель соборницьку обнову
З поліських пущ до моря вод,
З Кубані плавень і до Львова...

О, дні краси!.. Немає вас,
Пройшли ви в бурянім розгоні...
Я був дитиною в той час,
Тепер вже маю сиві скроні,

Та залишилися в крові,
В душі моїй. І перед зором
Сьогодні ви, немов живі,
Немов гриміли тільки вчора.

І юність зроджують в мені
Столиця, прапори, Софія,
І на вигнанні, в чужині,
Сьогодні ними молодію.

І що там скроні! В грудях — міць,
А в серці віра, мов лілея,

Що крізь юрбу чужих столиць
Дійду, нарешті, до своєї!
Я не спиняюсь ні на мить,
Життя на обрій владно кличе,
Де нам зірницею іскрить
З грозових шат грядучий Січень.

Микола ВЕРЕС (1917-1978) — поет і актор із Київщини, під час війни старшина штабу УНА, з 1948 р. в Англії. Збірка «В чужинних приплавах» (1967), «Кантата Героям УПА» та ін. Член АДУК.

Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО

ДРУЖБА

Минулого не відректись,
І згадую в притузі
Міста, де я любив колись,
Міста — довічні друзі.

О Києве і Львовє мій!
О Харковє й Полтаво!
Я на дорозі життьовій
Не мудрував лукаво,
Але повсюдно, повсякчас
Вдивлявся в даль незрячу.
Що ж, виглядає, більше вас
Ніколи не побачу.

Прогомоніло, наче спів,
Життя — служіння музі.
Хоч я пішов на край світів,
Та вас не зрадив, друзі!

ЧИ Я ВПІЗНАЮ ...

Чи я впізнаю береги
Дніпра-Дунаю
І кожну квітку довкруги,
Чи я впізнаю?

Чи я впізнаю ті гаї,
Де повно птиці,
Міста зруйновані мої,
Церкви столиці...

Високе небо голубе,
Степи без краю,
І матір бідну і себе —
Чи я впізнаю?

(Із збірки «Заморські вина», 1974 р.)

Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО (1918 —) — поет із Слобожанщини, по Другій світовій війні в Америці. Збірки: «Перший грім», «Дим вічності», «Заморські вина» (1974), історична поема «Чорна долина» та ін. Зберіг і опублікував у 1975 р. у В-ві «Сучасність» поезії Володимира Свідзінського «Медобір», зліквідованого комуністами в 1941 році. Член «Слова».

Левко РОМЕН

ГИМН

Це У к р а ї н а каже нам:
Твердих не гнуть — гартують муки,
Хто не схилився ворогам —
Благословлятимуть онуки!

Що грім, що шал нам хуртовин, —
Таж нам яснить Петлюри чин!

Нас кличе кров на стягах Крут,
І Хуст, і Львів, і вічний Київ!
Зотлить наш пал заліза пут —
І мур в'язниці спопеліє!

Тож будьмо гідні перемог —
І допоможе мужнім Бог!

Канада

Левко РОМЕН (нар. у 1890-их рр. — 1980) — поет і драматург із Лівобережжя, друкувався за УНР, потім на еміграції; помер у Торонті, Канада. Збірки: «Передгрім'я» (1953), «Поеми», п'єси з дій УПА, поема «Полтава» та ін.

Ярослав КУРДИДИК

КИЇВ

Мій друг з Донбасу пахне антрацитом,
Друг з Борислава — пахне терпко нафтою.
Ми йдемо в поході поруч, і мов плити —
Розсовуємо простори, вкриті диму плахтою.

Ти ще далеко, дорога столице, Києве, —
Дніпрова перлино козацького краю; —
Та й тут над нами твоє небо синяве
І твоє сонце в наших душах сяє.

Тут дороги — вузлами, як і там, так самісінько.
Січе нас дрібен дощик, поїдем їсть волога,
А ночами золотавий полководець-місяць
Маршує попереду, з нами, нога-в-ногу . . .

В найтяжчій битві я життя не покину,
Оминає нас дика ворожа криця;
Якщо й згинуть маю — тільки за тебе загину,
За тебе, мій Києве, — безсмертна Столице!

1970 р.

(Із збірки «Серце і зброя», Торонто, 1976 р.)

Ярослав КУРДИДИК (1909 —) — письменник, поет, журналіст із Зах. України, по Другій світовій війні на еміграції, живе в США. Збірка новель з дій УПА «Два кулемети» (1953) та ін., збірка поезій «Серце і зброя» (1976, Канада). Член АДУК.

Алла КОССОВСЬКА

К И Ї В

Мудрий, прекрасний, замріяний,
Гордо стоїш над Дніпром
Ти, невмирущий наш Києве,
Свято хранимий хрестом.
Тебе терзали наїзтники,
Йшли над тобою віки,
Кров'ю і бурями грізними
Ти гартував вояків.
Крякали ворони хижиї,
Плакали діти й жінки.

І, ворогами покривджений,
Предок стискав п'ястуки.
Боги жорстокі і мстиві
Благословляли на бій . . .
Дикі були й нещасливі
Пращури наші тоді.
Та всенародною силою,
Мудрістю, тяжким трудом
Ти багатів і поширював

Славу свою над Дніпром.
Благосний дух християнства
Наша відчула земля,
І відійшла від поганства
Мудра княгиня твоя.
Світлу і людяну віру
Прийняв покірний нарід,
Княжої в саяві порфіри
Він передав з роду в рід.

І ми не хочемо вірить,
Що саяво це згасло навік,
Що в божевільному вирі
Промінь людяности зник.
Хоч над тобою панує
Ворог, захланний і злий,
Вірую в силу твою я,
Встанеш ти, й знов запануєш,
Киеве, в славі своїй!

Алла КОССОВСЬКА (1906 —) — поетка, журналістка, нар. в Севастополі, по Другій світовій війні в Німеччині; живе в Нью-Йорку. Збірка »Бабине літо« (1966), повість »Гірський вовк« (1967), збірка поезій »Паморозь« (19??). Член ГУ АДУК.

Леся ХРАПЛИВА

ДЗВОНЯТЬ ДЗВОНИ...

Дзвонять дзвони у Карпатах —
Що велике всім нам свято.
Дзвонять дзвони на Підляшші —
Що сповнилися мрії наші.
Дзвонять дзвони на Волині —
Що Христос Воскрес нам нині.
Дзвонять дзвони на Поділлі —
Загибать ворожій силі.
Дзвонять дзвони у Полтаві —
Ще воскреснуть нашої славі.
Дзвонять дзвони у Кубані —
— Україна знов постане!
Дзвонять дзвони аж до моря,
— Не буде недолі-горя,
І задзвонять золотії
Дзвони волі у Софії!

Леся ХРАПЛИВА — поетка, письменниця, також для дітей, журналістка, нар. у Львові, по війні — в Зах. Німеччині; закінчила біологічний фак. Колумбійського університету. Збірки »Вітер з України« (1958), »На весь Божий рік«, повість для молоді »Отаман Воля« та ін. Тепер живе в Канаді.

Микола ЩЕРБАК

СИНЬОГОРИЙ КИЇВ

Зійди на гори, вийди подивися —
Господня ласка світиться кругом!
І, ніби скарги над святим Дніпром,
Приховує минуле Хоривиця.
Як Щеків щит — висока щековиця,^а
І гори Кия оповиті сном...
Що їм ще сниться: грізний бурелом?
А чи прийдешне, як легенда сниться?..
Мов лебедіє Либедь у долині:
Як спека палить спрагнені уста!
Коли вже буде буря в Україні?
Коли у сяйві княжого Хреста,
Як Божого благословення вияв,
Зависочіє синьогорий Київ?!

ГНІВ

(З поеми «Шлях у вічність»)

Шляхи двигтіли під вагою
Німецьких кованих коліс.
Тевтон скаженою рукою
Підніс меча — погібіль ніс.

Як за татарщини лихої
Отари бранців — гук, яса...
Розбійник в дикому розбої
Палив і землю й небеса...

Пали, пали! Нехай тоді я
І сам горітиму вогнем,
Мов недомучена надія,
Гірким пропахла полинем.

Немов надія!.. Вітер віяв.
Тремтіло у руках перо.
Дивився в ніч. Пожежі. Київ.
У крові клекотить Дніпро.

О, Дніпре мій! Бурхливі води!
Ви штормом стрінули біду!
Вставай, розтерзаний народе,
І на тевтона й на орду!

І вже здригалися долини,
І захлинався скоростріл.
Вставали месники Волині,
Підводивсь Кармелюцький Діл.

— Хвилюйте, береги безмір'я!
— До нас, знедолені сини!
Гриміло зворами Підгір'я
І ярий гнів Галичини! . .

Америка

СВІТИСЯ, КИЄВЕ!

Світись, світись, новий Єрусалиме!
(з молитви)

Овіяний зав'язми віків,
Він наш — не їхній! — непокірний Київ,
Дніпрова хвиля, як народній гнів,
Усе несе — снаги і сили вияв!

Дніпрова хвиля закипа й гримить
Універсалом на святім майдані! . .
І ніби знову сяє у блакить
Твоя всевладна булава, Богдане!

І знов промінить бронза, мов жива,
Дзвенить граніт і молодіють мури!
І темний простір крає й порива
Ясна правиця Симона Петлюри!

І знов щось ближча, дихає, росте,
Неначе буря, грізне й невмолиме! . .
Світись, світись, як сонце золоте,
Наш Києве — новий Єрусалиме!

Америка

Микола ЩЕРБАК (1916 —) — поет, також для дітей, журналіст, родом із Наддніпрянщини, по Другій світовій війні на еміграції в Німеччині; живе в Америці. Збірки: «Вітри над Україною» (1947), «Багаття» (1959) та інш. Твори на прославу ОУН і УПА. Член АДУК.

Володимир ЯНІВ

Із циклу СВІТЛА ДОРОГИ

Софії Міладі

I. Весна під зими нашого життя

Підсніжками сніжинки білі
Сніжник стелили із сніжниць,
Що стояли й суцвіттям скрили
У світлі сонця сум студниць, —
Сніжинки у підсніжках білих . . .

З підсніжків провесни в крокіси
Весни розквітлої і ми —
В потоків шум і гомін лісу,
З років пригорблених зими —
Йдемо в ілюзію крокісів.

На схили синіх енціянів,
До скель, що скрили циклямен,
По зела юности духмяні,
В роси цілющої басейн
На схилах синіх енціянів.

І знов ясна весна в природі
Під зими нашого життя,
А всеж, до синяви свободи
Злітають мислі й почуття,
В красу безсмертної природи.

Дерева в зелені воскреснуть
І стільки зелені в серцях,
А світло променів небесних
Заквітне жовто на кущах,
І юна радість в нас воскресне.

То золотом кущів бажання
Покличуть звабливо ізнов
У біль, тривоги та змагання,
По вічну юність — юності любов
В красі зеленого бажання.

О, Господи! Серця гарячі
На вік весь ласкаво подай,
Що в темряві світла побачать,
І юних почувань розмай
В серцях поривами гарячих.

Щасливі, що серця й пориви
Зуміли зберегти на шлях
Над сумніву хиткі обриви,

З теплом любови у серцях
Поривами весь вік щасливі.

О, Господи! Дозволь простори
У вічній юності пройти,
Ввійти у вічність неозору
Тобі й мені! — І я, і Ти
В весні блакитного простору.

З ТВОРЧОСТИ МОЛОДИХ

Петро КОБЗА

СИН УКРАЇНИ

»Не бачив я, мамо, рідної землі,
Не чув плачу трембіти в чужині,
Далекий мій край,
За рікою Дунай,
Де є хата, село,
Полонина і гай«.

»Ти вчила мене ще як мале дитя,
Ти оповіла про повстанське життя,
Вщепила любов,
За що лялася кров,
За свободу, за волю,
Що вернеться знов«.

»Мій батько загинув в кривавім бою,
Життя положив за Вкраїну свою,
Я теж мушу йти,
Її допомгти,
Бо я син України,
Там є мої брати«.

Заплакала мати, бо знала вона,
Що то не говорить дитина мала,
Вже не її син,
А повстанець один,
Що рушає в дорогу
За кілька годин.

Прощає 'го мати та й благословить,
Бо їде в Україну, в підпіллю служить,
Кипить його кров,
Як з вулькану немов,
За свою Батьківщину
Все віддати готов.

Василь ЧАПЛЕНКО

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ КОМПЛЕКС НАЗОВ »ДІН«, »ДУНАЙ«, »ДНІПРО«, »ДНІСТЕР«

Трохи незвичайний з географічного погляду перелік у заголовку цих назов, як і такий же порядок їхньої етимологізації зумовила відповідна пов'язаність побудови цих назов у розумінні переходу від найпростішої до дедалі складнішої, а тим самим і чимраз труднішого їх з'ясування.

В етимологічній науці ще досі поширена думка, що всі ці назви походять з осетинської мови, бо, мовляв, в осетинській мові є слово »дон« із значенням »вода«, »річка«. Але виразно в такім вигляді це слово збереглося лише в назві річки Дону (російська форма називного відмінка »Дон«), а в назвах »Дунай«, »Дністер«, »Дніпро«, в староруськім »Нѣпръ«, в говірковому українському »Ніпро« його наявність треба етимологічно доказувати. Окрім того, »Дунай«, »Дністер« та »Дніпро« мають ще й інші складники, що роблять їх дуже відмінними від форми »Дін«.

Далі виникає ще й таке питання: чи слово »дон« було первісно-осетинське, а чи, може, осетинська мова запозичила його з якоїсь іншої мови? Або краще сказати: чи не успадкувала його осетинська мова разом з іншими індо-європейськими мовами від якогось спільного для них субстрату?

Після того, як я вперше спробував був пояснити ці назви за методом адигейської теорії в книжці »Адигейські мови — ключ до таємниць нашого субстрату« (Нью-Йорк, 1966 р.), я знайшов сумнів щодо гіпотези про їхнє осетинське походження в праці Вадима Щербаківського »Формация української нації«, надрукованій у журналі »Визвольний Шлях«, кн. 6 за 1967 р. Вадим Щербаківський написав: »Але чи »Дон« є індо-європейським коренем, чи кавказько-малоазійським, над цим не спинялися, і можна теж думати, що іранці запозичили цей термін у передньоазійської раси, а особливо осети, які осіли на Кавказі«. А в примітці на цій же сторінці він додав: »Осети появились на Кавказі десь біля Р. Хр., а назви Дніпра й Дону були раніше« (стор. 675).

Справді, як побачимо далі, слово »дін« (»дон«) своїми етимологічними зв'язками виходить далеко не тільки за межі властивих іранських мов, а й за межі сучасних індо-європейських мов взагалі. А вихідні позиції для етимологізації назви »Дін« дають передусім адигейські мови, як я на це натякнув був ще в отій своїй першій спробі. Ці мови допомагають виявити в цьому утворенні його первісні складники. По-адигейському річка Дін називається тепер »Тен«, а це фонетичний, як побачимо далі, варіант утворень »Дін«, »Ден«, »Дон« тощо. Крім того, є в сучасних адигейських мовах і загальний іменник чи, може, дієслово »тен«. На жаль, у приступних мені словниках адигейських мов це слово

Це утворення, зберігшися як окреме слово в назві ріки Дону та, як побачимо далі, й інших об'єктів з різними фонетичними та морфологічними варіантами, увійшло також як складова частина до назов «Дунай», «Дністер», «Дніпро». Щодо фонетичних варіантів, то, крім з'ясованих вище початкових приголосних «д», «т», треба мати на увазі різні голосні або й відсутність їх усередині цього утворення, — треба з'ясувати, як вони виникли, та подати приклади з різних мов.

Спочатку я наведу приклади на вже з'ясований вище голосний повного творення «е». Крім адигейського слова «тен» та адигейського ж гідроніма «Тен», це буде ще українська говіркова (слобожанська) назва цієї річки «Ден»⁵, англійське слово «den» (печера й приміщення), французькі слова «tente» (шатро), «tenu» (приміщення), «tenue» (одяг), адигейське «тендэж» (море), турецьке «deniz» (море) та угорське «denger» (море). Із значенням зовнішньої обсяжності (опуклости) — це французьке «dent» (зуб), це назва Данії (Denmark), що в ній складник «Den» первісно міг означати «острівний край» (хоч, може, й «морський»).

Наведу тепер приклади, в яких наявний голосний звук «а». Цей звук в адигейських мовах виник в наслідок тієї асимілятивної звукозміни, що дала й звук «е». Голосний «а» є в отому, згадуваному вище арабському «tannur», в арабському же «tannur» (яма-піч; пор. з «-nug» слов'янське «нора», яке в західньоукраїнських говірках має ще значення «джерело»), «tanaka» (бляшанка, торщик), в англійським «tan» (кора на дереві), «tank» (казан, водойма й інші близькі значення в Індії), в сербським «издан» (джерело), в українським говірковим «танана» (макітра; тут «нана» первісно означало «заглибина», як це я з'ясував ув інших своїх працях на прикладах ще й адигейського «нанэ» (стара жінка) та українського «нення» (мати), «няня». Цей звук є в назві одного верхів'я Карпат (Чорногори) «Данциж»⁶, яка, без сумніву, етимологічно споріднена з отією адигейською назвою моря — «тендэж». Він, цей звук, зафіксований у давній назві р. Дону «Tanais», в давній назві Дніпра «Danapris», він є в сучасній англійській «Danube»* (Дунай), його можна добачати в гомерівській назві «данаїці» — «Danaioi», що первісно могла означати «острів'яни» або «морські» на відміну від троянців, що жили на суходолі, в іменні мітичного царя «Даная», в українському прізвищі «Данчук». Може це комусь покажеться неймовірним, але цей звук є в українських словах «танок», «танець», в румунським «dans», в англійським «dance», в закарпатськоукраїнським приспіві «ой дана-дана», і в такому ж польському «dana». Етимологічний зв'язок цього значення (танцю) з хвилюванням (стрибанням) води видно на прикладі двох адигейських слів «уэрэд» (пісня, первісно, мабуть приспів до танцю).

А тепер я з'ясую, як виник звук «о» у цих утвореннях в «Дон» тощо. Він виник в наслідок того, що другий складник походив від дієслова «унэн», яке в адигейських мовах значить «зажити» (очевидячки, «добре», в доброму домі, бо «унэ» — дім, а первісно це могло означати «вмі-

5) Г. Солонська: стаття «Дон» чи «Дін»? «Мовознавство», ч. 3, Київ, 1968.

6) В. Кубійович: «Географія України й сумежних країв», Краків-Львів, 1943 р., стор. 125.

*) Тут і далі грецькі букви заступлено латинськими, — Ред.

стище») і через те виникло скупчення звуків »эуы« (»ўы« з двозвука »у«). У цьому скупченні сталися такі зміни: редуковане »ы« випало, а півголосний »ў« асимілював попереднє »э«, перетворивши його на звук повного творення »о«. Так постало звучання осетинського »дон« (вода й річка), російського »Дон«, давньої назви, записаної в Костянтина Порфірогенета р. Дніпра »Donag«, прізвиська »Дон«, частого в селищі Донівка та в селі Ракитодонівка на Полтавщині, в прізвиськах »Дончук« тощо. Як складова частина, це звучання наявне в осетинських словах »хосдон« (сховище на сіно), »сæхæрдон« (цукерниця)⁷ у французьким з походження, але вживанім і в російській та в українській мовах слові »бідон« (з двома денами), а також у назвах річок на Північному Кавказі: »Ардон«, »Тізельдон«, »Урсдон«, »Хаспідон«. На Україні, в Чернівецькій області є річка »Дона«. У Литві є річки »Donupis«, »Donierajė«. Цей звук є в староруській назві Данії — »Донь«. Він є в німецькій назві »Donau«. Річки з назвою »Дон« є у Франції, в Англії, в Ірландії, а в останньої є ще затоки »Donhal«, »Dondalk«.

Треба окремо з'ясувати, як могли виникнути в українській мові прізвиська групи »Дон«, »Донець«, »Дончук«, »Дончик«, ну, і »Данчук«. Власне, з фонетичного боку я це явище уже з'ясував вище, а тут скажу, що семантично ці прізвиська пов'язані із значенням »дна« як »лона матері«, уразу, — отже, »дон« у цих прізвиськах первісно означало »народжений«, »син«, »дочка«. На це прямо вказує українська назва дівчини »доня«, »донька«, а також західноукраїнське звертання до хлопця »доньцю!«. Цю семантику може підтверджувати й еспанський титул шляхтича »don« (»дон Хуан«), шляхтянки »donna«, що первісно означали »приналежний до роду, дому« (пор. »царський дім Романових у Росії«), а не безбачченко, байстрюк (наявність »о« в українських прізвиськах замість сподіваного »і«, як у назві ріки Дін, я пояснюю тим, що виникнення первісних звуків »о« та »і« не були пов'язані з відкритістю та закритістю складів, як це маємо тепер; див. про це в моїй книжці »Підстави адигейської теорії«, Нью-Йорк, 1971-72 рр.).

Але тут треба пригадати, як я з'ясував ув отій своїй книжці первісне виникнення звука »і« в назвах »Дін«, »Дінець«. Цей звук виник через те, що ці слова утворилися із »ды« (це звуковий варіант використаного вище адигейського слова »дэ«) та »инэ (я його використав у з'ясуванні звука »е« в назві »Тен« та в споріднених із ним утворенням). При злитті »ды«-»инэ« утворилося скупчення звуків »ыјы«, з якого потім випало друге »ы«, а »ј« асимілював попереднє (перше) »ы«, перетворивши його на звук повного творення »і«. І ця звукозміна сталася не тільки в тих субстрактних говірках, з яких пізніше утворилася українська мова, а й в інших протоіндоевропейських говірках. Про це виразно свідчать старогрецькі слова »dina« (вир), »dinels« (бурхливий)⁸. Я знайшов і назву затоки в Ірландії »Dinhal«, а це показова рівнобіжність до »Donhal« та до українського »Дін« — »Дону«.

Скупчення »ыјы« могло дати й варіант »Дин«, як це маємо в отих сложожанськоукраїнських говірках, де є й вимова »Ден«.

7) »Осетинско-русский словарь«, Москва, 1952 р.

8) »Древнегреческо-русский словарь«, составил И. Х. Дворецкий, Москва, 1958 р.

Якщо в першому складникові був редукований звук «ы», а в другому двозвук «ўы», то скупчення «ўыўы» в наслідок асиміляції давало звук повного творення «у». Цей звук є в тюркській назві ріки Дону: «Tun», у старогрецькому слові «supai» (занурюватись), ну і в численних назвах річок та водойм взагалі «на чолі» з великою європейською рікою «Дунай». У Литві й Латвії є річки з назвою «Dunajus», у старослов'янській та в сучасній болгарській мовах ріка Дунай зветься «Дунавъ». Річки з назвою «Дунаець» є на Україні, в Білорусії та в Росії. Крім того, слово «дунай» (як «дон» в осетинській мові) має в східнослов'янських мовах значення річки чи й водойми взагалі, — тим то коли в українській пісні співають «Ой там за Дунаєм молодець гуляє», то первісно це необов'язково означало, що він, той молодець, «гуляв» за великим Дунаєм, а може, просто за якоюсь «водою». Звук «у» (латинське «u») був у назві Данії, як про це свідчать польські слова «Duńczuk», «duński», а також прізвище «Дунин».

Скупчення звуків за схемою редукований голосний + «j» чи «ў» + редукований голосний не завжди призводило до перетворення його (скупчення) на один голосний повного творення, як це було в усіх розглянутих вище випадках. Іноді відбувалися лише, сказати б, часткові зміни, коли «j» чи «ў» змінювали попередній звук (редукований), але й самі не зникали, як це й досі є в адигейських мовах (напр., «сэ» — я + «еплын» — подивитись — «сайплъащ» — я подивився). Так виникла литовська форма «Dainana» (назва річки), приспіву до танцю «дай-на» («doina»), а також прізвище «Довнар» (-Запольський; пор. це з назвою Дніпра, зафіксованою в Костянтина Порфірогенета «Donar», в якій звука «в», виниклого з «ў», немає).

Але й випадання другого редукованого голосного із скупчення трьох звуків не було обов'язкове, як це й досі є в адигейських мовах («сай-еплъащ»). До цього здебільша не допускав новий у таких утвореннях наголос, що виникав на другому від кінця складі, згідно із наявним ще й досі в адигейських мовах наголошуванням. В наслідок цього виникала «двовершинність» у скупченні редукований голосний + «j» чи «ў» + редукований голосний, а це призводило до постання двозвуків та інших варіантів вимови (крім розглянутих вище). Г. Солонська у статті «Дон» чи «Дін»⁵, записала сучасну українську вимову на Вороніжчині «Дуен», «Дуин», ба, навіть «Двин». Ця остання вимова цікава тим, що, поперше, свідчить про «співучасть» адигейського «у» (фонетично «ўы») в утворенні вимови «Дон», а по-друге, пояснює етимологічну спорідненість і назви річки «Двина» (Західна Двина й інші). Якже наголос із цього скупчення переходив на кінець слова, як от у формі «на Дону», тоді залишався тільки голосний повного творення «о».

Усі з'ясовані вище голосні всередині назви ріки Дін ще в давнину були одночасні варіанти, наявні в різних племінних говірках, а не явищами ступневої звукозміни якогось одного первісного звука, і це я з'ясував у кн. «Підстави адигейської теорії» в зв'язку з питанням про виникнення чергування «о-і», «е-і» в українській мові.

Кінцеве ненаголошене «э», як редукований звук, у формах «Дін(э),

»Дон(э)« тощо закономірно відпало (на слов'янському ґрунті через стадію »ъ«). У таких формах, як »дана«, литовське »daina« (пісенька) до форми »данэ« приєднався ще займенник третьої особи »е« (фонетично »јэ«), з якого »э« відпало, а »ј« асимілював попереднє »э«, перетворивши його на звук повного творення »а« (це »а« свідчить про те, що всі утворення досліджуваного комплексу »Дін« тощо в другому складникові первісно були дієприкметники, а це »а« в »дана«, така займенникова форма, як у словах типу »добрај-а«). Варто відзначити тут, що танцювальний вигук »танана« має в українській мові ще й варіант »тинини« (»І по хаті тинини, і по сінях тинини«...), а його значення (як і »тана-на«) означає »танцюючий«.

Стародавня назва ріки Дону »Сін(а)« постала із »сы«, що могло бути наказовим способом або дієприкметником від дієслова »сын«, що тепер в адигейських мовах значить »згоряти«, а в назві річки це означало »текти« (»текти« дно й береги), та дієприкметника »инэ«, що ввійшов і до складу назви »Дін«. А втім, у грецькому написанні це міг бути субститутний звук для адигейського »ы«, наявного в адигейській назві води »псы« чи в слові »псинэ«, що значить »джерело«. Із цього »сы« походить тюркська назва води »су« (»у« й »ы« взаємозамінні звуки; пор. адигейську й тюркську назви росіян »урыс« — »урус«). Про семантичний зв'язок назв води з горінням свідчать, між іншим, і українські слова »паливода«, »варивода«, що первісно означали »хвилюйвода«, »вируйвода«, як на це вказує перший складник другого слова (»варивода«) »вар-«, майже співзвучний із словом »вир« (адигейське »уэр«).

Греки вважали назву »Сін(а)« за скитську, але, як показує моя етимологія цього слова, її походження багато глибше і сягає воно того мовного джерела, з якого виникла скитська мова і всі інші індо-європейські мови. Історично це могла бути кіммерійська назва, як і назва »Дін«, оскільки ці назви можна етимологізувати за допомогою адигейських мов, а адигейці — нащадки кіммерійців.

Усі вище розглянуті форми назви ріки Дону були двоскладникові, але в давнину була ще назва Дону »Tanais«, у якій є ще третій складник -(a)is«. Чому цей третій складник у назві »Tan« був потрібний? Як я вище визначив, назва »Тен«, »Дін« первісно означала »вмістище з дном«, »водойма«, але цього значення було не цілком досить для визначення »водойми, що тече«, — річки. Отож, до »тенэ« приєднався ще дієприкметник від дієслова »есын«, що тепер в адигейських мовах значить »пливти«. Це приєднання створило скупчення звуків »эјэ« (»јэ« з двозвука »е«), з якого друге »э« випало, а »ј« асимілював попереднє »э«, перетворивши його на звук повного творення »а«, але й сам не зник (тобто тут сталася така звукозміна, як у »дайна« чи в литовській назві річки »Dainana«), ну, а кінцеве ненаголошене редуковане »э«, як я сказав, відпало. Для порівняння можна навести тут етимологію литовської назви річки »Danis«, що в ній »есы« приєдналося до »дены«, а звук »ј«, асимілювавши попередній звук »ы«, перетворив

його на звук повного творення »і« і сам зник (тобто тут сталася така звукозміна, як у формі »Дін«)⁹.

Тепер логічно буде перейти до з'ясування повної етимології назви »Дунай«, як також інших різновидів цієї назви. Частину цієї назви »Дун« я вже з'ясував вище, а тут доводиться сказати тільки те, що до цієї прикметникової (власне, діеприкметникової) форми приєднався ще займенник третьої особи »е« (фонетично »jэ«), в наслідок чого виникло скупчення звуків »эjэ« (перше »э« було в »дунэ«), в якому »j« асимілював попереднє »э«, перетворивши його на звук »а«, але й сам не зник (кінцеве »э« відпало). А морфологічно для пізнішого розвитку чи, власне, усвідомлення цієї форми носіями мови це стала повна (діє)прикметникова форма, як »добрий« (у російській вимові »добрай«) відповідно до короткої форми »добръ«. Старослов'янська й сучасна болгарська назва »Дунавъ«, як також і німецька »Donau« мають своє »(а)в« з дієприкметника »еуэ« від дієслова »еуэн«, що тепер в адигейських мовах має значення »бити«, »косити«, »стругати«, а з цих значень можна вивести значення »текти« (згадаймо Шевченкове »б'ють пороги«...). Із скупчення звуків »jэўэ« постало »-ав(э)«, причому »а« виникло в наслідок асиміляції так, як ув отому »ай«, а кінцеве »э« відпало. У литовській назві річки »Dainana« кінцеве »э« не відпало, бо до нього приєднався займенник третьої особи »е« (фонетично »jэ«), що дав »а« наприкінці утворення. Англійська форма »Danube« виникла в наслідок приєднання до »дану« дієприкметника »убэ« від дієслова »убэн«, що в сучасних адигейських мовах значить »товкти«, а це те саме, що й хвилюватись, тобто робити рухи вниз та вгору (як хвилі). Скупчення звуків »уўу« (»ўу« з двозвука »у«) втратило друге »у« як ненаголошене, а півголосний »ў« асимілював попереднє »у«, перетворивши його на звук повного творення »у«; кінцеве »э«, очевидно, стало підставою для написання »е«, відповідно до старослов'янського »ѣ«. У зафіксованому в греків »Donabis« до форми »Дунавъ« приєднався дієприкметник »есы« [»те, що пливе, тече«] або, може, »исы« [»те, що горить«, отже »третьє«, тече]. (Таку подвійність у з'ясуванні кінцевого -(і)с« можна застосувати й до розглянутого вище литовського »Danis«).

9) Майже так, як »Дін«, утворилося й слов'янське слово »дно« (давнє написання дѣно). Але з огляду на наявність у цьому слові форм »дно« — »дена« (множина; звук дає підставу можливість давнього »дѣно«) можна думати, що в формі для однини, в другому її складникові не було дієслівного приростка, як його немає і в сучасному адигейському дієслові »дэ-нэн« (застряти денебудь), а в формі для множини такий приросток був, як про це свідчить адигейське слово »тенэн« (застрявати в чомусь). Перша можливість дала на слов'янському ґрунті »дѣн(о)«, а друга — із заміною »т« на »д« (це незалежно, звичайно, від з'ясування тут різниці в формах), — »ден(а)«. Закінчення »о« в формі »дно« виникло в наслідок приєднання до »дэнэ« займенника третьої особи »у« (фонетично »уўу«), з якого редукований »уў« відпав, а »уў« асимілював попереднє »э«, перетворивши його на звук повного творення »о«. До форми множини приєднався займенник третьої особи »е« (фонетично »jэ«), з якого »э« відпало, а »j« асимілював попереднє »э«, перетворивши його на звук повного творення »а«. Розрізнення цих двох форм як однини й множини виникло вже на слов'янському ґрунті шляхом адаптації, пристосування (згідно з теорією морфологічних утворень, що так і звється — теорія адаптації). Первісне значення слова »дно« — »те, що застряло« і не пропускає далі води. М. Фасмер хибно його семантику з'ясував: »глибоке«.

(Далі буде)

Богдан СТЕБЕЛЬСЬКИЙ

КВІТИ УКРАЇНСЬКОГО ЧОРНОЗЕМУ

(З нагоди виставки картин мистців з України)

В галерії Інституту св. Володимира в Торонті відбулася у днях 14-17 листопада 1982 року виставка чотирьох мистців з України — *Володимира Макаренка, Віталія Сазонова, Антона Соломухи та Володимира Стрельнікова*. Ця виставка буде показана в різних містах Канади і США.

З творчістю названих мистців українська еміграція була вже познайомлена із виставок в Європі та з гарно оформленого каталогу із кольоровими репродукціями, на основі яких можна було передбачувати, що привезуть мистці, які зірвали з офіційним мистецтвом соціалістичного реалізму в ім'я вільної творчості й опинилися на еміграції.

В Торонті ми вже мали виставку творів *Феодосія Гуменюка*, який був одним із перших, що обрали шлях до справжнього мистецтва, а не до проминаючої кар'єри.

Оглядаючи виставку мистців з України, ми знайшли тотальне заперечення інструкції «національного по формі та соціалістичного по змісту» советського мистецтва. Коли зважити найновіший курс партійних інструкцій, що підсоветські народи мають злитися в один «советський» народ, а національні культури підсоветських народів в одну «советську» культуру, то, консеквентно беручи, формула для мистецтва «національного по формі та соціалістичного по змісту» означає «советську по формі та соціалістичну по змісту», а в дальшій аналізі формули приходить — «московська по формі та комуністична по змісту».

Що ж ми побачили на виставці мистців з України? Ми бачили індивідуальне мистецтво кожного з мистців — самобутне і неповторне. Ніякого сліду із підсоветського «соцреалізму». Перед нами дозрілі мистці із власним стилем, власною візією світу, його сприйманням та зображуванням. Перед нами — індивідуальності, як це можемо бачити в мистецтві культурнорозвинутих народів, вільних у своєму вислові. Вони такі інші стилем один від другого, що вам ніколи не було б вільно з їх картин творити монтаж. Ні, не монтаж! Однієї рисочки з твору Соломухи перенести на твір Сазонова не можна, або з твору Стрельнікова на твір Макаренка.

Оце й є перша причина, чому вони мусіли покинути Україну. Вони бажали бути собою в першу чергу. Ми знаємо, що в країні неволі, яку покинули, в країні «уравніловки» одну картину можуть творити двох, трьох і чотирьох мистців, один пам'ятник-скульптуру можуть творити колективно, навіть статті чи рецензії учені пишуть у двійку, чи навіть підписує їх п'ятеро, щоб облетшити відповідальність за вихід поза чітко визначену лінію.

Колективна праця, у творчому розумінні, означає повну відсутність суб'єктивного сприймання світу і творення мистецтва. »Об'єктивне« відтворювання оточуючого життя навіть не зараховується до реалізму, коли згори мистцеві визначають не лише тематику твору, але й завдання, що ніяк не віддзеркалює дійсності, але мету, для якої дійсність служить. Мистець має бути пропагандистом »будови комунізму«, має творити романтику плянів, що їх здійснює »мудра« партія, має творити образи »героїв праці«, має творити ідилію »дійсності«, яка не існує. Отже, »об'єктивна« творчість в такому відношенні зовсім заперечує об'єктивність.

Справжнє мистецтво було, є і буде суб'єктивним, воно завжди було, є і буде індивідуальним. Тому справжній мистець, який прагне творчого свого вислову, ніколи не буде імітувати, ані »творити« без власної потреби, з чужого доручення чи диктату.

Оглядаючи твори чотирьох мистців із України, ви зразу помітите, що кожен із них має і власну тематику, власні ідеї тематичного характеру, а рівночасно проблеми їх вислову, композиційних, формальних і кольористичних розв'язок.

Вони, немов лебеді на чистому озері, стріпали зі своїх крил усе, що їм накидували і чим їх живили їхні »інженери душ«, і промовили »вогненними язиками« святого Духа зову їх крові, землі, культури та індивідуального Я, яким вони заговорили.

ВОЛОДИМИР МАКАРЕНКО виставив 23 твори, виконані олійною технікою, і 15 праць акварелею. Мистець сучасний, але глибоко вкопаний в корені української культури. Творчість цього мистця виринає з досвіду глибоких традицій. Велика обдарованість Макаренка зберігає його від прямого наслідування будь-якої доби і стилю українського минулого, але, рівночасно, дає йому можливість збагачувати свій власний вислів досвідом високої культури іконографії українського середньовіччя, скарбами ренесансу і козацького барокко, що глядач в інтерпретації мистця приймає як нашу сучасність та індивідуальну новість, яка промовляє до нас із кожного його образу. Така трансформація минулого в сучасність була властивою тільки найвизначнішим майстрам українського мистецтва, як Нарбут і Бойчук та їхні школи, творчість яких дає підставу говорити про самобутність культури і національну особливість.

Тематично творчість Макаренка дуже різноманітна. Крім релігійної та національної тематики, що висувається на перший план, помітне місце займають композиції портретного характеру, а також натюрморти. Як в імпресіоністів переважали краєвиди з природи чи композиції в пленері з тенденціями імітації трьох вимірів природи, з проблемами світла, повітря і рефлексів та розціплених кольорів, так у наших мистців із України — студія у пленері — шлях пройдений. Жанр пейзажу в них майже не існує. Переважає фігуральне мистецтво, визволене від припадковості натури, мистецтво переосмислене

композиційно за законами конструктивістів, будоване як у кубістів, творене в майстерні мистця за його візією, за традиціями найкращих попередників, а вже найменше із копій натури чи її прямого наслідування.

Існує опінія, що перервана нитка розвитку національної культури в якійсь генерації народу повертає наступну генерацію до місця, в якій ця нитка була перетята. Ця опінія має свою основу, але тут треба відмітити теж і закономірний розвиток народу, що акумулювався в ньому невиявлено, і виринув у відповідних умовах не лише як реакція на зовнішній тиск, але теж як усвідомлення себе у нових дозрілих формах. Заборона національних форм мистецтва як боротьба з «віджилими традиціями», матеріялістичне спрощення життя до «виробництва» та заперечення Божого в людині, кинуло людину-мистця шукати свого духового коріння аж в тисячоліттях відкрити археології, шукати мітів, стежок до пізнання Бога, шукання творця в собі самому і права себевисловити без чужого втручання.

Ось назви головніших творів Макаренка: «Україна», «Козак Мамай з грамотою», «Шукає козак долі», «Козак Мамай — три долі», «Леся Українка», «Марія», «Роксоляна», «Свята Трійця», «Вербна Неділя», «Трійця», «Покрова», «Три сні», «Портрет», «Жіноча постать», «Вогняні коні», «Рано-вранці», «Сичі в гаю перекликались», «Мамо, мамо, чи чуєш?» і ряд інших тем до ряду натюрмортів без назв.

Вклад Макаренка у виставку найбільший не лише чисельно, але й якісно. Особливо цікавий задумом і мистецькою розв'язкою його твір «Україна». Мистець використав традиційний засіб композиції ікони, в якій центральну постать святого доповнюють навколо портрету картини з подій його життя. Отак, жінка — Україна, оточена символами її життя і творчости від часів археологічної доби Трипілля аж до наших часів, зберігає суто-мистецькі засоби як в іконі, не будучи іконою. В образі «Україна» — льокалізована площинність кольорових розв'язок, монументальність рисунку і непомильна композиційна рівновага.

Ряд творів, призначених козацькій тематиці, надиханій символічним образом козака Мамая, виконані акварелевою технікою, переносять нас в романтичну добу нашої історії, насичену ліризмом, що витканий і в нашій поезії від «Слова о полку» через «Козацькі думи» до великого Шевченка. Макаренко зберіг цей ліризм ніжністю кольористичних з'єднань і настрою, а навіть типажем лиць ним змальованих постатей, рису яких відчуває у собі.

ВІТАЛІЙ САЗОНОВ — високої класи кольорист стишених і вдержаних у певних означених гамах кольорів. Він не змагає до багатоголосся своєї палітри. Вона втримана у нього в обмежених тонах як старовинна пісня колядки, як музика похоронного голосіння, що дро-

жить нюансами відтінєй, переливів, таких невловимих для притупленого вуха галасливим джазом.

Мистець уміє втримати образ у двох основних кольорах, але в десятках відтінєй одного і другого. Найчастіше виступає у його творах ополучення бронзових тонів із зеленими, або зелених із жовтими, що глибоко переливаються у відтіні чорного чи дещо збагачені зелені з бронзами і згашеними червєнями. Кольорова цілість підчинена настроєві основного змісту образу, його ідеї. Сазонов романтик, закоханий у дуже давньому, в давньому і вже минулому. В тому минулому, яке відкрила археологія і яке у своїй уяві намагається крізь туман часу зобразити мистець.

У творах, вивезених на еміграцію, мистець послуговувався техніками темпери та олії. Тепер, крім олії, послуговується технікою акрилік. На виставку «Мистців із України» Сазонов дав 33 твори з тематикою, в якій переважають мотиви духової спадщини наших предків. Ось назви творів: «Кам'яна баба серед курганів», «Кам'яна баба з янголами», «Кам'яна баба з колесом», «Зелена меланхолія», «День і ніч», «Трипільська силуетка», «Портрет кам'яної баби», «Зустріч з янголами», «Тіні минулого», «Тіні на камені», «Ринковий янгол», «Благовіщення», «Руїни св. Софії», «Хрест над курганом», «Янгол», «В тумані», «Чотири крила», «Янголи-близнюки», «Дві голови», «Нічний янгол», «Загублений янгол», «Молитва серед природи», «Тіні забутих предків», «Цвинтар», «Ностальгія» і т. п.

Як бачимо із назв творів Сазонова, попри мотиви археологічних пам'яток його мистецтво пересякнуте релігійною містикою, символ якої — ангел. Ангел — це одухотворення матеріальних пам'яток, що їх зберігає земля, щоб передати їх нащадкам. Минуле живе. Воно може заговорити новою мовою, коли нащадки звернуться до своїх джерел. Туга за минулим, пошана минулого, пошана предків може дати мистцеві не лише віру у свою місію мистця, але й засоби себе висловити новими для сучасности формами та ідеями.

АНТОН СОЛОМУХА виставив твори свого мистецтва у двох техніках, що різняться не лише технічними засобами вислову, але теж сюжетами і стилем мистецької мови. В першій частині виставлених творів, виконаних гвашем, Соломуха розвинув тематику казкового фолкльору: «Стара баба і півень», «Старі відьми», «Відьма і пес», «Стара баба і пес», «Відьма і кінь», «Дві відьми», «Відьма і бик», «Стара баба і кінь». Фантастика світу казки тут пов'язана ще й народніми мітями, що вимагають великої експресії, властивій дітям віку казки, або наївності й щирости народнього вислову, що ніколи не вмщається в рамках натуралістичної поверховності. Тут Соломуха висловився як справжній експресіоніст у межах двовимірного мистецтва, близький до останніх творів Кандінського, а особливо творчости Міро. Абстрактна мова реальних форм, компонованих в образі як у кубістів та сюр-

реалістів, виявлені стишеними кольорами жовтооранжевими і синьо-фіолетними, які повторюються своєю скалою у всіх названих образах цього циклу. Образ закладає мистець незалежно від форм рисунку кольоровими площами або накраплює розпорошеним кольором для композиційної рівноваги образу.

Рисунки Соломухи: «Розмова», «Музиканти», «Дві дівчини», «Близнята», «В академії», «Початок», «Муза», «Яблуко», «Романс» виявляють не лише новий засіб технічного вислову, але й інший стиль, що наближається до академічного мистецтва. Правда, є стилеві проблеми, які дуже відділяють Соломуху від академічного класицизму чи реалізму студії натури. В кожній картині Соломухи є композиційна розв'язка, є своєрідна стилізація, а може й символіка. Жіночий акт є головним тематичним висловом другої серії образів мистця. Жіноче тіло з давніх часів в образотворчому мистецтві було культивоване в розумінні суто естетичному. В останніх часах, однак, проявляється тенденція, властива особливо у південнозахідних народів Європи і Азії, до порнографії. Ця тенденція — чужа традиціям українського народу, навіть нашим сучасникам, і тому ці твори мистця вносили деякий резонанс у творчу атмосферу, яку принесла виставка «мистців із України».

ВОЛОДИМИР СТРЕЛЬНИКОВ заступлений на виставці тринадцятьма акварелями, чотирма рисунками, виконані пером і тушом та восьми дошками архаїчних символів-тотемів. В першій групі праць: «Осіньне поле під Одесою», «Кабаре», «Біженці», «Білі штани», «Серйозні люди», «Пісок і глина», «Море», «Земля», «Близнючки», «Прогулянка під Одесою», «Силач» і «Біла церква». Рисунки мистець відзначив назвами: «Меандри I», «Меандри II», «Меандри III» та «Церкви в Одесі». Дошки, що означають архаїчні символи-тотемі, мають назви: «Символ фігури», «Символ бесіди», «Знак фігури», «Символ юрби», «Знак глини», «Знак довір'я», «Жовтий тотем» і «Малий тотем».

Володимир Стрельников, як і його співучасники виставки, творить у двовимірній площинності образу. Фігуральне його мистецтво зведене в деяких випадках до символів. В акварелях кольори розводнені, бліді, переважають зелено-жовті і бронзові. Типаж квадратних лиць, які часто повторюються в серії його акварель, ми знайшли аналогію в археологічних знахідках мозаїчних намист з останніх століть до народження Христа в селі Золоте на Криму. («Археологія», ч. 9.1973. «Наукова думка», К.). Стрельников, як колишній мешканець Одеси, мусів цікавитися культурною спадщиною його землі та познайомитися з нею. І так його картинами заговорила найстарша стежка культури, що в'язала Україну з давнім Єгиптом і Середземним морем греко-римського світу.

В серії рисунків пером і тушом Стрельніков вповні перейшов у мистецтво абстрактних форм, спіральних і крутих ліній. В цьому він досконалий не лише технічно, але й естетично, що його творчість підносить до справжнього мистецтва. В 1930-их роках виступив у Лодзі польський мистець із подібними абстрактними творами стилю, якому дав назву «монізм». Його твори не мали тих мистецьких властивостей, що в нашого Стрельнікова, і його стиль не знайшов наслідувачів у Польщі.

В третій серії творів Стрельнікова архаїчних символів-тотемів є дуже цікаві формальні та кольористичні розв'язки. Переважають кольори жовті, охра та бліді зелені. Як ми вже відмітили в інших мистців, так і Стрельніков зтоновує кольори у своїх творах. Вони ніжні, без гострих контрастів, що свідчить про велику культуру мистця, який теж вийшов із традицій великої мистецької спадщини українського чорнозему, щоб їх оновити та принести нашій сучасності.

На почесному місці окремо була виставлена картина Феодосія Гуменюка — «Моя Україна». Організатор перших виставок українських мистців-неконформістів у Москві був символічно прихильний на виставці. Гуменюкові заборонили жити у Москві, але й виїхати за кордон не дозволяють. Про його творчість була поміщена стаття в «Літературі і Мистецтві» (ч. 1 за 1981 р.) з нагоди виставки його творів у Торонті.

Закінчуючи огляд цієї виставки «мистців з України», яких ми назвали квітами українського чорнозему, хочемо сказати, що український чорнозем — виїмковий чорнозем. На ньому продовж тисячоліть зростає одна з найсамобутніших культур. І хоч вона часто поринала руїнами в землю і ніби завмирала у страшних катастрофах, проте оживає і відновлюється, бо живе народ, що несе її у собі та із багатства минулого творить нові цінності. Ці вартості несуть мистці з України, засвідчуючи живучість України, її сучасність і вклад у світову культуру вільних народів.

СПРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

Переглядаючи працю д-ра Б. Стебельського «Слово Шевченка на сторожі нації», надруковану в нашому журналі кн. IV за 1983 рік, ми завважили друкарську помилку, яка змінила сенс слова. В цитаті із Шевченка на самому вступі до праці, в третьому рядку з гори написано «нищих», а має бути «...*нижчих братів*...» Просимо це виправити. Автора і читачів перепрошуємо за недогляд.

Редакція «Визвольного Шляху»

Олександр ДРАЖНЬОВСЬКИЙ

С К И Т И

(ГЕТИ-ГОТИ, АНТИ І СЛОВ'ЯНИ, І МИ — НЕ МИ)

(Доповнення)

Підготовляючи до друку машинопис праці д-ра Олександра Дразньовського про скитів (гляди числа »В.Ш.« кн. VII, VIII, IX, X і XI за 1972 рік), ми зауважили відсутність однієї сторінки, про що повідомили автора. Не маючи змоги відшукати сторінку, автор порадив нам сполучити це місце в тексті так, щоб праця була цілісною, що ми й зробили.

Коли вже появилася з друку остання частина праці, авторові пощастило відшукати бракуючу сторінку. Читачів і дослідників просимо взяти під увагу, що сьогоднішнє доповнення входить до надрукованого в минулому році тексту зараз після закінчення першого абзацу на 1370 стор. (кн. XI).

Рівночасно автор просить виправити ще і такі помилки, що постали в наслідок нечіткого в багатьох місцях машинопису: ім'я автора історії про скитів Скитіке замість надрукованого »Скитіте« (стор. 1370, перше слово в другому відступі; стор. 1375, 11-ий рядок долини, між словами в дужках »цей« і »був« треба вставити »не« — цей не був, замість надрукованого »цей був«; в кн. X на стор. 1243 у п'ятому рядку надруковано »не відповідало б«, а має бути — відповідало б тим вимірам.

Редакція »ВШ«

*

Російська історіографія — стара і нова — дуже нерадо займається готською епохою і проблемою. Вона збуває її одним-двома реченнями, як германську інвазію, але докладніше про те нема ні розвідок, ані статей, чи критики, хоч джерел до тої доби є дуже багато. Це дуже знаменне і характеристичне.

Коли після Другої світової війни протинімецькі настрої в Советському Союзі були такі сильні, то все таки залишено далше без змін старий обман, хоч він джерельно є виразним абсурдом, а ще більшим археологічно, бо на це нема найменших доказів, ні слідів. У »Вестніку древней історії« появилася в 1927 р. відбитка »Сцитіка ет Кавказіка« з 1905 р., де є біля 800 перекладених грецьких і латинських джерел, що відносяться до тих часів, зі свідченнями багатьох істориків з християнської доби, які виразно утотожують скитів-готів. »Казьонні археологи-історики« того не добачають, бо їм просвічує »однокотелковая« ідеологія, що колись називалася »єдинонеділимська«. Вони покликаються тільки на опис Йордана (551 р.) про завойовання Скитії готами. Але він такий легендарний, що навіть проф. М. Грушевський сумнівається в це й дивується німцям, що вони далше тримаються того протиріччя, і врешті (як уже було згадано — проф. Гахман у своїй праці: »Die Goten und Skandinawien«, 1970 р.) твердить, що це була фантазія — »топос« Йордана і що цю історію треба якнайскорше зревідувати. Російським історикам ця »германська епоха« є дуже вигідна, бо нею

вони закривають багато проблем, які інакше було б дуже тяжко забрехати. До неї належить теж історія Босфорського царства, бо, як відомо, історія готів була дуже тісно пов'язана з Кримом і цього не можна вимазати з джерел.

Коли династія Тиберіїв-Юліїв перетривала до 342-360 р., то це вже був час майже упадку готської держави, бо 370 р. прийшли гунни, що їх розбили. І той же сам Йордан утотожнює виразно готів зі скитами і вчисляє приблизно 12 готських королів з династії Амалів, які панували в Україні від початку християнської ери до приходу гунів, зн. вони мусіли співіснувати з вчисленими вище царями Босфору. Це знову доказує, що не було жодного наїзду готів — то була та сама нація скитів, що, як згадано, змінила назву на готи.

Йордан вчисляє 12 племен-держав, що їх завоював останній король (перед гунами) Германарик (351-376 pp.), між ними «Mogens, Mordens, Tiudos» — Меря, Мордва і Чудь). Про війни з Босфорським царством немає жодної згадки, натомість каже, що Германарик почав війну і підбив венетів (західні слов'яни — поляки і чехи) і Германію.

НОВЕ ВИДАННЯ

НОВЕ ВИДАННЯ

У Видавництві «Наш Фронт» в Австралії вийшла нова книжка

»ШУКАЙ — ВИВЧАЙ«.

Авторка книжки, Христя Місько, член СУМ, студентка університету, яка зробила з відзначенням магістерську працю «Українські Нескорені» а тепер приготує докторську працю на тему «Історія поселення українців в Австралії».

Книжка має 72 сторінки, вартісна тим, що в ній авторка опрацювала 45 тем з української історії, географії, культури, побуту, як: українознавство, міста, гори і води України, Різдво, Великдень, в таборі, імена жіночі і чоловічі, спорт, як виростеш, чим будеш і ін. Книжка має українсько-англійський словничок на 2000 слів.

У підготовці книжки авторка ужила способу хрестиківки, де кожне слово треба знайти в квадраті літер, тому ШУКАЙ — ВИВЧАЙ. Це цікавий спосіб, при допомозі якого краще вивчати українську мову і засвоювати собі якнайбільше потрібних слів для розмови і навчання.

До кожної опрацьованої теми є відповідна ілюстрація роботи молодого мистця Юрія Гіммельрайха.

Книжка цікава для молоді і старших. Вона може бути використана для науки і для гри, що у висліді збагачує мову і спостережливість.

Ціна книжки в Австралії — 4.00 дол., в інших країнах — \$5.00.

При більших замовленнях даємо 25% до 30% знижки.

Книжку можна замовити у В-ві «Наш Фронт»:

OUR FRONT, 2/7 Kernot Str., Sth. Kingsville, Vic. 3015, Australia.

або в авторки:

Mrs. C. Misko, 44 Baty Str., St. Lucia, QLD. 4067, Australia.

Дипл. інж. Антін КУЩИНСЬКИЙ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОБСТАВИНИ ПРАЦІ ЛІСОВИХ РОБІТНИКІВ НА ЗАКАРПАТСЬКІЙ ГУЦУЛЬЩИНІ

»896-1896 Борітеся — поборете! 8. XI. 1918«

Такий напис з тартуючим гаслом нашого найславнішого поета викарбовано золотими літерами на кам'яному пам'ятнику в Ясені, на майдані при березі бурхливої Чорної Тиси... Тисяча років мадярської неволі, про яку згадують числа »896-1896«, не зломали народної свідомості наших верховинців — гуцулів на Закарпатті.

А день 8. XI. 1918 — день проголошення вільної Гуцульщини, що його сучасники дали витесати на своїм пропам'ятнім камені, є виразом нової програми на нове тисячоліття. З цим днем гуцул уззявся власними силами будувати шлях до свого майбутнього. Гасло »Борітеся — поборете!« кличе не ставати на півдорозі, а здобувши волю, зватись своїм іменем і виборювати кращі умови свого життя.

Пізніше прилучення Закарпаття до повоєнної Чехо-Словаччини дещо забезпечувало тому гірському населенню право жити і сяк-так охороняти своє життя та своє свідоме, загартоване і часом горде »Я«. Але, в силу багатьох віками витворених умов і обставин, можливості для того життя були даліше безрадісними. Зокрема невимовно тяжкими були та у великій мірі лишилися і по цей час соціально-економічні умови для одного з найголовніших джерел заробітку місцевого населення — для лісової праці.

Ліси — ці правдиві природні скарби, що густою пеленою вкривають Карпати, були завжди свідком безконечної нужди та злиднів цього населення. Другий народ може багатів би, живучи серед таких природних дібр, і був би щасливий. Гуцули ж, а головно ті, що вбільшості жили і цілими століттями працювали в розробці лісів, зазнавали лише горе та біду. В цьому відношенні після Першої світової війни (1914-1918 років) умовини праці лісових робітників в Карпатах на Гуцульщині мало вчому відрізнялись від умов перед тією війною.

Лісова праця сама по собі дуже тяжка. Вона відбувається звичайно високо в горах, далеко від гуцульських осель, небезпечна для здоров'я, а то й для життя, але приносила нужденний заробіток, якого не вистачало на виживлення часом і самого робітника, а не то ще й на утримання родини, а в загальному не приносила поліпшення долі місцевому населенню лісових робітників.

У стислому розумінні цього слова, лісові робітники та керманічі-»дарабники«, які сплавляли дерево гірськими річками, працювали далеко закинуті від культурних центрів, а з цим і від органів охорони праці. Самі між собою незорганізовані, морально прибиті та соціально пригноблені попереднім мадярським пануванням, вони терпіли страш-

ний визиск праці з боку різних »деревних акційних спілок« торгівців деревом, а часом і від своїх т. зв. »унтернемерів«.

До Першої світової війни в горах на Закарпатській Гуцульщині не було бодай великого голоду на працю. Тому різні тандлярі деревом не могли створити такої жакливної системи визиску, як це сталося скоро по Першій світовій війні.

Перед Першою світовою війною карпатські лісові робітники їздили без жодних перешкод на лісові роботи до Боснії, Герцеговіни, на Угорщину, а то й в Румунію, Туреччину, а також і в Канаду. Через великий попит на робітників в цих країнах і в Карпатах праця оплачувалась ліпше, бо цей попит не був дуже нижчий від наявности відповідних робочих рук.

Після війни ці умови ширшого ринку для лісових робітників Закарпаття змінилися. Тисячі карпатських лісових робітників втратили заробіток в лісах поза межами таких нових держав, як Чехо-Словаччина та Польща. На Верховині наступило безробіття. Клаптики гірської землі не могли вижити гуцула з ріденьких вівсяних »грядок«, і йому треба було купувати »малай« (кукурудзу), що був головною їжею замість хліба. І ось тут гуцул не раз попадав у руки добре зорієнтованих лісових промисловців.

Визиск праці набрав тоді незвичайних розмірів, себто почався просто живий грабунок і знущання над умілим лісовим робітником — нашим закарпатським гуцулом.

Лишаємо на боці інформацію встановленого законом восьмигодинного дня праці, бо при лісових роботах робітники звичайно працювали і по 16 годин денно. Лишаємо також без повніших малюнків голод, холод та негігієнічність довшого життя лісових робітників в брудних та сьак-так накритих »колибах« (лісних куренях), зі сном на підстеленому ріці на землі, в поросі і диму від вогню. Не говоримо взагалі про життя довший час в напівдикому стані в пралісах, без своєчасного переодягання часом по кілька місяців, та ще й в зимові місяці. Але за те хочемо довше спинитися на тій системі визиску, яка мала місце в околицях гір та підгір'я.

Лісова праця по своїй природі — це сезонна робота — вимагає відмежування одної фази від другої, а при тому на довший час. Наприклад, після рубанки, що буває звичайно в зимових місяцях, ліс лежить і підсихає; його вліті обчищають, а пізніше »ризують«, тобто спускають стрімкими узбіччями по коритах зі снігом до ріки, а ще пізніше сплавляють.

І ось тут система експлуатації робітника, про яку будемо говорити, побудувалась на розподілі певних фаз природного перебігу розробки лісів між скремими посередниками. Ці посередники, перебираючи один від другого на відкуп певної частини праці, передавали її так само на відкуп наступному посередникові, при чому такі відкупщики заробляли не лише на сумі відкупу, але також на самому лісовому робітникові, який з гордого гуцула в силу таких соціальних обставин перетворювався прямо в другий об'єкт збагачення посередника при лісових

роботах. Першим об'єктом були природні добра — ліси, а другим об'єктом — жива людина, «бутеняр» (дроворуб) або «дарабник» (керманич плоту).

В Карпатах лісовими добрами в дотичному часі володіли вбільшости як суб'єктом держава, а в меншости — приватні власники. Тому продукцію дерева — вируб лісу, догляд і охорону лісу, себто все те, що зветься лісовою господаркою, переводили вони, послуговуючись найманою силою відповідних фахівців — урядовців і робітників.

Коли власник карпатських лісів хотів почати їх вируб, то він (звичайно, це була держава) складав з підприємцем, себто з «першим посередником», відповідний договір, згідно з яким посередник брав на відкуп велику площу лісу і зобов'язувався зрубати її в певному часі за договорену суму і здати власникові наперед приблизно означену кількість дерева.

Діяльність цього посередника полягала лише в тому, що він ділив свою велику площу лісу на кілька менших і передавав їх на відкуп кільком меншим підприємцям, що їх по-місцевому звали «другими посередниками». При цьому цей відкуп так би мовити вроздріб давав певний заробіток «першому посередникові».

«Другий посередник» при допомозі кількох прикажчиків (по-місцевому — «маніпулянтів») поділяв свою ділянку на ще менші ділянки і складав з цими «маніпулянтами» договір на переведення першої стадії рубанки, себто звалення, рубання (по-місцевому — «качання») дерева й «луплення» його, використовуючи при цьому тілля, кору й хмиз часто на свій розсуд і на свій прибуток.

В цей спосіб тут заробляв також «другий посередник» і його «маніпулянти» (за місцевою назвою — «керони»), що фактично являлися третіми посередниками, бо вони самі наймали собі робітників і самі з ними розплачувалися, також при цьому заробляючи.

Переведення другої стадії рубанки цей т. зв. «другий посередник» передавав наступному (за місцевою термінологією — «третьому посередникові»), що в дійсності грав ролю четвертого посередника. Цей посередник при допомозі подібних «маніпулянтів», що по черзі були вже п'ятьми посередниками, брав на відкуп обчімхання, «ризунання» (спущення вниз) і складання дерев'яних матеріалів в бунти.

На зміну цьому приходив шестий посередник, який заробляв на тому, що від себе наймав робітників лише для того, щоб звести чи спустити дерево ближче до води або до залізниці.

Тут до власника лісових дібр з'являвся перший покупець, який на місцевій мові звався «перекупцем» або просто — «лихварчиком». Він купував зведені у бунти матеріали, наймаючи для дальшого транспорту цих матеріалів сплавника (по-місцевому — «бокорома»).

Сплавник-«бокормом» набирал «дарабників», які займалися сплавом (по-місцевому — «згоном») лісових матеріалів «Божою» водою, себто з дощової зливи, або «панською» водою, тобто загаченою в «клязурі» та гірськими річками з великою небезпекою для свого життя.

На тім місці, де стрімкі гірські й бурхливі річки переходять у тихіші,

ширші й глибші води, лісні матеріали в дарабах зупинялися при березі і тут їх закупував від «лихварчика» купець промисловець.

Цей купець передавав дальшу «плавачку» сплавникові «лихвареві».

Сплавник-«лихвар» набирав нову партію «дарабників», які збивали гірські малі «дараби» у великі тиховодні «бокори» і так сплавливали ліс до більших центрів, де власник цих матеріалів перепродавав їх лісовому промисловцеві на склади, тартаки тощо.

Тут починається торгівля лісовими матеріалами та переробка їх у півфабрикати — дошки, злежні і т. п., при чому новий власник карпатської деревини використовував найнятих робітників з околиць уже дальших від місця вирубу сировини.

В цій стадії використання карпатського дерева, воно вже не давало заробітку населенню лісових околиць, звідки походило це дерево, хоч було б цілком логічним аби переробку дерева на півфабрикати наблизити до місця його походження. Тоді тартаки і різні деревообробні заклади та роботи могли б жити місцеве населення.

Далі, на зміну власника лісово-промислового закладу приходив власник більшого чи дрібнішого деревообробного закладу або ще дальший переробщик дерева — кустар, як споживач півфабрикатів.

В історії дерева з Карпатських лісів на сцену виступав тут вже робітник, який, поклавши суму всяких накладних видатків, що постали в наслідок переходу сировини через таку довгу низку посередників, заробляв із своєї праці над деревом, знаходячись за сотні й тисячі кілометрів від того місця, де воно виросло. Само собою поставало питання про абсолютно логічну потребу і можливість наблизити цей ряд деревообробних промислів в саму гущу Карпатських лісів і тим дати зарібок багатьом тисячам місцевої людності.

Нова особа, звичайний крамничник, а іноді й сам власник дрібного деревообробного закладу приходив нарешті як останній ступінь посередника, через руки якого переходив карпатський ліс. Це вже торгівля деревними виробами. І ось, несучи у своїй ціні всякі трудові і нетрудові заробітки тринадцяти різних посередників, деревні матеріали з Закарпатської Гуцульщини та всякі вироби з них нарешті приходили до споживача, звичайно, також неорганізованого, як були неорганізовані і продуценти цих матеріалів.

Говорити про інтереси споживачів не є нашою темою, однак хочемо пояснити скрутне положення продуцентів, себто того населення, яке, живучи серед багатства лісів, мусіло найматися на лісові роботи, щоб не вмерти з голоду, а рівночасно давати наживу з тієї праці посередникам, а самому з того лише якось животіти. В умовах карпатської дійсності робітник-лісоруб ніс на собі тягар шести посередників:

1. «Перший посередник» — суб'єкт основного договору з власником лісу;
2. «Другий посередник» — суб'єкт договору на першу стадію рубанки;
3. «Жерон»-«маніпулянт» другого посередника;
4. Так зв. «третій посередник» — суб'єкт договору на другу стадію рубанки;

5. »Маніпулянт« третього посередника;
6. Підрядчик на зведення лісу і складання в бунти.

Робітник-сплавщик, а дуже часто той же дроворуб (в період сплаву лісу, коли рубанка не робиться) перебирав на себе тягар дальших чотирьох посередників:

1. »Перекупець« лісу або »лихварчик«;
2. Сплавник — »бокорм«;
3. Купець-капіталіст;
4. Сплавник — »лихвар«.

Далі слідували географічно далекі посередники:

1. Деревопромисловець, звичайно власник тартака;
2. Власник деревообробного закладу;
3. Торговець деревними виробами.

В результаті такої системи стоїмо перед фактом низької платні за лісову роботу через визиск лісового робітничого населення 10-12-ма посередниками та через невикористання ним можливості заробітку ще при двох-трьох стадіях переробки деревних матеріалів.

Безпорадний верховинець не міг знайти для себе виходу, як звільнитися від гніту цих, що, даючи йому заробіток, самі важким тятгарем напосідали на нього, забираючи всі його сили, турбуючись тільки про свої зиски, а не про відповіднішу платню робітникові. І той гуцул лише іронічно співав:

». . . Бодай пани панували,
Бодай пани жили,
Бодай пани торбоньками
Каміння возили! . . .«

Отже, лише сатиричне побажання, щоб не гроші вони носили торбами, а — каміння . . .

Але поданий нами, так би мовити, зовнішній образ не дасть повної уяви про систему визиску лісових робітників в Карпатах, коли ми ще хоч кількома словами не згадаємо про деякі додаткові життєві обставини робітника, йдучи за кожним його кроком в праці.

Ми були допустились раніше вислову, що лісовий робітник в Карпатах в силу соціальних умов обертався часто в об'єкт, який разом з деревом давав можливість підприємцеві ліпше заробити без огляду на інтереси тієї живої людини. Експлуататорам не залежало на тому, щоб робітник за свою тяжку працю дістав заслужену платню. Часто цей робітник, попрацювавши у лісового підприємця кілька місяців, відходив від нього без жодного »грейцара«.

Для того, щоб з людини взяти не лише всі сили, але й завернути від неї всі ті жалюгідні кошти, які належали їй за роботу, підприємці завели спосіб виплати робітникам заробітної платні так званими »цедулками«. На ті »цедулки« робітник мусів брати харчі й інший товар у склепах самого ж підприємця або у його спільника, які він навмисне побудував у горах, себто в лісових »хащах« біля місця лісорозробок, біля »пасік« у сям-так збудованих дерев'яних »кантинах«.

В цих крамницях-«кантинах» на conto своїх заробітків робітники діставали («фасували») харчі часто найгіршої якості, але по найвищих цінах, дорожчих не менше 20% супроти пересічних цін в селищах внизу, подалі від місць вирубки лісу. Бож в лісових дебрах конкуренції нема...

Робітники купували тут кукурудзяне борошно-«малай», перемішане з висівками і якимись остюками, та часто спліснілу, згливілу «бриндзу», а в додаток до цього, за існуєчим звичаєм в «сусідських» магазинах-«бовтах» на Гуцульщині неписьменних «бутенярів» ще й «дораховували», себто приписували більші суми й більше краму, ніж робітники вдійсності набирали... В результаті весь заробіток лісового робітника «з'їдали цедули», а як ні, то «паленка» (горілка) в тих же «кантинах» довершувала цю нехристиянську розплату за роботу в лісі...

«... Ой сараки бокороші
Як сі заробили:
Одні грошки проїли,
А другі пропили!..»

Але так було лише в ліпших випадках. Часто ж траплялося так, що лісовий робітник мусів дати при закінченні праці «векслик» на покриття боргу, який він наробив в «кантині» під час роботи. А ці «векслики» доводили до того, що останніми часами, як побачиться кращу полонинку, а на ній добру отару овечок і спитається, чие то є, то всюди була відповідь: «Колись було газдівське та за векслики «сусід» забрав!» Ці «векслики» останніми роками відбирали від гуцула багато, багато всякого добра...

Не диво, що люди почали тратити охоту до праці — краще сидіти вдома, ніж йти на роботу та запродастись за борги.

Всю верховину почала тріюти ця зараза. «Векслики» зробили свою роботу. В кращому випадку робітники йшли на хитрощі: дістануть перший «фасунок» — першу частку платні, а то й «форшус» — платню наперед і... зникають без сліду. Звідси пішла неправдива неслава про «лінивість» гуцула, про яке розписуються непоінформовані джерела.

А між тим гуцул — це найкращий лісовий робітник. Ще молодим «легінем», а часто ще малим хлоп'ям він вчиться орудувати топірцем, а підросте, то й сокиру бере в руки, а там «цапіну», а то й «чокан».

Саме тому, що гуцул найкращий лісовий робітник, ним можна було конкурувати як усяким добрим товаром. До цього прилучалися загальні невеселі господарські обставини життя на Закарпатті, які примушували частину біднішого населення шукати заробітку на чужині.

В цьому місці виникає новий спосіб експлуатації лісового робітника. Несовісні спекулянти часто з отих «маніпулянтів» набирали бідних людей і без подання попередніх умов праці сотнями відвозили в чужі краї, в чужі ліси, де обдирали їх так, як того навчилися від підприємців в Карпатах. Це явище зберігається і до останніх часів. Для ілюстрації подамо наступні факти з 1929-го року, замовчуючи лише імена.

На Чехах провадилились великі лісові роботи у Брдах біля Св. Добро-

тиви. І ось наш же гуцул, запропонувавши відповідному урядові свої послуги, спроваджує сюди двісті гуцулів. Він виговорює від лісового уряду акордовий спосіб розрахунку за працю і, використовуючи неписьменність робітників, а зокрема в чеській мові, експлуатує їх в такий спосіб, на який свідоміші й буваліші місцеві лісові робітники-чехи не піддались би. Спочатку цей «підприємець» виплатив своїм землякам якусь частку платні, але при другій виплаті так скривдив людей, що лісові уряди мусіли самі відібрати від нього підряд.

Інший земляк перебрав на себе підряд на вивезення дерева із зрубів до залізниці на склад в місцевості Інче-Чернов на Чехах. Для цієї роботи заманив він людей з Ясеня та Богдану тим, що вихваляв надзвичайні вигоди праці і заробітку. Люди повірили йому і на Чехію прибуло 50 душ люду з 17 парами коней. Але на місці виявилось, що умови праці тяжкі та що з парою коней не можна заробити і половини того, що було обіцяно. Крім того, той же свій підрядчик, купуючи сіно й овес для коней по 117 чеських корон за метр (сотнар), продавав їх своїм землякам по 156 корон. Також при виплатах був неточний, а при третій виплаті зовсім не дав людям грошей...

Така легковірність і несвідомість робітників з Гуцульщини, піддатливих до обдурювання, але добрих лісових робітників, викликала свого роду більший попит на такі добрі, але дешеві робочі руки. Тому явище наймання на лісові роботи в Чехах робітників з Закарпатської Гуцульщини зробилось майже звичайною річчю, при допомозі якої несовісні підрядчики часто зводили мстиві порахунки з робітниками місцевого походження в Чехах та розпалювали нездорові соціально-політичні та національні відносини.

За таким широким попитом, а за ним і такою несовісною вербовкою лісових робітників з Гуцульщини без жодного контракту, без яких би то не було колективних умов, розуміється, почав падати розмір заробітної платні до 15% і то не лише в Чехах, а й дома на Гуцульщині. Це ж в свою чергу йшло на руку всяким експлуататорам, що створило нове незвичайно ненормальне явище.

Робітники з Закарпаття волею чи неволею йшли на заробітки в чеські і моравські ліси, а в Закарпатські ліси підприємці спроваджували лісових робітників з Галичини, використовуючи їхню біду вдома, знижуючи ще далі і без того занижку заробітну платню тутешніх робітників.

Коли ж в останніх часах на це нездорове явище звернули увагу певні політичні діячі та посол Закарпаття в Чехо-Словацькому парламенті з відповідними інтерпеляціями, то вони одержали були таку відповідь: «На Закарпатті нема досить домашнього доброго робітництва, а оскільки такі існують, то не визнаються на лісових працях настільки, щоб їх можна вживати» (цитуюмо за часописом «Вперед», ч. 1-2, Ужгород 1. 1. 1929 р. — посол Я. Нечас — «Свята Доброти́ва»).

Така відповідь звучала гіркою іронією та повною непоінформованістю як про умови лісової праці, так і про самих лісових робітників на Закарпатті. Але вона ж якнайяскравіше вказувала на те, що лісо-

вому робітництву нічого не лишається іншого, як самому виборювати собі кращі умови праці, а з ними і свій майбутній добробут. Цього треба було сподіватись від довготерпеливих, як усі українці, але завзятих по натурі гуцулів.

І ось під тиском усіх тих причин і обставин кілька свідоміших одиниць, що вийшли з того ж гірського населення Закарпатської Гуцульщини, ще в 1925 році прийшли до думки самим поборотись і побороти. Тоді ці піонери лісової кооперації на Закарпатті задумали зорганізувати свою лісову кооперативу (по-місцевому — «дружество») лісових робітників. Для історії назвемо головніших із них і найактивніших: Штефан Ключурак, Іван Клемпуш, Дмитро Пацкан та Дмитро Андришин.

Це «дружество» мало само, виминаючи посередників, діставати безпосередньо від держави більшу ділянку лісу, заключати з лісовим урядом договір на рубанку, а потім його сплав, і таким чином це давало б роботу своїм членам зі справедливою за їхній труд платнею.

Так було утворено «дружество» «Верховина» в Ясені-Рахові та «Тісан» в Буштині.

Величезні початкові невдачі та труднощі при організації цих кооператив прийшлося їм перебороти в перших роках існування тієї нової тоді галузі кооперації в Карпатах. Але тверде рішення здобути намірену ціль та витривалість гуцульського характеру, і славні потім результати, що їх досягнули наші гуцульські лісові дружества, винагородили морально й матеріально їхніх ініціаторів і основоположників та їхнє членство.

Примітка автора.

Статтю «Соціально-економічні обставини праці лісових робітників на Закарпатській Гуцульщині» первісно було виготовлено в 1931 році, тобто півстоліття тому назад. Вона була як звіт мого обслідування та спостережень життя й праці гуцулів-лісорубів за часів моїх перебувань на вакаціях на Рахівщині при річці Чорній Тисі в околиці сіл Ясеня, Кевелево, Кваси, Богдан, Устеріки.

Ця стаття була вступною до моєї дисертаційної праці як професорського стипендіята Української Господарської Академії в Подєбрадах, ЧСР (1927-1931) та асистента при кафедрі кооперації Українського Вільного Університету в Празі (1931-1943), на ширшу тему «Лісові кооперативи».

До змісту праці входили зокрема такі розділи: «Визначення поняття і класифікація лісових кооператив», Лісовий кооператив «Тісан» в Буштині, Лісовий кооператив «Верховина» в Ясені-Рахові та інші. Та праця дістала премію Ревізійного Союзу Українських Кооператив у Львові зі стипендійного фонду ім. проф. К. Мацієвича.

З бігом часу все соціально-економічне й загальне господарське життя на Гуцульщині за Карпатами певно дуже змінилось. Але все ж повищу статтю даю до друку в журналі «Визвольний Шлях», як яскравий історичний приклад непіддаєності природи наших гуцулів і при найтяжчих обставинах та їхню здібність об'єднуватись, боронитись і побороти!

ІКА

НЕЗАБУТНІЙ ІРИНИ КОСТІВ

Мойй прибраній сестричці присвячую

Коли дні стають коротшими, а вітер щораз то дошкульніший і сніжок починає притрушувати своєю біллою довколишній нам світ, — це знак, що Різдво Христове незабаром.

Цьогорічне Різдво, а радше Свят-Вечеря в одній неформальній родині почалася вшануванням пам'яті одної із гурта, — *сл. пам. Ірини Костів*, — хвилиною мовчанки.

Як щороку, Свят-Вечеря була в Роми — це вже традиція, і як щороку учасниці привезли зі собою на Свят-Вечерю те, що котрій припало зробити, прибули зі своїми родинами, прийшов лише сам — Симон — муж Ірини.

Яка ж це родина? — без кровних зв'язків, а ближча за найближчу. В більшості — це бувші «Фордонянки» (Фордон — найбільша в Польщі в'язниця для жінок-політв'язнів до 1956 р.), приязнь яких зроджена в хвилинах важких, але і повних сердечної відданості друг-другові. В часі післяв'язничних початків, коли було треба ставити перші кроки в чужому непривітному світі, почали відшукувати себе землячки. Вони відчували себе якимсь дивним змислом, то на підставі співучості в мові, то «на око», бо дивний був смуток і розгубленість тієї — напевно вона не має тут рідних — це теж своя. Так віднайшли себе в праці покійна Ірина з Марійкою Кузьмою (що в Лондоні), а потім Нуся, ще дві Ірки, Рома, «Чорна» Леся, Катруся, Оля, Меля, Гена, Таня... Пізніше вони розбрилися по світі, але приязнь зберегли. Частина тієї родини залишилась в одному з польських міст, а друга в міру приїзду до США деяких подруг, спонтанно постала в Нью-Йорку. Одною із них була до вересня 1982 р. Іра Костів.

Не стало їй між нами... В наслідок невмолимої недуги відійшла, зробивши прогалину несподівану, невияснену. Ніяк ми не припускали, що Вона перша (після «Бурлачки» — Людмили Кот) зробить цей вилім.

На останню зустріч, на останній апель з'їхалися хто міг — багато подруг. Заридали товаришки-подрути в Канаді, в Англії і в Польщі. Сиротою залишився Симон-муж, — не має ні від кого розради най-

старша сестра Катерина у Франції — вона ж бо на певних етапах життя заступала Ірі маму, а тепер надіялась мати підпору у наймолодшій. Оплакують Іринку сестри Таля, Анна і брат Іван в Польщі, брат Дмитро і старенька мати першого чоловіка Дмитра, якою Іра довго опікувалася. В'язала з Іркою надії і Катруся з Англії (Стах) зі знищеним здоров'ям. Чейже Іра була Хресною Мамою її одної доні, опікувалася і може була б допомогла дати освіту. Земля прикрила пляни, всі сподівання...

Народилась Ірина в селі Селиськах Перемиського повіту, в одному із найбільш свідомих і патріотичних сіл Перемищини, в 1922 р. Будучи наймолодшою в багатодітній родині, вона була улюбленим «мізинчиком» цілої родини Федунів (її дівоче прізвище). Виростала в атмосфері родинної любови, в патріотичному середовищі, виросла на гарну і дуже обдаровану мистецькими здібностями дівчину. Вона вміла не тільки виконувати різні «рсітки», але зуміла з великим смаком добирати форми, краски, додатки. На жаль, не було обставин на дальшу науку в тому напрямку.

Молода Ірка бере участь в культурно-освітньому житті свого села — співає в хорі, часто виступає в місцевому драм-гуртку, звертає на себе увагу багатьох молодих людей. Свое життя зв'язує одначе з одним із найбільш активних і заангажованих у підпільній праці мужчиною Дмитром Стисло — «Інгулом». Закінчилася її безжурна молодість, а все, що приходило опісля, було простою консеквенцією того вибору: тверде, тривожне, непевне життя жінки українського підпільника.

Він, «Інгул», будучи ще юнаком, не раз відбував ризиковні рейди в 1939-1941 роках через границю (Сян), зручно вимикаючись з облав. В 1941 році, він йде з Похідними Групами на Схід, а після повороту до родинних Селиськ, якби з маршу одружується, бо ані на хвилину не перестає бути активним (вже тоді провідним) членом Збройного Підпілля.

Життя, однак, пливе своїм порядком. Ірина сподівається дитини, але мабуть в час тривоги і неспокою розв'язання приходить надто скоро, щоб дитина жила. Муж буває тільки гостем дома і то тайком.

Внезабарі після народження вмирає і друга дитинка... Приходить 1944 рік. Іринка покидає рідне село і замешкує майже конспіративно в Перемишлі. Живучи незаметно уможливило мужеві час до часу нічийої прибути додому.

Зима 1946-1947 рр. вийнятоково сувора в горах. «Інгул» рішається не будувати криївки-зимовика в терені, а перебути зиму з дружиною Іркою. Для неї це була найбільш небезпечна зима, але й найбільш щаслива — вони були разом найдовше за весь час їхнього подружжя!

Скільки спокою і помисловости вимагала ця зима! По конечні харчі та інші товари треба було ходити далеко до міста, а в сусідській крамниці купувати, як раніше, тільки для себе. У всьому сердешно допомагала Ліля Л. (сусідка через стіну), яка одинока знала небезпечну таємницю.

Як тільки крига сплила по Сяні, «Інгул» відійшов у свій терен дії — на Україну. Не засипляла Ірина в ті ночі, застигала на молитві і

так мандрувала з ним дорогами, які докладно знала з оповідань. Найперше, він мусить довго з далековидом сидіти над границею і обсервувати рух на кордоні, взнати час зміни стеж, точно прослідити чи нема кулеметного гнізда, де розміщені застави... Тоді обережно, немов кіт зблизитися до бар'єри з колючими дротами, протягти їх, обережно, не торкнувшись, переступати сигнальну систему, — відступи обчислені, не може бути зайвого руху, тоді ще перейти заоране поле (мусить мати зі собою граблі, щоб загребти сліди) і... безпечніше..., а тоді майже «маратонський» біг, бо конечно треба відбитися від кордону щонайменше 5-6 км в глибину краю.

Весною під серцем Ірини пульсує нове життя. Помимо вагітного стану, помимо небезпеки, — був це час акції виселення, акції «В», всюди повно війська, бльоковані дороги, стежки, — вона все ж таки ходить на місця зв'язків: на Татарську гору, на Зеленку, в сторону Крутелів, а може є якісь вістки від «Інгула» — її Дмитра?

І хоч у вагітному стані, вона ніколи не йде з порожніми руками, часто «двигас» на плечах і в руках, що тільки можливо з їжі для тих, що в лісі. При зустрічах з «Марічкою», з «Птахом» — Славком Сорокою, односельчанином, часто не може здержати сліз — «Скоро розв'язання... якже ж далі жити, коли навіть вістки немає?»... Все ж знаходила силу і далі сприймала долю такою, якою вона була.

Мабуть в серпні народилася донечка. «Інгул» довідався про це щойно натрикінці серпня від «Марічки» і «Птаха», коли вони разом із членом Крайового Проводу «Орланом» перейшли з Закерзоння на Україну. «Інгул» твердий, загартований революціонер, тим разом цілим зусиллям волі мусів держати себе, щоб «не летіти» через кордон, і хоч на хвилину погланути, приторнути доню-Лідуню і маму. Тоді це було б самогубство!

Та доля їх не пестила. Незабаром, в сутичці з ворогом гине «Інгул». Коли зв'язкові з України принесли цю вістку до Надрайонового Провідника Тараса, він та найближчі його друзі рішили задержати цей факт в таємниці, щоб Ірка про це не довідалася. Хай вона з надією виховує дитинку...

Так прийшов трагічний день 17 листопада. Її разом з багатьма іншими заарештовують. Спочатку дозволяють (хоч і під конвоем) їздити й кормити дитину, або її привозять до неї. Все для Іри перестало бути важним, — найважлишою була година з дитиною...

Починається слідство. Де муж?!... Погрози... Перервати кормлення дитини! Додаткова тортура, — груди набрякають, грозить закаження. — Всадити до карцеру!...

Після кількох днів, де карцер і погрози напереміну, співв'язень «Христя», яка знала про смерть «Інгула», рішається відкрити трагічну правду Ірині, щоб охоронити її від непотрібних терпінь. Не легка це була місія.

«Христя» і приятельки розраджували Ірі, як тільки могли: «Ти маєш ціль, ти потрібна для дитини, ти будеш її ховати з думкою про нього, ти не можеш попадати в розпуку, бо ти мусиш подвійно бути

міцною — за себе і за Дмитра! Вона вже не мала сили плакати, скигліла, як підстрелена пташка. Чаша її терпінь на цьому не скінчилась... Приготовлявся транспорт з тимчасового арешту з Перемишля до воевідської в'язниці слідчого арешту в Ряшеві. Надійшла хвилина розлуки з дитиною. То був страшний удар. В її очах з'явилися ознаки відчаю, вона відходила від розуму... І знову товаришки шукали слів успокоєння, і тільки теплі, ніжні слова про Лідуню, про те, що розлука не триватиме довго... »Ти ж була тільки жінкою... може тільки доповняють потрібними формальностями...«

У підвалі ряшівської тюрми Іра з різних кавальчиків полотна, з тканин, з вовни шила і плела маленькій донечці сорочинки, кафтанчики, сердачки. І не тільки це. Ніколи не забудуться транспорти раних упівців у драній одежі, особливо один. Іра негайно скроїла з коца, який їй щойно передала сестра, штани, а інші помогли швидко вшити і вечором, під час апелю, людяний »відділовий« (сторож, що відповідав за відділ) передав їх хворому стрільцеві.

Зимою в Перемишлі панує сильна грипа, атакує дітей. Вона не оминула і маленької Ліди. Дитина вмерла. Сестра Наталка аж до місяця квітня держала це в таємниці. І тільки тоді, коли Іра почала настирливо домагатися, щоб привезти дитинку на поbacherня, мовляв »вже тепло, не буде ніякого ризику«, тоді сестра сказала правду. Це ще один удар долі на Ірину. Залишилась вона обдерта зі всього — як жінка і як мати, хвилинами здавалося, що тратить психічну відпорність.

Чотири роки присуджено їй за те, що була дружиною підпільника...

В сірій темряві в'язничних буднів (у Фордоні була в категорії »легше покараних«) — має право працювати, це ж бо привілей, бо »праця скорочує засуд« — це відомий в'язничний сльоґан. Ірина використовує можливість свободніших рухів і починає всіма доступними способами допомагати тим, які в ізоляторах чи на відділі суворого режиму. За це їй не раз приходилось каратися в карцері, бо під час »кільцювання« чи роздачі їжі підкидала пресу, матеріали до писання чи деякі харчі. І вже такою залишилася.

Після 4-ох років, коли опинилася за мурами тюрми, ані на хвилинку не забуває за тих, які ще там залишилися, допомагає їм, а зокрема тим, які не мали родин. Особливо багато завдячує їй »Христя«, для якої на протязі чергових років у в'язниці та й на волі Іра була найріднішою сестрою, найвірнішим другом.

Після різних життєвих крутежів, Ірина продістається до сестри Катерини у Франції, а відтак до США, де зазізнає Симона Костіва. Вони обидвоє однодумці, шляхетні ідеалісти, рішають далі життя провести разом — тож одружуються.

Ірина скоро стає відомою в громаді — активна і завжди готова помагати потребуючим друзям. Вона завжди беззастережно вірна ідеалам, за які боровся і згинув її перший муж, і які вона перейняла від нього, як естафету. Такою »назавжди вірною« (Semper fidelis) залишиться вона у пам'яті всіх тих, які її знали.

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

Оксана КЕРЧ

ЗУСТРІЧ З ПОЕЗІЄЮ

III

Коли для нас, львов'ян, Прага чи Варшава були повною екзотикою, то поети, які жили на еміграції у Варшаві, вважали Львів частиною України, хоч у Львові вони відчували деяке відчуження, чуючи від нас дикі епітети «закордонці». Шляхом «Вісника» ми були знайомі з їхніми творами. Мій ідеал жінки втілювався в особі поетки Наталії Лівицької-Холодної з тої пори, як я побачила на виставі АНУМ (Асоціація Незалежних Українських Мистців) в музеї ім. Т. Шевченка її портрет кисти її чоловіка Петра Холодного молодшого. Зараз після вистави з'явилася вона живісенька в каварні «Де ля пе» на вул. Коперника, де збиралася львівська богема. Наталія Холодна була така, як на портреті — невеликого росту, з ясним волоссям і широко розставленими карими «половецькими» очима. Вона була там в товаристві чоловіка маляра Петра Холодного, вродливого високого пана, який живо розмовляв з різними людьми, переходячи від столика Дмитра Донцова до столика АНУМ, де осередком загальної уваги був графік Павло Ковжун.

Я згадала про «столики». Ці столики символізували середовища, які були виявом природного добру уподобань і смаків. При столику Дмитра Донцова звичайно сиділи його співробітники й симпатичні, а столики анумців займали малярі, які мали честь бути членами вибраної Асоціації незалежних мистців. Членами управи тієї Асоціації були: голова — Ярослав Музика, секретар — Павло Ковжун, скарбник — Михайло Осінчук, і члени — Володимир Ласовський та Святослав Гординський. Павло Ковжун полагав усе справи асоціації, як видавання каталогів вистав, журналу «Мистецтво», влаштування вистав поодиноких мистців та збірних вистав з участю не раз українських малярів з цілого світу. Отаким заклопотаним, з оберемком журналів, репродукцій матеріалів і листів, бо він переписувався з українськими мистцями в цілому світі, Павло Ковжун приходив до каварні «Де ля пе» і викладав своїм товаришам своє добро на столі, повідомляючи їх про відгуки на виставу української і чужої преси та про відповіді українців з Аргентини, Парижу, Болгарії, Африки, Варшави. Хоч він мав хронічну хворобу шлунка, проте завжди був у доброму настрою, а будучи зайнятий мистецькими справами, він не мав часу для приватних чи особистих справ.

Ярослава Музика, дружина лікаря, зараховувалася у Львові до багатих пань і здавалося, що ніяких матеріальних клопотів не мала. Вона їздила часто закордон і бувала навіть у Москві, де перейшла курси реставрації образів. Вона була дуже оригінальною маляркою, малювала цікаві композиції на склі, що було новинкою в Галичині. Інші члени

АНУМ мусіли перейти своєрідний екзамен: вони мусіли бути досконалими майстрами, що виказували своїми працями на виставах і належали до т. зв. модерністів. До самої самоліквідації АНУМ з приходом большевиків у 1939 р., Асоціація гордо тримала прапор високої кляси українського модерного малярства. Тому, що при обидвох столиках в каварні були придніпрянці-емігранти з різними політичними переконаннями, все таки емігранти з Варшави знаходили теми для приятельських розмов за столиками і з модерністом Ковжуном і з націоналістом Донцовим. Тому то й Наталія Холодна була милим гостем і тут і там.

Сівши одного разу при столику АНУМ, я мала можливість спостерігати свою улюблену поетку, якої збірка поезій «Вогонь і попіл» була нашою настільною книжкою. Особливо її вірш присвячений убивству Симона Петлюри зробив її популярною серед патріотичної молоді Львова. Не менш популярною була інша поетка з групи «вісниківців», — Олена Теліга. Вона частіше приїздила з Варшави до Львова і я мала нагоду не лише зустрічати її в згаданій каварні, але й бути на її одиночному авторському вечорі в залі «Бесіди». Пам'ятаю до сьогодні середнього росту шатенку з голубими очима, вдягнену за останньою «варшавською» модою в темно-синій костюм і білу блузку із зав'язаною під шиєю краваткою, яка легким, немов би танцюристим кроком, вийшла на підвищення і стала читати свої вірші. Нам були відомі її вірші з «Вісника», але тут вона була особисто, жива перед нами. Тоді мене, як і напевно інших галичан, вразила її вимова з досить сильним московським акцентом, який вона ще не спромоглася виправити. Злобні «анти-вісниківці» писали, що цей акцент геть перекреслює чар її «альбомних» віршів. Чому ці вірші злосливці називали альбомними? Адже ж ні серед наших поеток старшого, ані сучасного покоління не було Лесі Українки! Мене ці вірші захоплювали патетичним тоном і новою тематикою, якої боялися як вогню шануючі себе львівські поети, щоб їх не обвинуватили в дешевому патріотизмі. В Олені Теліги слова «рідне місто», «свята ріка», «зброя», «лицарство» не звучали нещиро, але ж чомусь уважалось добрим тоном насміхатися над тією «жіночою постановою на котурнах»... Львов'яни не розуміли ще болю емігрантської ностальгії, вони просто не вірили в щирість її вислову, вважаючи це «жіночою кокетерією». За «критиками» й читачі дивилися на неї, як на чарівну жінку, яка зуміла звести з розуму навіть самого Дмитра Донцова — того Донцова, якого завзято поборювали львівські ліберали, пускаючи про нього неймовірні сплетні. Героєм одної з цих сплетень була дружина Павла Ковжуна — Тамара, яку енергійний спротив з кріслом у руках невеликого і худенького чоловіки врятував від скандалу... Маючи опінію завойовниці чоловічих сердець серед згаданих сплетнярів, Олена Теліга несамохіть губила зміст непідробленого патріотизму та якоїсь провісницької візії в її жіночій — на думку деяких «критиків» — поезії...

Після того її особистого виступу з читанням творів талановитий сатирик і пародист Федь Триндик у книжці «Літературні пародії» закінчив три стрічки пародій на поезію Олені Теліги дотепним московським

висловом »как печально камін угасает«. У цій пародії на акцент киянки Теліги виявилася нетолеранція галичан до наслідків довголітнього обмосковлювання української інтелігенції, а в тому і правдивої української патріотки. Цю нетолеранцію зустрічаємо досьогодні і вона багато лиха спричинила у взаєминах галичан з придніпрянцями.

Виявилася також недалекоглядність цих критиків поетки, яку вже згодом, після її розстрілу німцями в Бабиному ярі, не лише зрозуміли й оцінили, але й поставили їй ім'я як прапор своєї політичної партії. Все це свідчило про поверховне ставлення до діячів культури серед галицької інтелігенції, на яку ще давно нарікав великий Франко. І ще, — особа Олени Теліги показала нам (тоді ще не підозріваючим), що нам самим доведеться скуштувати гіркого хліба вигнання, та яка вона ця емігрантська доля.

І ще один спомин про Олену Телігу скоронився у пам'яті, коли вона востаннє відвідала Львів уже зайнятий німцями. Вона прибилась до Львова по гарячих слідах війни, на якомусь, як говорили, німецькому фургоні, разом з Уласом Самчуком і виступила в залі редакції »Вільна Україна«, що була перед тим редакцією жидівської газети »Хвілія«. Зала була битком набита. Серед приявних були ми, тількищо переживши пекло московського відвороту, і наші емігранти з Кракова та Люблина. Як ми різнилися зовнішнім виглядом від них, дарма, що від їхньої еміграції минуло несповна два роки! На наших головах були хустки, на ногах піднищені черевики, в декого советські фуфайки, а емігранти поразили нас офіцерськими чоботами і на чоловічу моду шитими костюмами в жінок. Олена стояла на підвищенні і коли б на її голові замість тарної причіски був ковпак французької Мар'яни, ми мали б враження, що вона веде нас у бій. Поетка виступила на той раз не з читанням своїх гарних поезій, а з палкими докорами про те, що ми сиділи покійно як раби, що самі вклали голови в ярмо і не догадалися, що треба боротися, не гинути! Вона в своєму войовничому запалі викрикнула в бік недобитих »советчиків«: — Як ви могли тинути голодною смертю, не піднісши проти ворога зброї! Як могли гинути й не боротись!

На залі, що досі гомоніла піднесеними голосами, запала тиша. А серед тої тиші підвівся найнедавніший емігрант, мистець Михайло Дмитренко, і відповів за всіх »покірних«.

— Легко вам по празьких та паризьких каварнях судити й критикувати. За столиком при чашці кави можна воювати, а от залишилися би як і ми серед мор'я крові, диму війни і переважаючих сил ворога, що тоді б ви сказали, коли б не перемогли, а вигинули голодною смертю?

Цей викид у бік емігрантів, який досьогодні й мене переслідую, хоч минуло вже стільки років, як ми покинули Україну, втишив розбурхане море голосів і знітив прекрасну Жанну д'Арк на підвищенні. Вона не відповіла на ці »опортуністичні« слова підсоветського земляка і покинула зі своєю компанією залю без ефективного закінчення важливих зборів. Але ніхто не знав, що ще гірше розчарування зустріло її в її місті над Дніпром, де постигла її так швидко ненадійна смерть у боротьбі з

ворогом. Її розчервоніле обличчя, блиск толубих гарних очей і факт, що вона зовсім загубила десь свій давній московський акцент, залишив у моїй душі нестертий спогад і став мементом і моєї емігрантської долі.

Євген Маланюк не виступав трибуном на велелюдних зібраннях, але його твори з найранніших часів поетичної діяльності були творами трибуна. Пам'ятаю Маланюка з одного з його приїздів з Варшави до Львова у каварні «Де ля пе» в 1937 році. Я подивляла здалеку з сусіднього столика його високу, широкоплечу постать з рум'яним обличчям та темним волоссям. Він нагадував дуже його козацьких предків. Козарлюга обвіяний вітрами козацької вольниці, як говорили тоді львів'яни про нього, наповняв душі молодих галицьких поетів якоюсь нез'ясованою надією, гордістю і самоповагою. Той емігрант, що поклявся не забути... нагадував вічно про святі обов'язки, які інші поети тих часів іноді забували, захопившись Парижами, конкістадорами, забували про неменші цінності української землі. У вірші присвяченому Олені Телізі «Аще забуду» він писав:

Вже вересень в лункій блакиті тане,
Вже багряніє мантия садів,
А нам згадалися київські каштани,
Бездонне небо і Дніпровий спів.

І Київ зі святою рікою Дніпром і культура часів національної революції, яку так успішно вводив в коло своїх «анумців» Павло Ковжун, усвідомлюючи не лише галичан, але ославлену Західну Європу виставами київських графіків, творами Нарбута, Петрицького, Кричевських, оживав на галицькому П'ємонті і бояном тієї гелленської культури українських степів був іменно Євген Маланюк. «Я люблю Рильського, Бажана, Влизька, але Маланюк відкрив мені очі на факт, що я українець» — повторяв часто Антонич, а він не був «вісниківцем», бож найчастіше друкувався в ліберальній «Назустрічі»...

Яким він був відмінним від тих галицьких поетів, що зідхали до «Європи»? Він знав цю Європу краще ніж галицькі поети, що знали її з музеїв та каварень, і вважав Україну тією Європою, якою міг гордитися і не мав потреби до неї зідхати. Очевидно, що в своїй тіркій емігрантській одіссеї конкретніше як хто відчував запах «димув батьківщини». Ліберали, захоплені чаром Заходу, висмівали «залізні строфи» і їхнього «володаря», проте коли трапилась нагода побути в товаристві Маланюка чи зфотографуватися біля нього — то це була велика радість для них. Така нерівна поведінка цих галицьких світочів заставляла думати про вартість «володаря залізних строф», не зважаючи на нерозуміння чи навіть заперечування цього виняткового поетичного явища, яким була творчість цього великого поета. Вже при кінці панування німців в Україні, в одне тривожне літо я зустріла Маланюка на заліщицькій пляжі, де він з дружиною і малим синком грівся на сонці. Повна, миловида жінка відповіла кивком голови на моє привітання, а пан Євген підвівся зі свого місця на рушнику і запропонував мені невеличкий прохід по пляжі. Ми пішли в бік моста. Він був неспокій-

ний. Він передчував, що довго не залишатися йому в Україні, що знову прийдеться топтати чужу землю. — І знову буду сам, — сказав твердо, — бо Дружина не бажає їхати з батьківщини... але до цього не звикати. Ми розмовляли про знайомих, які купалися того літа в Дністрі, про чудові береги ріки, що нагадувала Маланюкові його степову Синюху тим виїнятковим геологічним явищем України, що кожна ріка мала різні береги: лагідний і крутий. Вода в Дністрі була прозора і дуже тепла. На березі зріли морелі й виноград. Поет згадав тиху річку Ікву і милий спогад з волинського побуту. Пригадую ще такі його слова: »Нічого тут не пишу. Забагато вражень. Тут зібралася мабуть вся пишуща братія, тільки пізно на рефлексії, часи не для поезії, щось недобре гряде...« Це й був останній побут на українській землі, такий любий серцю поета.

Ми подалися різними шляхами на чужину. Для Маланюка це не було новиною, він був емігрантом із зовсім молодих літ.

В 1959 р. я з родиною після 12 років життя в Аргентині опинилася в Філядельфії, де кипіло жваве громадське життя. Особливо рухливим був літературно-мистецький клуб, який вже сьогодні не існує, а тоді мав багато членів і влаштовував цікаві чи менше цікаві вечори. Одного разу в залі »Тризуба« відбувся вечір Євгена Маланюка, на якому поруч з виступами молоденької Лади Прокоп, яка читала дуже гарно поезії Маланюка, виступив він сам з читанням своєї »П'ятої Симфонії« присвяченої пам'яті отамана Василя Тютюнника. Поет був по давньому стрункий, темноволосий і тарним теноровим толосом читав поему, як нечасто автори читають свої твори. Згодом я, будучи членом Управи клубу, запросила поета приїхати до Філядельфії і перечитати якийсь свій новий твір. Він відповів мені листом, що приїде перечитати лекцію. Ми з чоловіком подалися на залізничну станцію Норт Філядельфія. Ми чекали його недовго. Хоч коридор був довгий, ми зразу завважили високу постать якби незміненого поета в ясному одязі з плащем на руці. До виступу було ще трохи часу й ми завезли його до нашого мешкання. Маленька наша вітальня ледве помістила його дужу постать. Я гостила його кавою на аргентинський спосіб і він сказав, що такої запашної кави в Америці не пив. Так скоро минув нам час на надзвичайно приємній розмові з нашим милим гостем. Він мав надзвичайну пам'ять! Довідавшись, що в особі мого чоловіка має свого земляка з Херсонщини, Маланюк пригадав собі тітку мого чоловіка Матільду, за якою пропадали учні реальної гімназії, в тому числі Женя Маланюк. Він пам'ятав, які були в неї коси, очі, а при цьому згадав, що одного вечора він її проводив до її дому, а при цьому розповів, що вони розмовляли про театр, досить важливу подію в житті міста, і пам'ятав навіть, що в неї була блюзка з білого мережива. Йому було цікаво довідатись, як виглядав сучасний Херсон і дуже уважно слухав про ті зміни, які зайшли в »столиці« його юности. Перед моїми очима появилася старовинний Херсон з корсом, українським населенням, переважно старшинами царської армії у відставці, що серед рідних степів геть позбулися петергофського шліфу і були тими, якими були їхні предки

чумаки, а в дальшому запорожці, звеличники степової батьківщини і свого Чорного моря. Маланюк був тоді вже у віці, коли людина стає сантиментальною. Він розповідав про своє дитинство та про безжурні роки юнацтва, які ніде не могли бути такими романтичними, як на берегах його улюбленої Синюхи. Він розповів тоді історію свого вірша «Одна пісня». В зовсім молоденьких роках він слухав співу чудової артистки Марії Заньковецької. Вона співала пісню «В кінці греблі шумлять верби». Ця пісня в'яжеться з його рідною Синюхою, де і справді росли верби, з його першим коханням і тими чарами українського слова на сцені театру, що переносили його в інший світ. Той світ залишився в його душі навіки, світ рідної природи, перших душевних збуджень і напевно тої вічної любови, яку він носить у своїй серці ціле життя, себто любови українського світу. «Він у мені і зі мною, хоч я далеко від нього... фізично». Ми розмовляли про Марію Заньковецьку, бо я недавно в Аргентині читала вийшлу в Києві монографію Марії Заньковецької з нагоди її смерті. Поет сказав, що бачив багато гарних артисток на сценах Праги, Варшави, Нью-Йорку, що багатьом артисткам поталанило зажити світової слави. Її доля, не дивлячись на дивовижний талант, не дозволила виїхати поза межі московської імперії, що була тюрмою не тільки для політичних діячів. В тій тюрмі загинув великий талант Марії Заньковецької, але вона віддала Україні все, що мала, — свій вокальний і драматичний талант і врешті любов своєї землі, яку так сміливо обороняла в Москві. Наш гість розповідав про артистку так заворожливо цікаво, що нам здавалося, що слухаємо прегарного есею на тему «Одної пісні». Я уважно читала згодом його вірш на цю тему, а коли вийшли в «Гомоні України» Маланюкові «Книга спостережень», я зрозуміла, чому ці «Спостереження» написані так геніяльно. Поет вкладав у свої поетичні чи прозові твори величезний заряд захоплення, інтуїції, широчезного знання і безмежної любови свого світу, що могло вміститися в багатирській груді запорізького потомка.

Той вечір з Маланюком та його херсонськими розмовами був нашою останньою зустріччю з великим поетом. В клубі він читав лекцію на тему роду Розумовських, при чому відслонив невідому нам сторінку дегенерованої московської лінії того роду — Толстих, що вийшла з кровних зв'язків наших козаків Розумів. Вечір і лекція були скромні, не викликавши навіть серед випадкових слухачів більшого зацікавлення. На це склалися зрозумілі мені пізніше обставини. Переважна частина публіки і членів Управи клубу були люди зовсім або дуже мало обзнайомлені з нашою історією, а тимбільше з літературою. Маланюк був для них майже незрозумілий і тому не дуже цікавий. Навіть голова клубу В. Рудницький, на моє прохання, щоб дати Маланюкові всі зібрані того вечора гроші, відмовив мені, кажучи, що Маланюк не кращий від інших, яким ми платимо тільки стільки, що заплатили вони за дорогу... Слова голови, нотаря з галицької провінції, підтвердили мої гіркі здогади, що великий поет, з яким ми мали щастя зустрітися на наших неவிбагливих вечорах, ще довго не буде посідати того місця в нашому житті, на яке заслужив.

Ведена нез'ясованим тоді поштовхом, я підвела до поета мого малого сина і, ховаючи хвилювання, промовила: запам'ятай сину, що перед тобою сидить Євген Маланюк, великий поет! Не розуміючи мене, мій син здорово засоромився, коли пан Євген простягнув до нього руку і з милим усміхом вперше і востаннє того вечора зауважив:

— В мене такий, як ти, внук, славний хлопче...

Мойому Миколі було тоді одинадцять років і я хотіла, щоб пам'ять про те, що й йому потиснув руку великий Маланюк, його не покидала ніколи. Минулого року, на прохання редактора неперіодичного журналу «Терем» Юрія Тиса, я збрала матеріали до монографії про Євгена Маланюка, яка чекає виходу у світ. Якою радістю стане в мене день виходу в світ скромного пам'ятника великому поетові!

Увага!

ЦІННЕ ВИДАННЯ

Увага!

Роки тотального терору в ССРСР, а зокрема в УССР, увійшли в історію під назвою Єжовщини.

З нагоди 30-річчя тієї кривавої доби (1937-1967) Українська Видавнича Спілка в Лондоні (УВС) вшановує пам'ять тих мільйонів українців, що загинули смертю мучеників-рабів, виданням двотомової документальної повісті О. Звичайної та М. Млакового під назвою

»ВОРОГ НАРОДУ«

Це широко розгорнене полотно і щодо часу, і щодо просторів (Україна, Сибір, Далека Північ ССРСР, советська «воля», в'язниці, етапи морями й суходолом і... Колима — планета див), і щодо кількості рельєфно змальованих дійових осіб, які вирвалися живими з тогочасної дійсності. Хоч зміст твору не з веселих, але «споживається» він легко, бо побудовано його за принципом кінофільму.

В грудні 1967 р. повість «Ворог народу» на конкурсі Українського Літературного Фонду ім. І. Франка в Чикаго (США) відзначено першою нагородою. Повість має 939 стор. малої вісімки в обох томах; віньєти роботи мистця М. Дмитренка.

Ціна за 2 томи: £6.00, або 15 американських доларів.

Замовлення разом із готівкою просимо слати на адресу:

Ukrainian Publishers Ltd
200, Liverpool Road,
London, N1 1LF, Great Britain.

К., М. і С. ЧОРНІЙ

З ХРОНІКИ МИСТЦІВ В АВСТРАЛІЇ

В другу річницю смерти сл. п. Михайла Кміта

(В'язанка*)

I

Як ми заізналися з видатним українським мистцем-малюем сл. п. Михайлом Кмітом?

Дня 1-го квітня 1967 року місцева аделаїдська преса подала новину, що тогорічну нагороду «Мелрозе» призначено Михайлові Кмітові, українцеві в Сіднею, за картину «Брайд фром Вулюмулло» (Молода з Вулюмулло), намальовану в 1966 році розміром 136.6 см на 121.9 см. Очевидно, я того самого дня з родиною відвідали державну галерею і оглянули картину. Нам було дуже приємно, що мистець-українець дістав нагороду, і ще того таки дня ми написали гратуляційного листа, долучили вирізок з місцевої газети і це все разом вислали Михайлові Кмітові. До тижня часу ми отримали його відповідь. У своєму листі він дякує нам за гратуляції, за листа й вирізок з преси і пише, що це перший раз в Австралії він отримав гратуляційного листа від нас, українців, за свою нагороду. При тому жалувався, що українці мистецтвом не цікавляться і не піддержують його. З того часу почалась наша кореспонденція. У травні 1970 року на його запрошення ми (дружина, дві дочки, син і я) приїхали до Сіднею і перебували в п-ва Кмітів цілий тиждень, маючи до диспозиції цілий перший поверх.

Кожного дня ми оглядали картини, аналізували їх та подивлялися мистця. Перед нашим приїздом Михайло Кміт вчив свого сина трати копаного м'яча і, замість копнути м'яч, копнув камінь. Результат — зломив собі ногу пониже коліна. Дружина М. Кміта (австралійка), знаменита водійка автомашини, возила нас по Сіднею.

В Параматі ми заізнались з іншим українським мистцем-скульптором Садовським. На нашу думку М. Кміт не обмежувався лише до літератури із красного мистецтва. Він читав багато класиків світової літератури і знав їх, а в товаристві з паннами чи панями завжди порівнював їх до своїх уподобаних персонажів у літературі.

Шкода, що сл. п. М. Кміт не залишив ані одного зразка зі свого вродженого традиційно-візантійського малярства в церквах, що говорило б про душу живучого народу в тій же вірі.

II

Біографічні дані М. Кміта

Сл. п. Михайло Кміт, маляр, емігрант в Австралії, уроджений в 1910 році в Україні. Закінчив Краківську Академію красного мистецтва. Роки 1940-1951 принесли великий вплив емігрантів до Австралії з різних країн Європи. Між ними були люди різних професій і різного

*) Перший розділ поданий М. Чорнієм; другий розділ — Мирославою Йоанною Чорній; третій розділ — Святославом Чорнієм.

інтелекту, були також визначні мистці, як Максиміліян Фуеррінг, Станислав Рапотек, Генрих Салкаускас, Рейнус Зустерс, а також наш земляк Михайло Кміт. Очевидно, всі вищезгадані мистці дали великий вклад в австралійську скарбницю мистецтва.

Праці Михайла Кміта відразу зуміли викликати велике нуртування і імпакт своїм брильянтним кольором та позначилися великим впливом на сіднейських мистців. Ще з початком 50-их років його малярська концепція спиралася на абстрактній формі вислову. Михайло Кміт звернув увагу на одного із сіднейських малярів, а саме на Джастіна О'Браєна, який займався переважно релігійною тематикою, виявляючи візантійський характер. В 1952 році він отримав другу, а в 1953 р. першу нагороду «Блейк Прайз», в 1954 р. нагороду в Перті, а 1957 р. — нагороду Сулмана. В цих роках Михайло Кміт вже був досить знаним мистцем Австралії. Суспільство вважало його за одного із визначних майстрів. З того часу почався його мистецький шлях, який вів почерез високі щаблі його кар'єри, а тим самим і на сторінки австралійського мистецтва.

В 1958 р. Михайло Кміт виїхав до США (до Каліфорнії), де працював аж до 1965 року, після чого знову вернувся до Австралії та продовжував свою мистецьку працю в Сіднею, беручи участь у збірних мистецьких виставках, а разом із тим улаштовував свої власні. 1967 року здобув «Мелрозе Прайз» за картину «Брайд фром Вулумулю», яка знаходиться в стейтовій галерії в Аделаїді. Це був справді мистецький успіх і повний розвиток його таланту.

Праця артиста Михайла Кміта

Творчість М. Кміта спирається на двох елементах, якими є *кольор і форма*. Можна його назвати одним словом — *кольорист*. Кольором він говорить про атмосферу даного твору, описує настрій і промовляє просто до душі глядача. Мистець-артист М. Кміт не має вибраних кольорів свого смаку, він вживає кольор цілим його багатством, брильянтністю, висказуючи тонально глибину і віддаль.

Структурно композиції мистця М. Кміта в більшості будовані на несемеричному баянсі, то значить, що головна думка твору знаходиться по однім боці композиції і гармонійно баянсується з одною меншою формою по її другому боці. Михайло Кміт звертає велику увагу на текстуральні якості. Знову в цьому відіграє роль кольор ужитий контрастом. Технічно кольор наложений на кольор, якого ясний тон по темному тоні творить текстуру, а тим самим двовимірну глибину. Михайло Кміт був майстром кольору, форми й текстури. Його улюбленим стилем є «Кольор експресіонізм». Майже до останку його праці були абстрактно-експресивні, видовженої форми і елегантного характеру. Михайло Кміт не звертає уваги на перопективу, його твори говорять про двовимірність, яка є часто переплітана плоским взором.

В більшості темою його творів є людська постать. В нього людина — це живуча істота, повна індивідуального характеру і людських прикмет. Його праці дуже вміло схоплюють важливі прикмети особис-

того характеру. Вони є суворі або безжурні, життєрадісні, сильні духом і т. п.

Експресією його творів є мішанка модерного й традиційного вжиття кольору, а форма — наближення до візантійського іконопиства, яке бачимо в наших церквах в Україні і на чужині. Сильні візантійські традиції виніс Михайло Кміт з дому української родини.

Сл. п. Михайло Кміт помер 22 травня 1981 р., в Сіднею, Австралія, з нагромадженим мистецьким талантом та творчою енергією. Малював добре і багато, а все для чужих, зазнаючи дуже мало задоволення і жодної духової підтримки з боку своїх земляків. Помер сам. Ми тільки довідалися про його смерть із журналу «Церква і Життя» з 23 серпня 1981 року.

На пам'ятку він не залишив нам нічого, а це тільки тому, що був недоцінений, критикований і понижений. Для нас «він був і минув», а для чужинців буде жити, бо його твори є між ними.

III

Спомин про мистця-малюра

Залізнався я зі сл. п. Михайлом Кмітом в 1970 році, як мені було щойно 13 років. Того ж року Михайло Кміт одержав премію «Мелпрозе» в Аделаїді. Під час шкільних вакацій у травні я з родичами відвідав Сідней, перебуваючи в п-ва Кмітів. Моя мама Мстислава будучи сама мисткинею і вчителькою з ділянки мистецтва, а тому відразу знайшла спільну мову з Михайлом. З того часу, а зокрема під час студентських років, я держав контакт з Михайлом Кмітом.

Ця перша хлоп'яча зустріч з М. Кмітом для мене незабутня. Все, що я тоді знав, хоч не розумів чому, було те, що Михайло Кміт був чоловіком якогось іншого погляду на світ і життя. Це відразу стало мені зображене його стилем життя. Перебування в його домі було для мене великою насолодою. До того часу я не знав, що хтось може жити в музеї, — не то в музеї якогось дорогоцінного мистецтва, яке, до речі, було тоді для мене незрозуміле, але в музеї щоденного життя зі складом прикмет з цілого світу. Пам'ятаю, що в його домі не було куточка чи місця на стінах, щоб щось цікаве не стояло чи висіло. Крім образотворчого мистецтва знаних світових мистців, як Міро, Пікассо, Архипенко, Кандинський чи Клі, щоб назвати лише кількох, у М. Кміта був склад примітивного мистецтва з Африки, Південної Америки, Австралії та з інших закутин нерозвиненого світу. У Михайла можна було знайти все — рибальські сіті, підкови, зброю, стару одіжку, книжки, але — не телевізію!

Згодом, як я вже сам учився в мистецькій школі, я зрозумів, що це, що він придбав, не було як дорогоцінні скарби, а радше як інформація та інспірація. Тоді я збагнув, що Михайло Кміт менше присвячував уваги щоденному життю, але мав великі душевні аспірації до чогось вищого, творчого, оригінального. Як цей погляд сприйняти, то вже не буде важко зрозуміти, чому з Кмітом було важко говорити. Він мав свій власний світ, в якому жив. Він 1972 р., коли б я не побував у Сіднею, я завжди заїжджав до М. Кміта. Тоді ми просиджу-

вали довгі години на дискусіях про прерізні мистецькі теми, як: композиція, лінія тощо. Я вже тоді привозив зі собою свої праці, або прозірки, знаючи, що від нього отримаю конкретну, конструктивну критику, без суб'єктивних поглядів. Я як студент багато від нього навчився, тим паче, що ми обидва вживали менш-більше ту саму тематику жіночої форми. Аргументи були двобічні і доцільні. Мої картини були мінімальні, себто без компіляції багатьох форм і технік на одній канві, гострі лінії та пастелеві кольори, в більшості шприцовані, а не мальовані пензлем. Щоб затримати нагу чистоту кольору, я ніколи не вживав темних красок. Як відомо, то праці Михайла Кміта є зовсім інші від моїх і здавалося б, що поза предметом картини не було б багато до дискусії. Показалось навпаки — кожна картина, рисунок чи скульптура в них на першому місці є форма експресії, а ця експресія і її виконання є фундаментом доброї чи недоброї праці.

Цей дуже важливий феномен експресії в мистецтві був найважливішою точкою різних розмов. Багато раніше, ще перед моїми студентськими роками, я завважив велику лагідність в роботі Михайла Кміта. Правда, не завжди мені подобалися його праці, маю на думці тематику або кольорит, але вони завжди мали лагідну експресію, що переважала на картинах та відділювала мистця від маляра.

Нам відомо, що сл. п. М. Кміт дійшов до цього через довгі роки студій візантійського релігійного мистецтва, де бачимо велике упрощення форми, що закріплює ніжність та експресію даної теми. Але на цьому ще не кінець. Михайло Кміт зумів зібрати ті головні візантійські елементи і до них додати дві важливі речі, які разом вивели його на високий рівень мистця. Ними були: перша — *експресія кольору*, що походить від абстрактних експресіоністів та кольористів, з якими він студіював, а друга, його особисте, — це *елегантність*.

Пам'ятаю, як під час одної із розмов він мені це розкрив. Його аргумент був такий дуже простий: те, що ми бачимо щоденно багато людей і що в них бачимо, то в більшості тільки лиця і руки. Ті лиця і ті руки, — це ключі до душі і характеру. Старші люди сильного характеру, чи важкого або легкого життя мають свої життєписи на лицах і руках. В людей молодих цього немає, в них є тільки краса молодого віку.

Щоб приглянутись і добачити ту молоду красу і той старий характер, треба їх злучити та добірно вжити разом з експресивним кольором. Це була сила Кміта. За цих 14 років, відколи я був знайомий з ним, його стиль не змінився, а навпаки — навіть розвинувся. Насправді, його праці зменшилися тільки розміром. Композиції стали простіші, а кольорит лагідніший, контраст, який в нього завжди був важливим, існував до кінця, тільки вжиття темного кольору супроти ясного перевершило контраст красок повної барви.

Останній раз я бачився зі сл. п. Михайлом Кмітом тиждень перед його смертю. Було відомо, що він хворий, але він встав з ліжка, щоб мене зустріти. Він не хотів говорити про свою хворобу, натомість придивлявся на мої рисунки. Ми приємно собі поговорили, навіть випили по чарчі горілки, не думали, що це вже буде останній раз...

Ст. БЛИЗНЮК

ДУН ЯК ВИЯВ ПРАВИЛЬНОЇ ПОСТАВИ

Мирослав Кальба (упорядник): У ЛАВАХ ДРУЖИННИКІВ — спогади учасників. Редакція — д-р Іван Овечко, видання Дружин Українських Націоналістів (ДУН), Укrapрес, Грілі, Кольорадо, Денвер, США, 1982, 159 стор., 22×14 см.

*

Про ДУН у нас майже нічого не пишуть, поза паплюженням емгебівськими борзописцями в советській Україні й їх свідомими, чи несвідомими підголосками у вільному світі.

Військові відділи ОУН — це не був необдуманий вискок революційної патріотичної молоді, як говорять про ДУН наші «реальнодумаючі» та угодовецькі діячі з-під польської окупації. Це був вислід досвіду з боротьби за самостійність України в 1917-18 рр. Це була правильна постава готувань до боротьби за встановлення української держави, які розгорнулися на землях України під час Другої світової війни. Це були висновки з історії проголошувань не-державнотворчих Універсалів під час Першої світової війни.

Читаючи ці спогади, зразу стають перед очима події в українському політикумі в Кракові перед самим вибухом і зараз після вибуху війни між тітлерівською Німеччиною і советською Росією 22. 6. 1941 року.

У тих часах єдиною несамоліквідованою, як те зробили всі легальні західньоукраїнські партії, силою українського політикуму була тільки ОУН. І, на жаль, єдина державнотворча політична сила розкололася на «мельниківців» і «бандерівців». Горенаслідки того український політикум боляче відчуває ще і нині у вільному світі.

У той час для українського політикуму були до вибору двошляхові постави:

1) як вибухне війна, ждати на уклад подій, коли Німеччина й Росія знеможуться, а тоді братися за зброю;

2) або поставити воюючі сторони перед фактом проголошення самостійності України.

І тоді то почалися гарячі дискусії у проводі ОУН. Частина була з думками зближеними до першої постави. А друга частина під проводом Степана Бандери стала беззастережно на поставі другій. Провід цієї частини зразу почав пригтовлятися до того. А розбіжності між вермахом і Гітлером щодо політики супроти України стали пригожою нагодою вишколити при вермахті пару сотень вояків, які стали б ядром постанови української армії та рівночасно першим збройним рам'ям під час проголошення самостійності України, чи для тягlosti державницької традиції після Четвертого Універсалу 1918 р., відновлення самостійності України, що й сталося 30. 6. 1941 р. у Львові.

Це тло, атмосфера й події, які зумовили ОУНр стати єдиним носієм самостійницької державно-творчої постави в тих приголомшливих подіях, у яких втратили голови всі решта діячів українського політикуму, не знаючи, що робити. Ніхто з них не був здібний очолити збройну

боротьбу, як ворожі танки й гармати почали рити землі України. А збройні відділи Тараса Бульби-Боровця стали виявом безперспективної отаманщини. Т. Бульба-Боровець не мав підпільного політичного проводу на українських землях. Не було кому ці надійні вояцькі загони перетворити на всеукраїнську армію. Тому ініціатива опинилась у руках ОУНР. Бандерівці мали в Україні тисячі підпільників, які майже всі були з військовим вишколом, і модерно вишколених при вермахті дружинників-дунівців. Тому Бульба-Боровець, як самітний отаман, мусів відійти з поля бою. Його місце перебрав ген. Тарас Чупринка-Шухевич, який перетворив партизанські відділи на загальну всеукраїнську повстанську армію під керівництвом соборницького політичного центру УГВР. І керував збройною боротьбою в Україні до своєї героїської смерті від куль КГБ. А Бульба-Боровець лишився в історії збройної боротьби, як сам собі безперспективний отаман, яких в нашій історії було багато.

Отже, як бачимо, Дружини Українських Націоналістів, що зорганізовані таємно при німецькому вермахті, були задумані як збройне рам'я ОУНР для започаткування боротьби за УССД. З цього видно, що єдина ОУНР скористала з лекції невдачі збройної боротьби в Першій світовій війні. Це була єдина провідна частина українського політикуму, яка приступила до будови самостійної держави від організації збройного рамена й цим показала цілому світові, що ми державно зріла нація.

На збройну боротьбу проти обох наїзників могла рішитися лише революційна організація з проводом у підпіллі й з масами підпільників, а те все мала ОУНР в Україні. Усім «реальнодумаючим» діячам українського політикуму здавалося тоді, що дії ОУНР були кроком нерозважних дітей. А пізніший розвиток подій посвідчив, що часи соціооблудних I-II-III Універсалів Центральної Ради УНР лишилися давнопройденим етапом державницького ставання українського народу, що збройна боротьба навіть у найбільш несприятливих умовах більше хоронить народ від знищення, як пасивна постава народу супроти окупанта. А що найголовніше — це збереження честі народу, це здобуття респекту світу до боротьби народу за свою свободу. Спогади дунівців, які стали ядром постання УПА, свідчать про це.

Ця книжка спогадів ДУН буде цінним джерелом кожному, хто буде вивчати чи писати історію збройної боротьби українського народу.

Чи Ви вже вирівняли передплату «В.Ш.» на 1983 рік? Пам'ятайте, наш журнал ступив у своє 36-річчя! Допомогайте його розбудовувати і розповсюджувати в усіх країнах поселення українців!

Володимир ЖИЛА

ВАЖЛИВА І КОРИСНА ПРАЦЯ

Анатоль Вовк: *ВИБІРКОВИЙ англійсько-український словник з природознавства, техніки і сучасного побуту, частина I*, А-М. Нью-Йорк, Видавництво УТЦА, 1982, стор. 210.

*

Помітною подією в культурному житті українців у розсіянні є вихід у світ першої частини *Вибіркового англійсько-українського словника з природознавства, техніки і сучасного побуту*. Цим виданням відкрито новий аспект лексикографічної роботи в ділянці української лексикографії. У словнику, що має характер доповняльний та корективний (поправковий), застосовано новий порівняльний та критичний підхід до перекладу. »Це своєрідне поєднання перекладного словника та мовного порадики в одній книжці, — як заявляє укладач, — зумовлене винятковим становищем української мови», яка є мовою поневоленого народу, загальмованою у своєму природному розвитку та приреченою на насильну русифікацію.

Доцільним тут буде дещо сказати про генезу рецензованого словника. Задум його опрацювання зародився більше як 25 років тому, коли А. Вовк, укладач словника, висунув пропозицію: »як тимчасовий засіб для закріплення доброї української термінології та для протиставлення русифікації нашої наукової мови окупантом — опрацювати й видати корективні словники до поширених в Україні і на еміграції словників М. Л. Подвезька». У 1968 р. А. Вовк виготовив зразок такого словника, що тоді мав назву »Словник вибраних термінів і назв». Цю версію проєкту він постійно виправляв і модифікував під час наступних двох років. Оригінальна версія першої частини словника друкувалася як додаток до *Вістей Товариства українських інженерів Америки* протягом 1973–1981 рр.

Нечуваний розвиток науки й техніки в наш час покликав до життя в українській мові величезну кількість нових слів, використання яких укладач, на жаль, мусив дещо обмежити, щоб зробити свій словник більш приступним для найширшого кола читачів. Критерієм внесення даного слова в реєстр словника, як заявляє А. Вовк був його статус в англійсько-українських словниках М. Л. Подвезька (1948), М. Л. Подвезька й М. І. Балли (1974) та М. Дейко та ін. (1979). Таким чином, у словник внесено такі категорії слів:

1) слова поширені в сучасній англійській мові, а зокрема в її американському варіанті, яких нема у згаданих словниках, 2) слова, які в згаданих словниках перекладено неточно, або навіть помилково, 3) слова, що є виразними росіянізмами, зайвими кальками російських слів або непотрібними запозиченнями з інших мов, 4) терміни та назви, що мають декілька українських відповідників, 5) вузькоспеціальні наукові й технічні терміни, що їх досі нема ще в реєстрі термінологічних советських словників, а які потрібні українським науковцям, що працюють в розсіянні.

Цю дуже складну й велику за обсягом роботу виконати нелегко, коли врахувати, що в розсіянні ми не маємо потрібної лексичної картотеки,

доброякісних лексикографічних джерел, вишколеного колективу вчених, потрібного технічного устаткування, матеріальних засобів тощо. Проте, спираючись на кращі традиції української лексикографії 20-их та початку 30-их років і враховуючи здобутки лексикографії інших народів, вдалося розгорнути в розсіянні роботу над першим *Вибірковим англійсько-українським словником*, покликаним сприяти впорядкуванню перекладного словника та служити піднесенню культури української мови.

Над створенням такого важливого й корисного видання працює одна людина, окрилена наміром дати українській громадськості відповідний потребам часу реєстр англійських і українських слів, використовуючи для цього багаті, хоч мало ще досліджені, а то й пофальшовані лексичні скарби української мови. Тому в словнику знаходимо найпоширеніші англійські слова з природничих наук, техніки та лексики сучасного побуту, які пропущено в перекладних двомовних словниках, перекладено незадовільно, або й поросійщено, виходячи із хибних методологічних концепцій. *Вибірковий словник* містить також поважну кількість термінів, потрібних при перекладі англійських текстів з ділянок природознавства й технічних наук.

Таким чином, *Вибірковий словник* є серйозною і ґрунтовною роботою, що на відміну від традиційних схем складання перекладного двомовного словника розглядає дискусійні питання перекладу й розуміння слова та звертає увагу на недосліджені або недостатньо досліджені досі питання його значення і функції в конструкціях різного типу. Наприклад, укладач звертає пильну увагу на терміни та назви, що мають по декілька українських відповідників та в таких випадках рекомендує, які з них слід уживати, а які не слід. Визначальним для слова є тут його дійове значення та його потенційний чи кінетичний характер. Причина розбіжностей лежить правдоподібно в семантиці слова, що має нам дати комунікативне значення та змістову вартість, коли його вжити в реченні.

У словнику чітко видно, що укладач звертає пильну увагу на значеннєве навантаження слова, до чого він підходить наскрізь оригінально і зовсім по-новому використовує великий фактичний матеріал. Його переклади є наново опрацьовані, а не взяті з інших англійсько-українських словників. Такий підхід до специфіки словника відбився на його обсягу та спричинив деякі тематичні обмеження. Словник в цілому запланований на яких 10 тисяч лексичних одиниць (включаючи тут окремі значення полісемічних слів).

У словнику чітко помітні ділянки зацікавлення укладача, наприклад, хемія та ботаніка. У цих ділянках більше зареєстрованого матеріалу, що є зовсім зрозумілим, адже «нереально було б вимагати від укладача «піонера» фаховості у всіх науково-технічних ділянках». Приблизно 80% словника припадає на терміни та номенклатурні назви. Тут при ботанічних та зоологічних назвах подано їх таксономічні латинські відповідники, щоб уникнути непорозумінь.

Значну увагу приділяє укладач також сучасному побутові та побутові в цілому. Тут зовсім закономірним для нашого сучасного стану є використання лексичних багатств американського побуту, в атмосфері якого ми живемо, а який потрібно виразити українськими словами, щоб уникнути зайвих американізмів та збільшити наші рідні лексичні багатства. Дещо прикро відчувається в словнику мала кількість перекла-

дів з таких ділянок сучасного побуту як спорт та кулінарія. Автор вважає, що ці ділянки є об'єктом інших словників виданих чи в підготові і тому розглядати їх ширше в *Вибірковому словнику* було недоцільним.

У словнику укладач часто застосовує гніздову методу розміщення перекладуваних слів, зокрема, коли в гніздо можна внести більшу кількість споріднених слів, що дає можливість рельєфніше визначити їх специфічні особливості в англійській мові і в українському перекладі. Більшість перекладів має більше як один український відповідник, що для слів не-термінів є дуже побажаним, бо це вказує на лексичне багатство української мови, краще визначає як їх вживати та крім того розкриває ближче їхні відтінки значення.

Укладач свідомий, що вживання синонімів у термінології непожане, проте, розмежовувавши значення обставин та поставивши перед собою завдання великої теоретичної і практичної ваги — виявити 1) розбіжності між офіційною термінологією в УССР і термінологією «золотої доби» (20-их та 30-их рр.), 2) дати кращі науково технічні терміни, 3) усунути зайві термінологічні введення з російської мови (прямі російізми, непотрібні кальки чи російські запозичення з інших мов) — широко використовує в цій ділянці синоніми. Він вважає, що «наявність термінологічних синонімів зумовлена і тим, що словник задуманий як *критична праця, а не нормативна*». Відкидаючи деякі переклади термінів, укладач переконливо доводить, що «він не вважає себе покликаним вибирати найліпший із декількох приблизно однаково добрих термінів, а зокрема в ділянках далеких від його професійного досвіду».

В українській частині словника використано «усучаснений харківський» правопис словників Г. Голоскевича (1930) і І. Бойкова та ін. (1932), у який уведено із сучасного правопису в Україні тільки ті зміни, які, на думку укладача, не можна вважати наслідком російщення нашого правопису.

У словник включено список скорочень для української і англійської мов, як також подано список різних позначок, використаних у тексті. На особливу увагу заслуговує список літератури використаної і допоміжної. Цей список розділено за мовами (українська мова, англійська мова). У список літератури українською мовою внесено такі категорії: загальні словники, термінологічні та галузеві словники (тут використано також вузькоспеціальні словники російсько-українські та українські, видані в УССР в 1959-1979 рр., як наприклад, хемічний [1959], економічний [1973], біологічний [1974] тощо), словники чужомовних слів, правописні словники, довідники і статті, інші словники, енциклопедії і визначники [не можемо зрозуміти, чому в цій категорії укладач не використовував дальших частин після 1972 р. Яр. Рудницького *An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language*], мовознавча література (головніша), термінологія, номенклатура, лексикографія й підручники та науково-популярні видання. Список літератури англійською мовою включає загальні словники, двомовні словники (англійська мова з іншими мовами) та термінологічні й галузеві словники. Словник має також невеликий додаток (стор. А-ґ), як теж «Виправлення найважливіших помилок» на окремій вкладці, додаваний до кожного примірника.

Тепер укажемо на приклади поширених англійських слів, яких нема в словниках Подвезька і Балли та Дейків, а які перекладені в словнику А. Вовка: *acupuncture*, *aerosol*, *air bag* (в додатку), *air field*, *air gun*

(в додатку), air lift, airspace, air terminal, airwaves, alarm box, aluminium fcil, ambivalent, amber glass, ampersand, anent, anodized aluminium, annual ring, antioxidant, aqua (a colour), aphid, arboretum, arborvitae, armrest, artificant, assembly line, audiophile, audiovisual, automotive, avocado. Цей список не включає вузькоспеціальних термінів і назв, уміщених у словнику. Було б несправедливо, якби ми не відзначили також деяких прикладів слів, яких переклади виправлено у *Вибірковому словнику* у порівнянні із словниками Подвезька і Балли: alloy, amber, ambidextrous, anchor, apparel, arsenic, а також доповнено чи виправлено глумачення таких скорочень: А.В., AAAL, AAAS. Усі наші приклади відносяться тільки до літери «А».

Усе це є свідченням того, що *Вибірковий словник* допоможе українцям в розсіянні і в Україні втілити в життя нові здобутки перекладного двомовного словника. Адже такого критичного словника, який сприяв би відродженню українських відповідників англійським словам ще не було в нашій лексикографії. Це видання, на нашу думку, зумовлене щоденною потребою розібратися в різноманітті слів, проаналізувати їх, визначити їх точне значення з метою піднесення загальної культури нашої мови та утвердження життєспроможного, відвіявши наносне, чуже й слабосиле.

У боротьбі за культуру мови, до якої тепер включилися наші рідні школи в розсіянні, треба дбати, щоб словникова двомовна література стала взірцем добірної мови, про що весь час повинні піклуватися автори і видавці. Це стосується і рецензованого словника, загалом корисної і потрібної для нас усіх праці, яку бажано бачити ще кращою.

У словнику є ряд друкарських недоглядів технічного характеру, але вони, безперечно, не можуть знизити високої оцінки цього важливого видання з ділянки лексикографії сучасної української мови.

Тексас Тек університет

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

» В І С Н И К «

суспільно-політичний і науково-літературний місячник

Організації Оборони Чотирьох Свобід України,

що стоячи на християнських національно-соборницьких засадах, на-
світлює проблеми українського національно-визвольного руху, містить
статті на міжнародні, крайові, внутрішньоукраїнські, політичні, еконо-
мічні, суспільно-виховні, наукові, літературні та мистецькі теми;
друкує твори сучасних українських письменників і поетів, а також
містить критичні літературно-мистецькі огляди.

Адреса: "VISNYK" — THE HERALD

P. O. Box 304, Cooper Station — New York 3, N.Y., U.S.A.

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

(Від 22. 11. 1982 до 22. 2. 1983)

Англія:

Листа ч. 270, Болтон — В. Грам'як — £1.00.

Листа ч. 342, Лондон. Жертвували: Михайло Ткачук — £5.00, Роман Пасіка (Волтгем Крос) — £1.00.

Листа ч. 839, Бедфорд — УТК — £6.50.

США:

Листа ч. 681, Чикаго. Жертвували: (збірщик Д. Новошицький) — \$20.00; по \$10.00 — Д. Заболотний, М. Кикіш, Д. Лецюк, Д. Багрій, Т. Голяш, М. Карачевський, О. Тягнибок; Г. Ярмола — \$6.00; по \$5.00 — І. Бень, М. Воробець, І. Кравчук, М. Васько, Я. Конол, П. Костів, Я. Верещак, М. Лещук, С. Бабик, І. Гарвас, І. Пицко, П. Мелінішин, Г. Дронь, І. Петрушак, І. Дрозд, Л. Дзікович, В. Шатинський, Д. С.

Австралія:

Листа ч. 905, Кройдон Парк (збірщик І. Млиновський). Жертвували: по \$5.00 — І. Млиновський, С. Сідельник, С. Кайкан, С. Трушкевич, В. Іванів, М. Місько, М. Худоба; С. Павлик — \$3.00; М. Дацків — \$2.00.

Листа ч. 935, Кройдон Парк — О. Волинець — \$5.00.

Індивідуальні пожертви

Англія:

Відділ СУБ — Единбург £100.00

П. Б. — Вармінстер — £10.00, 8.00 і 5.00 — разом £23.00

Марія Саламаха — Бадфорд, як подяка людям доброї волі
за допомогу під час горя з приводу смерті сл. п. чоловіка

Ярослава 20.00

А. Когут — Мідлсборо £ 15.00

По £10.00: Я. Турянський — Манчестер, І. Парубочий — Фелікстов,
Василь Гріца — Сток-он-Трент, І. Смола — Ейлсбурі, В. Мандрика —
Единбург — £7.50.

В. Крук — Бадфорд — замість квітів на могилу сл. п. Ярослава
Саламахи — £5.35.

По £5.00: І. Мудрий — Глостер, В. Романович — Варрінгтон, Я. Тка-
чик — Герфорд, М. Прихідний — Бедфорд, А. Гуцман — Фелікстов,
М. Яцків — Стокпорт, О. Ембра — Лондон, В. Васильків — Енфілд, М.
Шеретюк — Енфілд, П. Телевяк — Лондон, В. Кузьмич — Алтрінгем,
П. Стасюк — Челмсфорд, О. Красій — Ковентрі, Д. Василюк — Бад-
форд, Ф. Мосюрняк — Каннок, Осип Гой — Довер, Г. Равлюк (Вар-
мінстер, В. Бойчук — Дербі, В. Новаківський — Рейлі, П. Гарбуз —
Бері, М. Стухлий — Ковентрі, В. Ванчарський — Ковентрі, Г. Зьомбра
— Іпсвіч, В. Романович — Варрінгтон (вдруге, разом £10.00).

М. Глушко — Лій — £4.00. По £3.00: В. Кулинич — Лонгтаун, Т. Андрушко — Единбург, В. Легкий — Ноттінгем, Д. Шутак — Брадфорд. По £2.50: С. Ковалик — Дарбі, П. Гусак — Бері, М. Шутка — Брадфорд, Е. Баран — Лідс.

По £2.00: А. Тисячний — Ковентрі, А. Нич — Скенторп, М. Береський — Скенторп, П. Куцик — Манчестер, О. Довбуш — Лестер.

Г. Чеканський — Гілфорд — £1.50; Р. Дубиняк — Фелікстов — £1.00; М. Букавин — Болтон — £1.00.

США:

Л. Борщ — Крім Рідж \$100.00
Олекса Хіч — Вісконсін \$ 50.00
Стефанія Левченко — Денвер, Кольорадо — як дар у світлу
пам'ять чоловіка Кирила \$ 20.00
Е. Галушак — Денвер \$ 15.00
Т. Свердан — Йонгтаун \$ 15.00
По \$5.00: В. Мудрик — Бруклін, В. Голод — Чикаго, Р. Андрушків — Савтфілд.

Канада:

Українська Народня Каса — Монреал \$100.00
О.У.В.Ф. — Віндзор (із коляди 1982/83) \$ 30.00
П. Дубас — Монреал \$ 25.00
Д. Коваль — Калгари \$ 20.00
П. Шумський — Торонто \$ 20.00
В. Макар — Торонто \$ 20.00
По \$10.00: В. Паїк — Едмонтон, Люба Левицька — Монреал, проф.
М. Андрухів — Монреал.
По \$5.00: С. Космина — Вестон, М. Чернописький — Ст. Катерінс,
П. Кудла — Торонто, І. Іванчук — Вінніпег, Н. Данилюк — Калгари.

Австралія:

По \$10.00: О. Гаврилів — Бурвуд, М. Олендер — Дапто, М. Мик — Кінгсвуд; А. Данилюк — Бералія — £5.00.

Бельгія: Іван Федько — Монтегні — 3000 бфр.

Німеччина: Вол. Мосса — Мінстер-Дібург — 30.00 н.м.

ПРИСДНАЛИ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ДЛЯ ВШ:

В. Палагнюк — Парма, США — 1
В. Фокшан — Австралія — 1
О. Марковський — Манчестер — 1

Всім Шановним Збірщикам і Жертводавцям висловлюємо щирю подяку!

Адміністрація »В.Ш.«